

νὰ τεθῇ περὶ τὰ μέσα τῆς τρίτης πρὸ Χρ. χιλιετηρίδος. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο συμφωνεῖ τελείως πρὸς τὰ πορίσματα τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ γενομένων πρὸ τινων ἐτῶν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφῶν, πόσον δὲ μεγάλη εἶναι ἡ σημασία αὐτοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Ἑλλάδι, εἶναι περιττὸν νὰ ἐξάρωμεν ἐνταῦθα.

Ἐν Θεσσαλίᾳ ἐργάζεται ἀπὸ ἐτῶν, ὡς εἶναι γνωστόν, ὁ ἔφορος κ. Ἀρβανιτόπουλλος, ὅστις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνήργησε δαπάναις τῆς Ἑταιρείας τρεῖς ἀνασκαφάς. Ἐν Γόννοις ἐξηκολούθησε τὴν ἔρευναν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ εὔρε περὶ τὰς 25 νέας ἐπιγραφάς, ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ ἀγαλμάτια πῆλινα, χαλκᾶς τινας πόρπας κ.τ.τ. Ἐν Σέσκλῳ ἀνέσκαψε πέντε τάφους γεωμετρικῆς ἐποχῆς περιέχοντας πῆλινα ἀγγεῖα, λίθινα σφονδύλια, χαλκᾶ μαχαίρια, δακτυλίους καὶ ψέλια ὁμοίως χαλκᾶ καὶ ψήφους περιδεραίων ἐξ ὑαλομάζης. Ἐν Δολοπίᾳ δέ, ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰτάμου καὶ παρὰ τὸ χωρίον Δρανίστα, ἐκαθάρισε θολωτὸν τάφον, ἐν ᾧ εἶχον ταφῇ τριάκοντα καὶ εἰς νεκροί· τὰ κτερίσματα αὐτῶν εἶναι μεγάλα τινὰ πῆλινα γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἐν μικρὸν ὀστέϊνον ἀγγεῖον φέρον χρυσοῦν περίβλημα, θῆκαι μαχαίρων ὀστέϊναι μετ' ἐγγεγλυμμένων παραστάσεων, τετράγωνα μικρὰ ὀστέϊνα κοσμήματα φέροντα ἐγγλυφον σφίγγα, λίθοι μετ' ἐγγλύφων ζώων, χρυσαῖ σφραγίδες μετ' ἐγγλύφων παραστάσεων καὶ ἄλλα τινὰ μικροτέρας ἀξίας πράγματα. Καθόλου δυνάμεθα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλλου νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι τὰ κτερίσματα τοῦ πλουσίου τούτου τάφου ἔχουσιν μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν γνῶσιν τῆς τόσο σκοτεινῆς ἀκόμη ἐποχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσιν.

Ἐν Πελοποννήσῳ ἔγιναν ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῶν ἐφόρων κυρίων Ῥωμαίου, Οἰκονόμου καὶ Κυπαρίσση.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΙ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1911

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐξηκολουθήσαμεν τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνασκαφάς, ἐρεύνας καὶ λοιπὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας, ὡς καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη 1906-1910 ¹⁾. Ἀπησχολήθημεν δ' ἐκεῖ ἀπὸ τῆς 21^{ης} Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 30^{ης} Δεκεμβρίου εἰς τὰς ἐξῆς ἐργασίας:

Α') Ἐν Πόρτα τῆς Πίνδου.

Βυζαντιακὴ ἐκκλησίᾳ καὶ ἄλλα ἀρχαῖα.

Τὸ χωρίον Πόρτα-Παζάρ ἢ ἀπλῶς Πόρτα κεῖται ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τῆς Πίνδου Νοτιοδυτικῶς καὶ εἰς ἀπόστασιν τεσσαρῶν περίπου ὥρων ἀπὸ τῶν Τρικκάλων εἰς τὴν δεξιάν ὁχθὴν τοῦ Πορταϊκοῦ ποταμοῦ (*Πορταῖ* ²⁾ κοινῶς), ὅστις ὀλίγον ὑπὲρ τὸ χωρίον ἐξερχόμενος ἐκ μεγάλης φαραγγώ-

¹⁾ Ἐν ΠΑΕ 1910, 168 σημ. 1 ἀνεγράψαμεν τὰ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀναφερόμενα δημοσιεύματα ἡμῶν· τούτοις προσθετέον τὰ μετέπειτα:

Γ') Τὰ μνημονευθέντα ἐν ΠΑΕ 1910, 168-264· ἀνασκαφαὶ καὶ ἐρευναι ἐν Ἰωλκῷ, Λαρίσῃ τῇ Πελασγίδι, Φαρσάλῃ, ἐπὶ τῆς Ὀσσης, ἐν Χασάμπαλῃ, Ἀτραγί, Ὀμόλιφ, Εὐρυμεναίς, ἐπὶ τῶν Τεμπῶν, ἐν Θαυμακοῖς καὶ Πρωέρονῃ, ἀνὰ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου, ἐν Φεραῖς, Ἀρμενίῳ, Λακκείᾳ, ἐν Παγασαῖς καὶ ἐν Γόννοις Περραιφίδας.

ΙΑ') *Inscriptions inédites de Thessalie. Larisa Pelasgis* N° 26 30, *Mopsion* N° 31-34. *Larisa de l'Ossa* N° 35, *Homolion* N° 36 37 ἐν τῇ *Revue de Philologie* 1911, 123-129. *Atrax* N° 38, *Ermitzi de Thessaliotide* N° 39, *Thaumakoi* N° 40 41, *Pyrsos* (Thèbes Phthiotides) N° 42-45, *Iolkos* N° 46-48, *Ville de Magnésia* N° 49, *Pharsalos* N° 50 ἐν τῇ αὐτῇ *Revue* 1911, 282 κέ..

ΙΒ') *Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ* (ἀνέκδοτοι)· *ἐπιγραφαὶ Γόννων Περραιβίας* ἀριθ. 51-88 ἐν τῇ ΑΕ 1911, 123-149 (πρὸς. 244).

δους τομῆς τοῦ ὅρου ἐκχύνεται πλατὺς εἰς τὴν πεδιάδα, κατακλύζων κατὰ τὰς πλημμύρας μεγάλην ἔκτασιν ἀγρῶν καὶ παρασύρων οἰκίας τοῦ χωρίου.

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο φέρεי ὁδὸς ἐκ Τρικκάλων ἐπὶ μικρὸν διάστημα ἀμαξιτὸς μέχρι τοῦ χωρίου *Μεγάλη Πολιάνα*, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῶν ἀγρῶν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δευτέρου τούτου χωρίου ἀνεγράψαμεν τὰς ἐξῆς τοπωνυμίας: Παλιόβαλτος, Μπελτσιώτικα, Ἀντωναίικα, ἔς τὸ Μουλούστι, Ἰτιάς, Αἰώργ'ς, ἔς τοῦ Μίγκα, Βακούφκη Κορομπλιά, Στραδόκλος, τ'ς Ἀμμοῦδες, ἔς τὴν Ῥέθη, ἔς τὴν Γιαννούλα, Χαμόλευκα, Μαντέρια, Λιβάδι, Καρές, Ἀλώνια, ἔς τὴν Φτιρούς, Δέντρα, Βρύσι, Κρυόβρουσι, ἔς τὰ Μιλέα (μιλέας καὶ μιλέο=μέλεγος=μελία), Φτιλιάς.

Περαιτέρω ὑπάρχει τὸ χωρίον *Γουρντζή*, ἔνθα τοπωνυμίας Τσολάκα, Καραούλια, Πλατάνια, ἔς τὴν Ντάγια, Σγκάρ', Μπλιτσογιάννα, Γαβράκια, Λακκιά.

Ἐξω τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχει ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Γεωργίου, ἔχουσα παρὰ μὲν τὸ φρέαρ βάθρον ἀγάλματος, ὁπισθεν δὲ τῆς κόγχης ἐπιγραφὴν, ἧς διεκρίναμέν τινα γράμματα μόλις, διότι ἔχει ἐπιχρισθῇ δι' ἀσβέστου· τούτων τὰ πολλὰ ἀποδίδομεν κατὰ τὴν σημείωσιν ἡμῶν ἐν γνώσει ὅτι ἱκανὰ ἔχουσιν ἐσφαλμένως βεβαίως ἀντιγραφῇ:

ΔΟΝΗΔΙΩΔ
ΚΛΕΙΔΟΥΑ
ΘΕΡΑΣΛΥΤΣ
ΙΙΛΙΟΙΓΕΙΔΕ
Π/ΛΙΙΥΙΒΟC
ΙΟΙ ΙΗ ΔΩΓΕΙ
ΚΩ * ΒΦ

φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ συνήθης ἀπαγόρευσις περὶ μὴ ἀνοίξεως μνημείου *Ἡρακλείδου* τινὸς καὶ τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ,

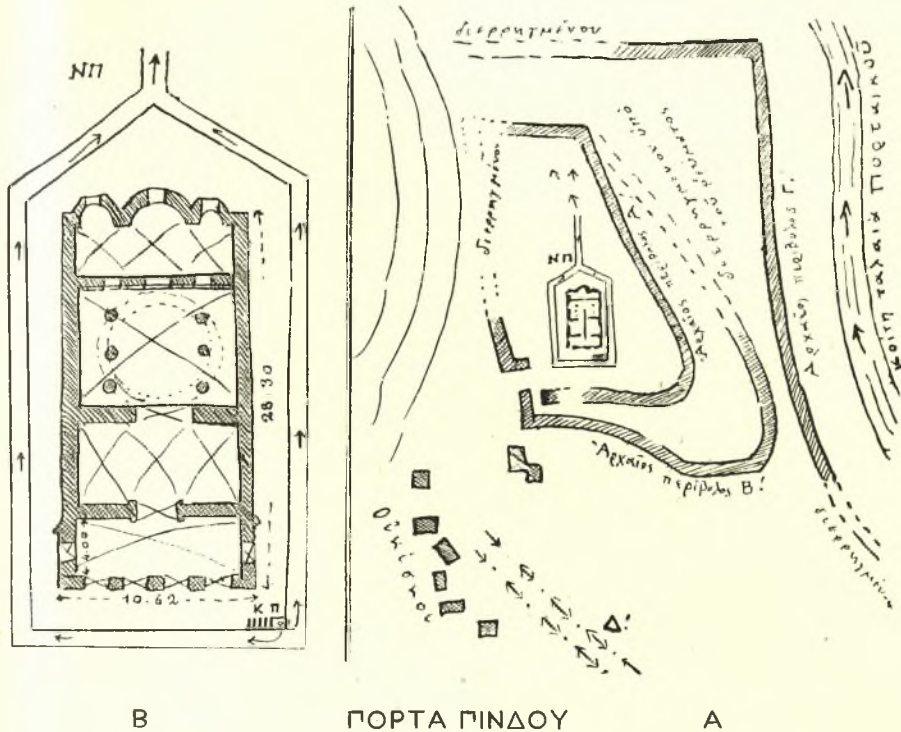
ἀνεγερθέντος ἐκ τῶν ιδίων « εἰ δέ τις παρανοηθεῖς (:) τὴν σορὸν ἀνοίξῃ, δώσει τῷ φίλῳ δηνάρια 2500 ». Ἀλλαχού τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἔχουσιν ἐντοιχισθῇ ἀρχιτεκτονικοὶ λίθοι καί, ὡς λέγεται, μακρὰ ἐπιγραφὴ ἐπὶ νεωστὶ ἐπισκευασθέντος τοίχου, οἵτινες πάντες ἤχθησαν ἐξ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν κτισμάτων, κειμένων μίαν ὥραν μακρὰν ἐντεῦθεν παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὅρου εἰς τρεῖς λόφους καλουμένους Βαρμπομπίτικη, Λυσιανίτικη, Γουρντζιώτικη μαγούλα.

Περὶ δὲ τὸ χωρίον Πόρτα καλοῦνται θέσεις Ἀϊλιάς καὶ Ἰταμος, ἐνθα λέγουσιν οἱ χωρικοὶ ὅτι ὑπάρχουσι τείχη ἐξ ὀγκολίθων λαξευτῶν, ἥτοι ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χρόνων· ἕτεραι τοπωνυμῖαι Παναϊά, Κοκορέλλος, Ἰσιωμα, ἔς τοῦ Ρουσιᾶ, Γκαμήλα (ἥτοι βράχος ὅμοιος καμήλῳ).

Σκοπὸς τῆς ἐκεῖσε μεταβάσεως ἡμῶν ἦτο ἡ ἐπιθεώρησις τῆς γνωστῆς ἐκκλησίας *Πόρτα-Παναγιᾶς* καὶ ἡ πρότασις τρόπων στερεώσεως αὐτῆς. Ἡ ἐκκλησία αὕτη κεῖται κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, καθ' οὗ τῶν πλημμυρῶν οἱ Βυζαντινοὶ ἤδη ἐποίησαν τρεῖς περιδόλους ἰσχυροὺς (Εἰκὼν 1-A κατὰ πρόχειρον, ἀλλ' ἀκριβὲς διάγραμμα ἡμῶν), οὓς ὅμως πολλαχοῦ διέρρηξε τὸ ρεῦμα. Οὕτως ἐπιβάλλεται ἡ ἐπισκευὴ μὲν αὐτῶν, ἡ ποίησις δὲ τετάρτου περιδόλου κατὰ τὸ σημεῖον Δ'. περὶ τούτων ἀρμόδιον, ἵνα προνοήσῃ καὶ ἐκτελέσῃ, εἶναι τὸ Εἰδικὸν Ἀρχιτεκτονικὸν τμήμα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑκκλησιαστικῶν κλ..

Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ἐκκλησία αὕτη (Εἰκὼν 1-B) δεῖται καὶ νῦν ἐπισκευῆς, ἐπισκευασθεῖσα καὶ πρότερον εἰς ἀρχαίους καὶ νέους χρόνους πολλάκις, ὡς φαίνεται· διότι ἡ κατὰ τὸ σημεῖον ΚΠ ὑπάρχουσα πηγὴ, εἰς τὴν ἄγει κλιμαξί, παρέχεται ἄφθονον καὶ ἀέναν ὕδωρ (*ἀγίασμα*), οὗτινος οἱ Βυζαντινοὶ διὰ βαθυστάτου καὶ εὐρέος ὁχετοῦ περὶ ὅλην

τὴν ἐκκλησίαν ἐποίουσαν ἔκρουν εἰς τὸν ποταμόν· ἀλλὰ σήμερον ἐβύσθη ὁ ὀχετός, τὸ δὲ ὕδωρ μὴ εὐρίσκον διέξοδον καταπλημμυρεῖ τὸ ἐσωτερικὸν δάπεδον τῆς ἐκκλησίας μέχρι ὕψους, καθ' ἣν ὥραν ἐπεσκέφθημεν αὐτήν, ἐνὸς καὶ

Β ΠΟΡΤΑ ΠΙΝΔΟΥ Α

Εἰκ. 1. Βυζαντιὰ ἐκκλησία (τὸ Β) μετὰ τῶν ἀρχαίων κατὰ τῶν πλημμυρῶν ὑποστηρικμάτων (τὸ Α).

πλέον μέτρου. Ἐκ τούτου καθίσταται ὀφθαλμὸν ὅτι πρῶτον ἐργὸν τῆς μνημονευθείσης ἀρχιτεκτονικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ἀρμοδίου πρὸ τοιαῦτα ἔργα εἰς βυζαντινὰ μνημεῖα ἐφορείας τῶν χριστιανικῶν κλ. ἀρχαιοτήτων εἶναι νὰ καθαρίσῃ τὸν ὀχετόν. Τὰ ἔργα ταῦτα ὑπεσχέθησαν νὰ ἐκ-

τελέσωσιν αἱ μνησθεῖσαι ὑπηρεσίαι· ἤδη παρῆλθεν ἔτος καὶ οὐδὲν ἐξετελέσθη ὑπ' αὐτῶν, ἄγνωστον διατί.

Περὶ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ Δυτικοῦ προστώου τῆς ἐκκλησίας, ὅπερ ἔχει καταπέσει τὰ πολλὰ καὶ περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ἐσωτερικῶν ψηφοθετημάτων καὶ τοιχογραφιῶν, ὧν μόλις ἔχνη εἶδομεν ἡμεῖς, ὡς πάλαι καταπεσόντων ἢ ἐπιχρισθέντων, εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖον νὰ ληφθῇ ἡ προσήκουσα μέριμνα. Λέγεται ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ ἔσω πλήρους ἱλῦος θαπέδου ὑπάρχουσι ψηφοθετήματα καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία στηρίζεται ἐπὶ ἀψίδων ὑποκάτω.

Τὰ λοιπὰ τοιχώματα τῆς ἐκκλησίας εἰσὶ στερεά· διότι καὶ παρῆς ἐποιήθησαν οἱ τοῖχοι καὶ δι' ἰσχυρᾶς ἀσβέστου καὶ λίαν ἐπιμελῶς· φαίνεται δ' ὅτι ἅπαν τὸ ὕλικόν αὐτῶν ἐλήφθη ἐξ ἀρχαίας Ἑλληνικῆς πόλεως· διότι πολλαχοῦ εἶδομεν ἀρχιτεκτονικά μέλη τοιοῦτου ναοῦ καὶ στήλας ψηφισμάτων ἢ ἀναθημάτων ἢ ἐπιτυμβίους μετ' ἀνθεμίων ἢ ἄλλως· ἐπὶ τῆς εἰσόδου πατεῖ τις ἐπὶ τοιαύτης στήλης, ἐνθα μόλις διακρίνεται ἀποτετριμμένη ἐπιγραφή

....Ο....

ΚΛΙΟΜΕΝΕΙΑ

δεῖνα ..|ο|.. (γυνή).

Κ[λι]ομενεῖα (;).

Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα θὰ ἐλήφθησαν ἐκ τῶν μνημονευθεισῶν ἄνω θέσεων Ἀἰλίας καὶ Ἰταμος ὑπερκειμένων τῆς ἐκκλησίας.

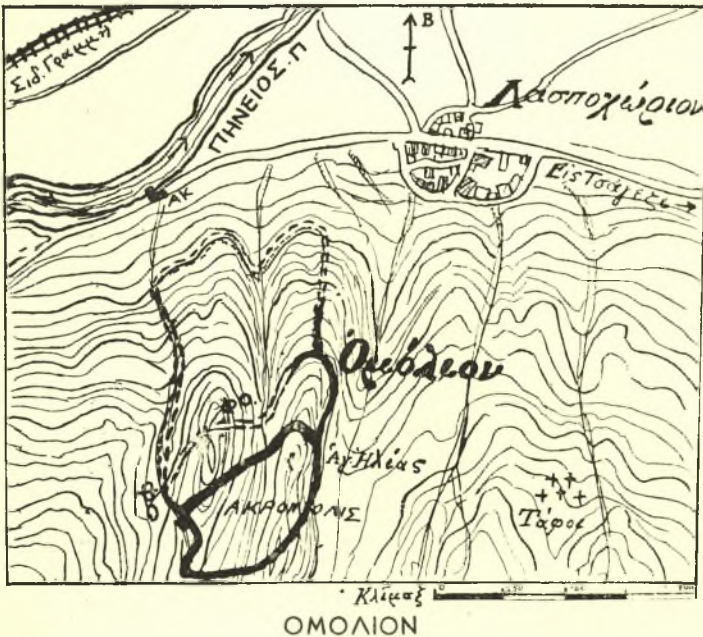
Β') Ἐν Ὁμολίῳ.

1) Ὁ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ναός.

Περὶ τοῦ Ὁμολίου ἐγράψαμεν τινα ἐν τοῖς ΠΑΕ 1910, 188-190· ἠλπίσαμεν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1911 θὰ καθι-

στατο δυνατόν νά ἀνασκάψωμεν τὸν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως εὐρεθέντα πέρυσιν αὐτὸν· ἀλλ' αἱ ἐργασίαι μόλις ἀρξάμεναι διεκόπησαν, τοῦ μὲν Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου μὴ ἐγκρίναντος ζητηθεῖσαν παρ' ἡμῶν πίστωσιν, τῆς δὲ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀναλαβούσης τὴν δαπάνην δι' ἄλλα πολλὰ ἐν Θεσσαλίᾳ ἔργα.

Τὴν θέσιν τῆς πόλεως δεικνύει πρόχειρον διάγραμμα

Εἰκ. 2. Πρόχειρον διάγραμμα τῆς ἀρχαίας πόλεως μετὰ τῶν ἐγγυτάτω τῶν πέριξ.

ἡμῶν ποιηθέν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χάρτου τῆς Ἑλληνικῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας (εἰκὼν 2). Ἐξ αὐτοῦ διακρίνεται ὅτι ἐν καλῇ καταστάσει διατηρήθησαν τὰ τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως μετὰ τινων πύργων, ὅτι ὑπῆρχε δεύτερος περίβολος αὐτῆς καὶ ὅτι τὰ τεῖχη αὐτοῦ τε καὶ τῆς κάτω πό-

λεως ἐκρημνίσθησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν τὰ πολλά. Οἱ λίθοι τῶν τειχῶν ἔχουσι διαστάσεις $0.80-1.00 \times 0.40-0.60$, τὸ δὲ πᾶχος αὐτῶν εἶναι 1.60, σχετικῶς μικρόν.

Κατὰ τὰ στοιχεῖα ΦΟ μέχρι τοῦ ΑΚ τῆς εἰκ. 2 ὑπάρχει ἀποτομώτατον καὶ φύσει ὀχυρότατον ρεῦμα Ἀἰαπαρσκειῆς λεγόμενον· ἐνταῦθα εἶναι ἀμφίβολον ἂν εἶχε πανταχοῦ τειχισθῇ ἡ πόλις εἰς ἱκανὸν ἢ τι ὕψος. Αὐτὸ δὲ τὸ ΑΚ δηλοῖ ἔχνη παλαιᾶς μεγάλης γεφύρας ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ, ἧς ὑπέρκειται λόφος χωματώδης καὶ πλήρης πρίνων καὶ θάμνων, καλούμενος *Κοκκινόχωμα*· ἐπ' αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτὸν μηνύουσιν ἔχνη ἄφθονα κεραμίδων καὶ ἀγγείων ὅτι κατωκαίτο, ἢ ὅτι ὑπῆρχεν ἱερόν τι· ἐντεῦθεν λέγεται ὅτι ἐξήχθησαν πρὸ ἐτῶν μεγάλαι μαρμαρίναι πλάκες, τινὲς μετὰ μακρῶν ἐπιγραφῶν, ὑπὸ τινος ἐπιστάτου τοῦ χωρίου καὶ ἐκτίσθησαν ἐν τῇ ἐπιστάσει (κονάκι), ἢ ἄλλως ἠφρανίσθησαν

Κεῖται δὲ ὁ ναὸς ὁ ἀρχαῖος ὀλίγον ὑπὸ τὴν ὑψίστην κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα σήμερον ξηρότοιχοί τινες ὑψωμένοι νεωστὶ ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ ἀποτελοῦντες μικρὰν κόγχην θεωροῦνται ὡς ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἡλίου. Ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα εὑρομεν μέχρι βάθους δύο μέτρων τοιχάρια μεταγενεστέρων οἰκοδομημάτων πηλόκτιστα, ὀλίγον δὲ βαθύτερον θραύσματα ἀγγείων στιλπνοῦ μέλανος γανώματος τῆς Ε'-Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, μικρὰν ἀναθηματικὴν μαρμαρίνην στήλην λήγουσαν ἄνω εἰς ὀριζόντιον γεῖσον, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἡ πάλαι ἀποτετριμμένη ἐπιγραφή· ὑπὸ τὸ γεῖσον ἐπὶ τοῦ λείου διαστήματος θὰ ὑπῆρχε γραπτὴ παράστασις· ὁμοίως στήλας ἔχομεν ἤδη εὑρεὶ μόνον ἐπὶ τοῦ Ἄντρου τῶν Νυμφῶν τῆς Ὁσσης πολὺν καὶ τινὰς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Γόννων (ΠΑΕ 1910, 183. 256).

Πρὸς τούτοις εὐρέθησαν ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ Ὁμολίου

τμήμα πηλίνου ἀνθεμίου ἐξ ἀκρωτηρίου τοῦ ναοῦ βεβαίως, ἕτερα πηλίνων πλακῶν μετ' ἰχνῶν βαφῆς ἐκ τῶν μετοπῶν καὶ γεισωμάτων ἴσως αὐτοῦ, πάντα ὅμοια τοῖς ἐν Γόννοις, καὶ ἐνσφράγιστοι κέραμοι· τούτων μία φέρει τὸ μονογράφημα Α, ὅπερ ἀκριδῶς τὸ αὐτὸ εὗρομεν καὶ ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κοροπαίου Ἀπόλλωνος καὶ ἐπὶ τῶν πύργων Παγασῶν καὶ ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος τῶν Φθιωτίδων Θηβῶν (βλ. ΠΑΕ 1908, 176· πρβ. IG IX² 396)· ἑτέρα

M E N
O N

φέρει κυκλωτερῇ σφραγίδι (Σ Μένωνος καὶ ἑτέρα

ὅμοιά φέρει δυσδιάκριτον ἐπιγραφὴν.

Ἐκ τούτων καθίσταται φανερόν ὅτι ἡ ὑπαρξίς τοῦ ναοῦ ἐνταῦθα εἶναι ἀναμφισβήτητος· ἐπειδὴ δὲ ἡ κλίσις τοῦ πέριξ ἐδάφους εἶναι τοιαύτη, ὥστε πᾶν τὸ καταπίπτον νὰ μὴ κατακυλίσθῃ πέραν τοῦ περιδόλου τοῦ ναοῦ ἢ τοῦ ἔσω τείχους τῆς ἀκροπόλεως, θεωροῦμεν βέβαιον ὅτι πάντα τὰ ἀναθήματα καὶ τὰ μέλη τοῦ ναοῦ κεῖνται ὑποκάτω κατὰ χώραν, ἐν ᾧ ἐν Γόννοις πολλὰ κατεκυλίσθησαν ἐκατέρωθεν ἐπὶ μακρὸν διάστημα ἕνεκα τῆς διαφόρου ἐκεῖ κλίσεως τοῦ ἐδάφους.

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν ἔσω τοῦ δευτέρου περιδόλου ὑπάρχουσιν ἰχνη οἰκοδομήματος σημαντικοῦ μετὰ πλήθους κεράμων· ἐνταῦθα εὗρέθη ὁ μέγας πηλίνος πούς, περὶ οὗ βλ. ΠΑΕ 1910, 189.

2) Τάφοι γεωμετρικοί· θέσεις ἕτεραι τετειχισμέναι περὶ τὸ Ὀμόλιον.

Ἀνατολικῶς τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ὀμολίου ἐπὶ τῆς τρίτης σειρᾶς ὑψηλῶν λόφων ἐν θέσει Καραγάτσια εὗρομεν τάφους, ὧν τινες εἶχον ἀνασκάψει οἱ χωρικοί. Ἐποι-

ήθησαν ὀρθογωνίως εἰς εὐθὺ κτιστοὶ διὰ μικρῶν λίθων καὶ ἐκαλύπτοντο ἄνω διὰ μεγάλων ἀκατεργάστων πλακῶν, ὡς οἱ ἐν Μηλέαις καὶ ἄλλοι (βλ. ΠΑΕ 1906, 126). ἓνα ἀνεσκάψαμεν καὶ ἡμεῖς ὅμοιον ἔχοντα μῆκ. 1.40, πλάτ. 1.24, βάθος 0.60· οὕτε ἐν αὐτῷ εὗρομέν τι οὕτε ἐν τοῖς ἄλλοις, οὐδὲ ὁστῶν ἔχνη· πιθανῶς περιεῖχον τὴν κόνιν μόνον τῶν τελείως καέντων νεκρῶν· εἶδομεν δὲ καὶ κεραμίδας ἐγγὺς αὐτῶν ἐκ τινος οἰκοδομήματος ἀρχαίου ἱστορικῶν χρόνων. Οἱ δὲ τάφοι ἐκ τῆς κατασκευῆς φαίνονται ὄντες γεωμετρικοί.

Ὅμοιοι τάφοι λέγουσιν οἱ χωρικοὶ ὅτι εὕρισκονται μεταξὺ Ὁμολίου καὶ Εὐρυμενῶν, ἰδίως εἰς τὰ νῦν σύνορα Λασποχωρίου καὶ Τσάγεζι ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς Ὀσσης παρὰ τὰς νῦν καλουμένας θέσεις Παλιοπράσινη, Κασιδογιάννη, Καρτσιώτικα Καλύβια καὶ Παλιοπαναγία ἢ Παναγία Ξεσπορίτισσα. Αἱ θέσεις αὗται κεῖνται οὐ μακρὰν τῆς Ἀμπελικῆς, ἔνθα πέρυσιν εὗρομεν σημαντικὰ ἀρχαῖα ἔχνη (βλ. ΠΑΕ 1910, 190-191)· ἐπειδὴ καὶ τείχη λέγεται ὅτι ὑπάρχουσι κατὰ τὰς θέσεις ταύτας, δὲν θὰ ἦτο ἐν τῷ παρόντι ἀπίθανον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι μεταξὺ Ὁμολίου καὶ Εὐρυμενῶν κεῖται ἀρχαία τις πόλις ἢ πολίχνη ἄγνωστος.

Τοπωνυμίας περὶ τὸ Λασποχώρι ἐσημειώσαμεν τὰς ἐξῆς: Παναγία-Μπέη, Παλιοκλήσι, Μονόδεντρο, Πλατανάκι, Τουρκόβρυσι, Τσίμ-Χωράφια, Πνάκια, Καλορικὴ, Τσιμπούκα, Δεσπότη-Βρύσι, Στενό, Βαθειὰ-Γούρνα, 'ς τὴ Βαλοπεριστερά, Ζήση-τὸ Μνήμα, 'ς τὰ Μπουρτένια, 'ς τὰ Παλιοβόργια. Παπαδιά, Κανέλλα, Ζέρβα, 'ς τοὺς Ἀγριᾶδες, Λεφτοκαρές, 'ς τὸ Ζερκοθέσ', Κρουονέρια, Τριμήνια, Λιβᾶδι, Βοῖδολίβαδο, 'ς τὰ Παρασπύρια, 'ς τὰ Κεραμαρεία, Πετρογέφυρο, 'ς τὴ Γκιόλη, Ρέμα Κολιλῆ, Ντάση-Ράχι, Τρύπα Μπλουγκούρα.

Ὁνόματα δένδρων τοῦ ὠραιστάτου δάσους τῆς Ὀσσης

ένταυθα λέγονται γκρέος, σμαρδάλι, θηλύκι-γκρέος, σφεν-
τάνι, γάβρος, μέλιος, κουτσιπιά, δέντρος, καστανιά, φε-
λουριά, σκλήθρα, ὀξυά, ἄρυος, κρανιά, ἔλατος.

Μετά τὸ σύνορον Λασποχωρίου πρὸς τὸ Τσάγεζι καὶ
περὶ αὐτὸ μέχρι Νυκτερέμης καλοῦνται θέσεις ὧδε: Πα-
λιόπυργος, Λάμπρου-Περβόλι, Ἀϊθασίλης, Ταρσανᾶς, Βί-
γλα, ᾽ς τὴ Φιλουργιά, Χωραφάκια, Ψαρόλακκα, Μπάρα,
Ἀναμούτσικος, Σιδεράλογος, Θεμελῆ, Τσιλιγιῶργος, Κου-
τσουπιά, Παλιουργιά, Δερματᾶ, Ποταμάκι. Μετάγκαλα,
Παλιόποταμος, Παλιόμάννα, Αἰαπόστολος, Ἀρυόπουρνο,
Ἀλαφόπετρα, Καχόσκαλα, Λάκκοι, Ντάκους, Κονομεϊό,
Σκλήθρα, Κόκκινο-Νερό.

Γ') Ἐν Ἀλωϊῷ καὶ Πινθίῳ.

Αἱ πύθαιαι θέσεις τοῦ Ἀλωϊῶν καὶ Πινθίου.

Κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν Τεμπῶν ὑπέρκειται τῆς δεξιᾶς
ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ βουνὸς δασώδης, ὀχυρότατος φύσει, ἐξ
οὗ ἡ θεὰ πρὸς τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, πρὸς τὰς ἐκβο-
λὰς τοῦ Πηνειοῦ καὶ πρὸς τὴν ἔξω θάλασσαν εἶναι ἐξαί-
ρετος· καλεῖται δὲ *Παλιοκκλήσι* ἕνεκα ἰχνῶν ἀσβεστοκτί-
στου οἰκοδομήματος, οὗ σώζεται μέρος ἀψίδος μετὰ θύρας·
ἡ κορυφή τοῦ βουνοῦ τούτου εἶναι πλατεῖα καὶ ἐπίπεδος,
καλεῖται δὲ Ἀλώνι.

Βορείως περὶ τὸ μέσον αὐτοῦ ὑπάρχει πηγὴ διαυγε-
στάτου ὕδατος καλουμένη *Βρύσι* ᾽ς τὸ *Παλιοκκλήσι*,
περαιτέρω δ' ἐπὶ τῆς Ὀσσης ἀποτομώτατον ρεῦμα, ἡ *Βα-
λοπιστριὰ* νῦν λεγόμενον, οὗ κατὰ τὴν ἀριστεράν ὄχθην
ὑπέρκειται ὁ βουνός.

Ἐπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πηγῆς ἤδη ἀναβαίνοντες συναν-
τῶμεν ἱκανὰ θραύσματα κεράμων καὶ ἀγγείων, ἔτι δ' οἰκο-
δομημάτων πηλοκτίστων· ἐντὸς τοῦ δάσους εἰς τὴν κατω-

φέρειαν πρὸς τὸν Πηνειὸν διεκρίναμεν καὶ ἔχνη τείχους ἀργῶν λίθων, οὐχὶ ἐντελῶς βέβαια.

Πάντα ταῦτα μνηύουσιν ὅτι ὁ κάλλιστος οὗτος βουνὸς κατέχει τὴν θέσιν ἀρχαίας πόλεως· τῇ εἰκασίᾳ ταύτῃ συμβάλλεται καὶ ἡ εὗρεσις τάφων, ὡς λέγεται· παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν πηγὴν εὐρέθη κίων ἄνευ ἀυλάκων φέρων ἐπιγραφὴν σταδιασμοῦ πιθανῶς· διότι ἐθραύσθη ὑπὸ τῶν εὐρόντων αὐτὸν πρὸ ἐτῶν καὶ μόλις ἐν τμήμα διεσώσαμεν μετακομίσαντες εἰς τὸ Μουσεῖον Λαρίσης.

Ἄλλ' ἑτέρα οἰκοδομήματα κείμενα μεταξὺ τῆς δεξιᾶς ὄχλης τοῦ Πηνειοῦ καὶ τῶν προπόδων τοῦ βουνοῦ, δεξιὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ πρὸς τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, κατὰ τὴν θέσιν Περαιταριά, βεβαιοῦσιν ὅτι εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐφοίτων, κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν τοῦλάχιστον περίοδον, οἱ θέλοντες νὰ ἀπολαύσωσι τῶν καλλονῶν τοῦ τόπου. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα, ὧν ἱκανὰ ἔχνη διακρίνονται, μάλιστα ἐνὸς κογχοειδοῦς, εἶναι μεγάλα, ἀσβεστόκτιστα, καὶ φαίνονται ὡς βαλανεῖα ἢ ξενῶνες. Οὐ μακρὰν ἐντὸς τῶν Τεμπῶν ὑπάρχει ἡ γνωστὴ ἐπὶ βράχου ἐπιγραφὴ τοῦ Λογγίνου, τειχίσαντος τὰ Τέμπη, ἥτοι τὴν ἔξοδον ἀκριβῶς ταύτην, ἔνθα τὰ μνημονευθέντα οἰκοδομήματα.

Ἐκ πάντων τούτων δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ βουνοῦ ἔκειτο πιθανῶς τὸ Ἀλώιον, πόλις ἢ πολίχνη ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὡς κειμένη περὶ τὰς θέσεις ταύτας. Ὅντως δ' ἐνταῦθα εὕρισκει ἀληθῆ εἰκονογράφησιν ὁ μῦθος τῶν ἰδρυτῶν τῆς πόλεως ταύτης Ἀλφιδῶν, τοῦ Ὡτου καὶ Ἐφιάλτου, οἵτινες ἠπειλήσαν νὰ θέσωσι τὸ Πήλιον ἐπὶ τῆς Ὀσσης, ἵνα, ἐξισούντες πρὸς τὸν Ὀλυμπον, καταβάλωσι τοὺς ἀθανάτους.

Φαίνεται δὴλα δὴ ὅτι, ἂν δὲν ὑπόκειται ἐν τῷ μύθῳ τούτῳ παλαισιότατη ἀνάμνησις τῆς διαρρηξέως τοῦ στενοῦ τῶν Τεμπῶν πρὸς ἔξοδον τοῦ Πηνειοῦ, ἢ θέα τῶν πέριξ

ἐνέπνευσε μάλιστα τὴν διάπλασιν τοῦ μύθου: διότι ἀπο-
 βλέπων τις ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ πρὸς τὴν Ὅσσαν
 παρατηρεῖ μάλιστα ῥήγματα καὶ ἀποτομώματα μέχρι
 Ὀμολίου, δι' ὧν κατὰ τὸν χειμῶνα ῥέουσιν ὀρμητικοὶ
 χεῖμαρροι, ποιοῦντες φοβερὸν ῥόχθον ἐκ τῆς ἀντηχήσεως,
 ἐκ τοῦ βάθους καὶ τοῦ κατωφεροῦς τοῦ ἐδάφους· μάλιστα
 ἐν θέσει ᾗ τὸ Μεγαλόκκο ἀκούονται ταῦτα κάλλιον. Φαί-
 νονται δὲ τὰ σχίσματα ταῦτα ὡς τεράστια κτιστὰ τεῖχη.
 Ἐξ ἄλλου ὁ ὑποκείμενος Πηνειὸς καὶ ἡ τομὴ τῶν Τεμπῶν
 αὐτῶν συμβάλλεται οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἐπιβλητικότητα
 τοῦ θεάματος.

Πρὸς τούτοις εἶναι πιθανὸν νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐπὶ τῆς
 κορυφῆς τοῦ βουνοῦ, παρὰ τὸ μνημονευθὲν Παλιοκκλησί,
 ὑπῆρχε τὸ περίφημον Πύθιον, τὸ ἱερὸν τοῦ Πυθίου Ἀπόλ-
 λωνος, ἔνθα ἐτελεῖτο ἡ γνωστὴ δαφνηφορία ὑπὸ τῶν Θεσ-
 σαλῶν καὶ ἡ ἐκ Δελφῶν θεωρία κατὰ ὀκτωετηρίδα πρὸς
 παραλαβὴν καὶ μεταφορὰν τῆς ἱερᾶς δάφνης καὶ τοῦ πυ-
 ρὸς ἐντεῦθεν εἰς Δελφούς. Περὶ τούτου θέλομεν διαλάβει
 εὐρύτερον ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. ἐρμηνεύοντες ἐπιγραφὴν
 τῶν Γόννων, ἐν ᾗ ἀναφέρεται τὸ Πύθιον τοῦτο καὶ οἱ περὶ
 τὴν ἐξοδὸν τῶν Τεμπῶν καὶ τὴν κοιλάδα αὐτῶν τόποι. Ἐν
 τῷ παρόντι σημειωτέον ὅτι οὐδαμοῦ τῆς κοιλάδος τῶν
 Τεμπῶν εὕρομεν ἔχνη τοῦ Πυθίου, οὔτε ἦτο δυνατόν ἐν
 αὐτῇ, κατακλυζομένη ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ, νὰ κτισθῇ ναὸς ἢ
 ἱερὸν σημαντικόν, ἔτι δ' ὅτι, καθ' ἃ λέγουσιν οἱ χωρικοί,
 μόνον κατὰ τὸ ρεῦμα τῆς Βαλοπιστηρῆς ὑπάρχει καλλίστη
 καὶ ἄφθονος δάφνη.

Ἄξιοι σημειώσεως εἶναι τοπωνυμῖαι τινὲς ἀπὸ τῆς
 ἐξόδου τῶν Τεμπῶν μέχρι Ῥαψάνης καὶ τῶν περὶ αὐτήν:
 ᾗς τοῦ Τσουλάχ', ἔνθα λέγεται ὅτι εὕρισκονται τάφοι ἄρ-
 χαῖτοι, Παλιόκαστρο, ἔνθα ὁμως δὲν ἀναφέρεται ὑπάρχον
 τεῖχος ἀρχαῖον οὐδέν, (ταῦτα παρὰ τὸ Σολιό, ὁπότεν ἄρ-

χεται τὸ εἰς Γόννους ἀρχαῖον ὕδραγωγεῖον), Τσιούκας, Ἀνήλις, Φαοπέτρα (ἢ Φαουπέτρα), Βαθότρουπα, Αἰθόδωροι, ἔνθα λέγουσιν ὅτι ὑπάρχει παλαιὰ γέφυρα καὶ ἐπιγραφή, Παλιά-Βρύσι, Σμίξι, Κουτσανιά, Ῥεματιά, Χατζηλίκι, Κερατᾶδες, Νίσβουρος (ἢ Ἰσβουρος), Κεραμίδα, Ἀσπρόχωμα, Πέτρα-Μπηγμένη, Δυὸ-Ὄξυές, ἔς τὸ Δεντρούλλι, Ἰσιωμα, Χτενάτικα, ἔς τὸ Κόκκινο, Δραγασές, Μάννα-Νεροῦ, Σταλαματιά, Παλιουρεχ, Ἀνιμόμ'λος, Λιάζη-Καρτέρι, Λιάκου-Τρύπα, Στρούτσι, Λάκκα.

Ἀπὸ τοῦ μέσου που τῶν Τεμπῶν μέχρι Μπαμπᾶ καλοῦνται θέσεις Τούμπα, Κρυονέρι, Ἀσπρόπετρες, Ξηροκάμπι, Ἀλώνια Μπαχτσέδες, Κεραμιδαρεῖο, Πηγᾶδι, Γιαλντᾶς, Νεράντζη, Τουρτούρια, Νταηλιάνη, Αἰνικόλας, Κοκκώνας-Χάνι, Χράπες, ἔνθα λέγεται ὅτι ὑπάρχουσιν ἀρχαῖαι λιθοτομῆαι λευκοῦ μαρμάρου, περὶ ὧν βλ. Ἀρχ. Ἐφημ. 1911, 123 σημ. 1. Περαιτέρω πρὸς τὸ Μπαλαμούτι λέγονται θέσεις Ἀμπέλια, Τσινάντερο, Κισμυλί, Βαθόγourνα, Λούκι, Μιντζίτι.

Δ') Ἐν Λέστιανη τοῦ Πηλίου.

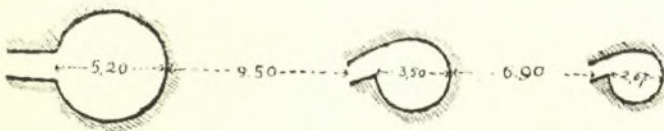
Θολωτοὶ τάφοι γεωμετρικοί.

Ἡ θέσις Λέστιανη κεῖται ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ Πηλίου κατὰ τὸ Βορειοδυτικὸν τμήμα αὐτοῦ πρὸς τὸ Μαυροβούνι καὶ ὑπὲρ τὴν Βοιδηῖδα λίμνην. Ἐνταῦθα κατὰ τὸ θέρος βόσκουσι πολλαὶ χιλιάδες προβάτων, ὑπάρχει δὲ καὶ μικρὸς μόνιμος συνοικισμὸς ἐν διεσπαρμέναις καλύδαις ἀμπελουργῶν· διότι παράγεται ἐνταῦθα ὀλίγος ἀλλ' ἄριστος οἶνος ἐρυθρὸς ἀρωματώδης. Αἱ μόναι σχετικῶς ἐγγὺς ἄξιαι σημειώσεως θέσεις εἶναι τὸ χωρίον Κερασιά, ἔνθα λέγεται ὅτι εὕρισκονται ἀρχαῖοι τάφοι καὶ ἔχνη τειχῶν πόλεως Ἑλληνικῆς ἱστορικῆς περιόδου, καὶ ἡ Μονὴ Σουρβιάς, ἀπέ-

γοντα έντεϋθεν περι τὰς δύο ὥρας· ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς Μονῆς ταύτης λέγεται ὅτι εἶναι έντετοιγισμένη μαρμαρίνη κεφαλὴ γυναικὸς μεγάλη.

Ἡ Λέστιανη εἶναι λίαν ὀασώδης, οὐδαμοῦ δὲ διακρίνονται κατ' αὐτὴν ἴχνη τειχῶν ἢ κτισμάτων ἀρχαίων· εἰς δύο ὥρων περίπου ἀπόστασιν έντεϋθεν κεῖνται αἱ ἀρχαῖαι *Γλαφυραί*, καὶ φαίνεται πιθανὸν ὅτι τῆς πόλεως ταύτης κτῆσιν ἀπετέλει ἅπασα ἡ περὶ τὴν θέσιν αὐτὴν ἔκτασις.

Οὕτως ἐρμηνεύεται καὶ ἡ εὕρεσις τριῶν θολωτῶν μικρῶν τάφων ἀποτελούντων συστάδα¹⁾ (εἰκ. 3), κειμένων ἐπὶ ὑψώματος, οὗς ἀνεσκάψαμεν. Πάντες ἐποιήθησαν ἐκ μικρῶν λίθων ἄνευ πηλοῦ καὶ φαίνεται ὅτι ἀνωτάτω ἐστε-

ΛΕΣΤΙΑΝΗ ΠΗΛΙΟΥ

Εἰκ. 3. Συστάς πρεδοβολωτῶν γεωμετρικῆς πιθανῶς περιόδου τάφων.

γάσθησαν οὐχὶ διὰ θόλου τελείας, ἀλλὰ διὰ πλάκων, αἰτινες μεθ' ἱκανοῦ τοῦ κτίσματος εἶχον καταπέσει. Ὁ δρόμος τῶν δύο μικροτέρων εἶναι ἰδιάζων, κογχλιοειδῆς, τοῦ τρίτου δὲ μόνον εὐθύς. Πάντες ἔφερον ἴχνη σκαφῆς ἐπιπολαίου ἄνω ἢ κατὰ τοὺς δρόμους ἔμπροσθεν ὑπὸ ποιμένων, ἔτι δὲ πλάκα ὀρθίαν ἔνδον κατὰ τὴν θέσιν τῆς θύρας. Τὸ σωθὲν ὕψος αὐτῶν ἦτο 1.20-1.65 μ..

Ἐντὸς αὐτῶν οὐδὲν εὐρέθη· μόνον ἐν μικρῷ ἀλλὰ βαθεῖ βόθρῳ ὑπάρχοντι περὶ τὸ μέσον τοῦ τάφου ἐκάστου

¹⁾ Ἐξ ἀδελφίας τοῦ ἀντιγράψαντος τὸ ἡμίτερον διάγραμμα ἐσημειώθησαν τὰ μήκη τῶν τάφων ἄνευ τῶν δρόμων, ἐν ᾗ συνυπολογίζονται ἐν τῇ σημειομένην ἔκτασι καὶ τὰ μήκη αὐτῶν.

παρὰ τὴν θύραν εὗρομεν πλήθη ὁστων ἀναμιξ̃ προβάτων, βοῶν, πτηνῶν, ἀλλ' οὐδὲν βέβαιον ἀνθρώπου. Μόνον πρὸ τοῦ δρόμου τοῦ μεγίστου αὐτῶν εὗρομεν ὀλίγα θραύσματα ἀβάφους τροχῆλάτου ἀγγείου ἀδήλων χρόνων, πιθανῶς γεωμετρικῶν. Ὡς φαίνεται πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχον ἀνασκαφῇ οἱ τάφοι οὗτοι ἐκ τῶν ἄνω, διότι οἱ λίθοι τῶν δρόμων οἱ κλειόντες τὴν θύραν εὐρέθησαν ἐν τάξει, καὶ τὰ τυχὸν ὑπάρχοντα κτερίσματα ἀφηρεύθησαν· ἡ δὲ ἑλλειψις ὁστων ἀνθρωπίνων δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν Ὀμολίῳ ἄνω σελ. 288, ἐκ τοῦ ὅτι ἐτέθη μόνον ἡ τέφρα ἐγγύς που καέντων νεκρῶν μετὰ ζώων κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν τρόπον, ὧν τὰ ὁστὰ δὲν ἐχωνεύθησαν ἐκ τῆς πυρᾶς, ὡς τὰ ἀνθρώπινα.

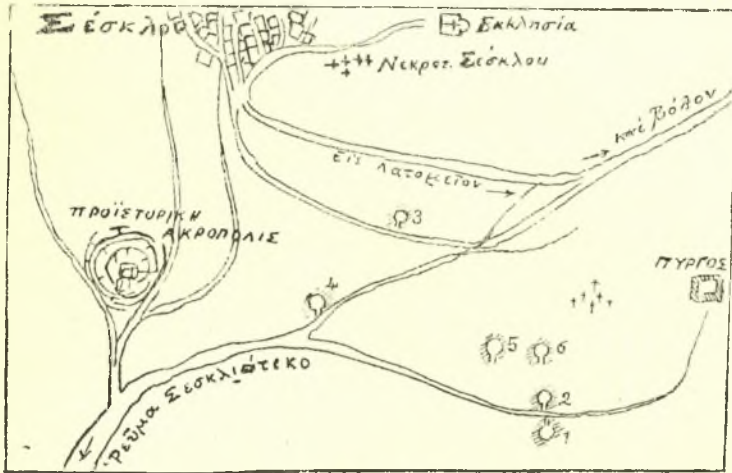
Θέσεις περὶ τὴν Λέστιανην μέχρι Γλαφυρῶν καὶ περαιτέρω μέχρι τοῦ χωρίου Μελισσιάτικα Καλύβια ἐσημειώσαμεν τὰς ἐξῆς: 'ς τοῦ Μπατσῆ, Μοναχό-Ἀμπέλι, Βριζοχώραφο, Παλιχώρι, 'ς τὸ Μπελέσσι, 'ς τὸν Ἀθηνασάκη, Παλιάμπελα, Ἀλαταριά, Καστανίτσα, Ζαχαρογχορτσιά, Φιλιάτικα, Κοκκινόπετρα, Μετόχι, 'ς τὴ Σκαμνιά, 'ς τὴ Λούτσα, τῆς Παναϊῆς-τὸ Πουρνάρι, Καλιακοῦδα, 'ς τὴ Χαμουρίγανη, Κρύο-τὸ Νερό, Κωλορρίτζια, Τρανῆ-Ὁξυά, 'ς τὸ Ναντοβίτο, 'ς τὰ Κοκκινόγεια, 'ς τὴν Τρικαλίνα, 'ς τὴ Γελαδίστρα, 'ς τὴν Τσαμπαδῆ, 'ς τὴν Ἀλποῦ, 'ς τοῦ Θόδωρου, Ἀϊγιανάκ'ς, Μυγδαλιά, 'ς τὴν Γκώμα, 'ς τὸ Καταθήχι, Ξηροαγριλιά, Ντελήχανι, 'ς τὴ Σπαρτιά, Πετρομάγουλο, Καράπουρνο, 'ς τοῦ Ἀνιμᾶ, 'ς τὴ Χαλαβράσα.

Ε') Ἐν Σέσκλῳ καὶ τοῖς πέριξ.

1) *Θολωτοὶ γεωμετρικοὶ τάφοι Ὀμηρικῇ καθύς νεκρῶν.*

Τὸ Σέσκλον εἶναι λίαν γνωστὸν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς προϊστορικῆς ἀκροπόλεως ὑπὸ τοῦ Χρ. Τσουντα. Μεταξὺ

αὐτῆς καὶ τῆς θέσεως Πύργος (εἰκὼν 4) εὗρομεν ἱκανοὺς θολωτοὺς τάφους, ἰδίως παρὰ τὰ ρεύματα τὰ ἐκβάλλοντα εἰς τὸ μέγα Σεσκληιώτικο Ῥέμα, ὅπερ κατέρχεται πρὸς τὸ Διμήνι, καὶ ἐφ' οὗ τῆς ἀριστερᾶς ὁχθῆς περὶ τὸ μέσον τῆς μεταξὺ τῶν δύο χωρίων ἀποστάσεως, ὑφύεται μακρὸν προτειγίσμα νεολιθικῆς πιθανῶς περιόδου· καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν ταύτην παρὰ τὸ Ῥέμα μέχρι τῆς ἀκροπόλεως Διμη-

ΣΕΣΚΛΩΝ

Εἰκ. 4. Ἡ προϊστορικὴ ἀκρόπολις μετὰ τῶν ἐγγὺς γεωμετρικῶν ψευδοθολωτῶν τάφων.

νίου ὑπάρχουσι πολλαχοῦ ἐμφανεῖς μικροὶ θολωτοὶ τάφοι πολυάριθμοι, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι οἱ δύο οὗτοι συνοικισμοὶ ἀπετέλουν ἓν τι ὅλον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Ἡμεῖς ἀνεσκάψαμεν μόνον πέντε τάφους, τοὺς ἐν τῇ εἰκόνι σημειωμένους, ποιηθείση ἐκ προχείρου διαγράμμαματος ἡμῶν, κατὰ προσέγγισιν ἀκριβοῦς.

Ἀπαντες οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι ἐκ μικρῶν λίθων πλακοειδῶν πεποιημένοι· ἔχουσι δὲ πάντες ὁρόμον συγκλίνοντα

ἄνω ὡς εἰς καμάραν καὶ ἐκαλύπτοντο ἀνωτάτω διὰ μεγάλων πλακῶν κατὰ τὸ ὁπαῖον· οὕτω δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ πρειρημένοι τῆς Λέστιανης καὶ οἱ ὅμοιοι, *ψευδοθολωτοί*· διότι ἡ θόλωσις δὲν ἦτο πλήρης, ὡς ἐν τοῖς μυκηναίοις τάφοις.

Οἱ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 τάφοι ἐποιήθησαν ἀμελῶς διὰ μικρῶν λιθαρίων, εἶχον δὲ τὴν θύραν βεβυσμένην διὰ ποταμολίθων κοινῶν· αἱ διαστάσεις τοῦ 1 εἶναι μῆκ. δρόμου 2.70, πλάτος αὐτοῦ 0.90, διάμετρος τῆς θόλου κατωτάτω 3.05, ὕψος αὐτῆς σωθὲν 1.40. Περιεῖχε δ' ὁ τάφος οὗτος τρεῖς νεκροὺς κεχωνευμένων τὰ πολλὰ ὀστών, διότι πιθανῶς εἶχον κατῆ, προτοῦ ταφῶσιν, ἔτι δὲ δώδεκα ἐν εἴδει κολούρου κώνου διάτρητα ἀντικείμενα, σφονδύλια κοινῶς καλούμενα, ὧν τὰ δύο πῆλινα, τὰ λοιπὰ λίθινα· ταῦτα θὰ ἦσαν μᾶλλον κομβία, δι' ὧν ἐπόρπου οἱ ἄνδρες τὰς χλαμύδας καὶ τοὺς χιτῶνας αὐτῶν (βλ. κατωτέρω Κεφ. IB')· πρὸς τούτοις εὐρέθησαν καὶ τμήματα λεπτοῦ τροχηλάτου ἀγγείου ἀβαφοῦς. Περιέργως παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου εὐρέθη ἀπλοῦς τάφος καὶ νεκρὸς ὀκλάδην ἔχων NA τὴν κεφαλὴν, ὀστών λίαν ἐφθαρμένων καὶ σχεδὸν ἐν ἀπολιθώσει· εἶχε πρὸ τοῦ στήθους πῆλινον ἀγγεῖον καὶ εἰς τὴν ῥάχιν λίθινον κωνικὸν κομβίον· ἐτάφη δὲ ὁ νεκρὸς ἐν ἀνοιχθέντι βόθρῳ καὶ ἐστεγάσθη ἄνω διὰ πλακοῦς μήκους 1.25, πλάτ. 0.67, ἐσφυρηλατημένης ὀπισθεν ἐπιπολαίως. Εἶναι φανερόν ὅτι μετὰ τὴν κλεῖσιν τοῦ θολωτοῦ τάφου ἐτέθη ἐν τῷ δρόμῳ ὁ κατόπιν ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας βεβαίως ἀποθανὼν οὗτος.

Ὁ δὲ ὑπ' ἀριθ. 2 ἔχει μῆκ. δρόμου 1.62, πλάτ. 1.00, διαμ. 3.25, ὕψ. 1.50· ἡ θύρα αὐτοῦ δὲν εἶχε κλεισθῇ, ὁ δὲ δρόμος προχωρεῖ καμαροειδῶς πρὸς αὐτήν. Ὁ τάφος οὗτος περιεῖχεν ἐφθαρμένα ὀστᾶ ζώων ἀναμιξ μετ' ἀνθρωπίνων, ὅπερ δεῖγμα τῆς Ὀμηρικῆς καύσεως νεκρῶν ἀν-

θρώπων μετὰ ζώων (πρὸ βλ. σελ. 294) καὶ τινὰ θραυσμά-
τια ἀγγείου, οἷον τὸ τοῦ 1. Ἰχνη καύσεως νεκρῶν κατὰ
χώραν δὲν εὐρέθησαν ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ· φαίνεται λοιπὸν
βεβαίον ὅτι ἐκάησαν ἐγγύς που ἢ ἀλλαχοῦ πρὸ τῆς ποιή-
σεως τῶν τάφων. Καὶ τοῦτο εἶναι δεῖγμα τῆς Ὀμηρικῆς
συνηθείας περὶ καύσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς διατηρήσεως
τῶν ὀστέων μέχρι τῆς ποιήσεως τοῦ τάφου, ἔνθα ἐνετίθεντο
πάντα, ὡς συνελέγησαν ἐκ τῆς πυρᾶς.

Ἀρτιώτερος τῶν δύο τούτων εὐρέθη ὁ ὑπ' ἀριθ. 3,
ἔχων μῆκ. ὁρόμου ἐστεγασμένου διὰ μικρῶν πλακῶν 0.40
μόνον, πλάτ. 0.75, ὕψ. 0.90, διάμετρον τῆς θόλου 2.85,
ὕψ. αὐτῆς 1.65· τὴν ἔξω εἰσοδὸν ἔφραττεν ἐμπεπηγμένη
πλάξ· ἄνω ἐστεγάζετο ἡ θόλος διὰ μεγάλης ἐπιμύηχους
πλακῆς. Εὗρομεν ἐν αὐτῷ παρὰ μὲν τὴν θύραν ἐφθαρμένα
ὀστᾶ ἀνθρώπου ἀναμιξ μετ' ὀστέων ζώων καὶ ὀρνίθων,
ἀσφαλῶς μόσχου, οὗ τρεῖς ἀστραγάλους διετηρήσαμεν,
ἐντὸς δὲ τέσσαρας ἐτέρους νεκρούς, ἐγγύτατα ἀλλήλων,
ἔχοντας τὴν δεξιὰν χεῖρα παρὰ τὴν κεφαλὴν.

Ἰχνη καύσεως ὀλίγα εἶδομεν παρὰ τὰς κεφαλὰς τῶν
νεκρῶν, ἃς καὶ διεσώσαμεν εἰς τμήματα· ἐξ αὐτῆς ἐν ἀγ-
γεῖον σαφῶς καὶ ἰσχυρῶς ἐκάη. Δὲν δυνάμεθα ὅμως μετὰ
βεβαιότητος νὰ ἐκφράσωμεν γνώμην ἀσφαλῇ περὶ τοῦ ἂν
ἐκάησαν ἢ ἐτάφησαν οἱ νεκροὶ οὗτοι πάντες ἢ τινές· ἢ
ἐντύπωσις ἡμῶν κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ τάφου ἦτο ὅτι οἱ
μὲν τέσσαρες νεκροὶ τεθέντες ἐπὶ μικρᾶς πυρᾶς ἐκάησαν
οὐχὶ καλῶς ἐπὶ τόπου, τοῦ δὲ παρὰ τὴν θύραν καέντος
ἐγγύς που, συνελέγησαν τὰ ὀστᾶ μετὰ τοῦ συγκαέντος μό-
σχου καὶ τινων ὀρνίθων καὶ ἐτέθησαν παρὰ τοὺς λοιπούς,
οὐχὶ ταυτοχρόνως βεβαίως· ἐκ τούτου ἐφθάρησαν περισσό-
τερον τὰ ὀστᾶ τοῦ τελευταίου.

Εὐρήματα ἐξ αὐτοῦ ἔσχομεν ἀγγεῖον ἀκέραιον ἀβαφεῖς
χειροποίητον ἐν εἴδει λέμβου, σκυφοειδῆ τεθραυσμένα ἀγ-

γεῖα φέροντα μέλανας γύρους τοῦ γνωστοῦ Θεσσαλικοῦ τρόπου, πόρπας χαλκᾶς μετὰ σιδηρῶν βελονῶν, τέσσαρα στρογγύλα πλακίδια σιδηρᾶ μετ' ἐμβλημάτων κωνικῶν χαλκῶν ἐν εἶδει ὀμφαλοῦ, δύο δακτυλίους χαλκοῦς, ἐν ψάλιον χαλκοῦν ὀφιοειδές, περιδέραιον ψηφίδων κεχωνευμένων τὰ πολλά, ἄλλα δυσδιάγνωστα μικρὰ σιδηρᾶ ἀντικείμενα ἐφθαρμένα. Τὰ πλακίδια ἦσαν ἴσως κοσμήματα γυναικεῖα ἐπὶ τῶν μαστῶν, ἅτινα δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἐπιμάζια (κοινῶς *ισαπράζια*)· ἐκ τούτων θὰ προέκυπτεν ὅτι ἐκ τῶν νεκρῶν τοῦ τάφου δύο ἦσαν γυναῖκες, ὅπερ πιθανὸν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων εὐρημάτων καὶ ἐκ τῶν ὁστών.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ σιδήρου βεβαίως καὶ τὴν χρονολόγησιν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων καὶ τῶν τάφων ἐν γένει, ὡς ποιηθέντων κατὰ τὴν Θ'-Η' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα.

Ὁ ὑπ' ἀριθ. 4 τάφος εἶναι ὅμοιος τοῖς προηγουμένοις· ἔχει μῆκος δρόμου 1.10, πλάτ. 0.90, διάμ. τῆς θόλου 2.90, βάθος ἢ ὕψ. 1.15. Εὗρομεν ἐντὸς τρεῖς νεκρούς, ὧν εἷς, μόνον τὴν κεφαλὴν διατηρῶν μετὰ λεπτοῦ ἀγγείου τεθραυσμένου ἀδαφοῦς καὶ τμημάτων χαλκοῦ δακτυλίου, εὐρέθη ἔναντι τῆς θύρας εἰς τὸ βάθος ἐν ἀταξίᾳ, ὁπόθεν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐκάη· τῶν δύο ἐτέρων ἔκειντο ἐκτάδην τὰ σώματα καλῶς, Βορειοανατολικῶς οὔσης ἐστραμμένης τῆς κεφαλῆς· ἐγγὺς αὐτῶν εὐρέθη μέγα ἀδαφὲς ἀγγεῖον καὶ ἕτερον ἀκέραιον μικρότερον. Ἰχνη καύσεως ἐπὶ τόπου βέβαια δὲν διεκρίναμεν.

Μέγιστος πάντων καὶ πλουσιώτατος ὑπῆρξεν ὁ ὑπ' ἀριθ. 5 τάφος, κείμενος ἐπὶ λοφοειδοῦς ἐπιπέδου· ἔχει μῆκ. δρόμου 1.75, πλάτ. 1.12 κατωτάτω ἔμπροσθεν, διότι οἱ τοῖχοι ἄνω συγκλίνουν σιν ὡς εἰς καμάραν, διάμ. θόλου 3.65, βάθ. 1.80· ὁ δρόμος ἦτο βεδυσμένος διὰ λίθων καὶ χωμάτων, ἡ δὲ εἰσόδος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκλείετο ὑπὸ

τριῶν ἐμπεπηγμένων πλάκων. Το ὀπαῖον ἄνω ἐστεγάζετο ὑπὸ τριῶν μεγάλων πλάκων, ἐχουσῶν μῆκ. 2-2.50. Ὑπ' αὐτάς ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς θόλου ἄνωτάτῳ εἰς τῶν ἐντετοιχισμένων λίθων προήρχετο ἐκ τριπτηρίου μετὰ τρήματος ἐν μέσῳ.

Ἐν τῇ θόλῳ ἀριστερὰ ὑπῆρχεν ἐν βόθρῳ βαθύτερον τάφος μεμονωμένος ἔχων μῆκ. 2.40, πλάτ. 0.90, βάθ. ἐκ τοῦ τελευταίου λίθου τῆς θόλου κατωτάτῳ 0.38. ἦτο δ' ἐστεγασμένος ὁ βόθρος οὗτος διὰ πλάκων· ἐν αὐτῷ ὁ νεκρὸς ἀσφαλῶς ἐκάη ἐκεῖ· διότι καὶ σαφῇ ἔγνη πυρᾶς εὔρομεν καὶ τὰ ὀστᾶ καὶ τὰ χῶματα κεκαυμένα καὶ μέλανα.

Προτοῦ δ' ἐξαγάγωμεν τὰς πλάκας, δι' ὧν οὗτος ἐκαλυπτετο, εὔρομεν τὰ ὀστᾶ ἐνὸς νεκροῦ, οὗ ἡ κεφαλὴ ἔκειτο Ἀνατολικῶς· παρ' αὐτὸν ὑπῆρχον τέσσαρα καλὰ ἐγχρωμα ἄγγεῖα, ὧν ἐν λεπτόν κάλλιστον μετ' ἐρυθρῶν γεωμετρικῶν κοσμημάτων, εἰς στρεπτός χαλκοῦς δακτύλιος καὶ τμημα ψηφίδος· τὰ ὀστᾶ δὲν ἦσαν ἐν τάξει οὔτε αὐτοῦ, οὔτε δευτέρου νεκροῦ, κειμένου μεταξὺ τῆς θύρας καὶ τοῦ βόθρου· τούτου κτερίσματα ἦσαν χαλκοῦν μαχαίριον, στρεπτός χαλκοῦς δακτύλιος, σφραγιδίολιθος ὀκτάγωνος διάτρητος ἄγλυφος, ἕτερος δ' ὅμοιος μετ' ἐγγλύφων ἀστεροειδῶν κοσμημάτων.

Ἐγείραντες τὰς πλάκας εὔρομεν τὸν μεμονωμένον νεκρὸν ἐν σχετικῇ τάξει, μετ' αὐτοῦ δὲ μέγαν σάρδιον ὀκτάγωνον διάτρητον ἄνευ ἐγγλύφων κοσμημάτων, τμημα ψηφίδος καὶ ἐν λίθινον κομβίον ὅμοιον τοῖς εἰρημένοις· τὸ κρανίον αὐτοῦ ἀπεκομίσαμεν ἐν ὅπωςδὴποτε καλῇ καταστάσει ὅν, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ ὀστᾶ ἦσαν εὐθρυπτα.

Ἐκ τῶν ἄνω καθίσταται ἐμφανές ὅτι ἐν Θεσσαλίᾳ ἔχομεν πολὺ ἀκριβῆ ἐν σμικρῷ εἰκονογράφῃ τῆς παρ' Ὁμήρῳ ταφῆς, ἰδίως τῆς ὑπὸ τοῦ Θεσσαλοῦ Ἀχιλλέως γενομένης τοῦ Πατρόκλου, ἣν καὶ ἄλλα ἐν τοῖς κάτω εὐ-

ρήματα θὰ πιστοποιήσωσιν ἔτι μᾶλλον (βλ. Κεφ. IB'). περὶ τοῦ ζητήματος τούτου προτιθέμεθα νὰ διαλλάξωμεν διὰ μακροτέρων ἐν εὐθεωτέρῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ.

Σημειωτέον ὅτι τὸν ἐν εἰκ. 4 τάφον ὑπ' ἀριθ. 6 δὲν ἀνεσκάψαμεν· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλοι ὅμοιοι πολυάριθμοι ἐν τοῖς πέριξ, τὰ πολλὰ ἐμφανεῖς, μάλιστα κατὰ τὸ Σεσκληώτικο Ῥέμα καὶ πολὺ περαιτέρω εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας παρὰ τὴν εἰς Διμήνη ἀτραπὸν.

2) Νεολιθικὸς συνοικισμὸς ἐν Σπαριῳ̄ Λατομεῖον.

Ἡ πρώτη στάσις τοῦ ἐκ Βόλου εἰς Βελεστῖνον σιδηροδρόμου καλεῖται Λατομεῖον· ἀριστερὰ αὐτῆς ὑπέρκειται ἱκανῶς ὑψηλὸς βουνὸς καλούμενος ἡ Σπαριῳ̄, ἔχων ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐρείπια τουρκικοῦ σταθμοῦ καὶ πυροβολείου, καλουμένου Μάλ-Τεπέ ἢ Ταμπούρι. Ἀπέχει δ' ὁ λόφος οὗτος περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Σέσχλου.

Ἀνασκάψαντες ἐπὶ τῆς κορυφῆς εὗρομεν κεραμίδας στέγης τὰ ἄνω μελανοθαφεῖς καλλίστας, οἷας ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡρακλέους τῶν Φερῶν (βλ. ΠΑΕ 1907, 178) καὶ θραύσματα ἀγγείων μελαίνης καλῆς γανώσεως τῆς Ε'-Δ' π. Χρ. ἐκατονταετηρίδος· πιθανῶς ὑπόκειται τοῦ τουρκικοῦ σταθμοῦ κτίσμα, ἴσως ναός, τῶν χρόνων τούτων· ἀλλ' ἐπιλιπούσης τῆς πιστώσεως δὲν ἔβη ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀνασκαφή, ὥστε νὰ βεβαιώσῃ τὰ ἔγνη τοῦ ναοῦ αὐτοῦ.

Πρὸς τούτοις ἐν τῇ αὐτῇ θέσει καὶ ἐγγὺς αὐτῆς εὗρομεν τμήματα νεολιθικῶν ἀγγείων, δέκα καὶ πέντε λίθινα καλὰ ἐργαλεῖα, τὸ πλεῖστον πελέκεις καὶ διάτρητον κεφαλήν ῥοπάλου, κογχύλιον ἐξεργασμένον διάτρητον πολυλαχοῦ, μέγα κέρας ἐλάφου, πεσσὸν πήλινον σφενδόνης τῶν καυστικῶν, τρία σφονδύλια πήλινα πεπλάτυσμένα καὶ

ὀλίγα θραύσματα γραπτῶν ἀγγείων τῆς παρὰ Τσουντα λεγομένης Α΄ περιόδου τοῦ λιθικοῦ αἰῶνος.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἐνταῦθα ὑπάρχει τις νεολιθικὸς συνοικισμὸς, περιέργως μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Τσουντα· λέγομεν δ' οὕτω, διότι ἐμάθομεν παρὰ τοῦ ἐπιστάτου τοῦ σταθμοῦ Λατομείου ὅτι ἀνέβη ἐνταῦθα ὁ Τσουντας καὶ εὗρέ τινα ἀγγεῖα νεολιθικὰ καὶ λίθινα ἐργαλεῖα· εἶναι δ' ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος συνοικισμὸς πλέον ἢ διπλάσιος τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐν Σέσκλῳ, ἀλλ' ἐλάσσονος ἢ μόλις τῆς αὐτῆς ἐκείνῃ προσχώσεως.

Δύο δὲ σιδηρᾶ μαχαίρια καὶ τμήματα ἀγγείων, ἄνωτάτω εὑρεθέντα, βεβαιοῦσιν ὅτι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον ἰδρύσει ἐνταῦθα φυλακεῖόν τι, οὗ ἐρείπια φαίνονται ὑπὸ τῷ δεύτερον τουρκικῶν πυροβολεῖον, διότι ὑπάρχουσι δύο ἐπ' ἀλλήλα διαφόρων χρόνων, διὰ τὸ λίαν εὐθετον στρατηγικῶς τῆς θέσεως ταύτης.

Τὰ ἀρχαιότερα ἔχνη τοῦ ὑποτιθεμένου Ἑλληνικοῦ ναοῦ θὰ κεῖνται λίαν βαθέως Δυτικώτερον ὑπὸ ταῦτα. Ἐκ τινων χονδρῶν πηλίνων μετοπῶν μετὰ γείσου, ἐπικεχρισμένων κιτρίνων καὶ ὁμοιοτάτων τοῖς ἐν Κοροπαίῳ, Γόννοις καὶ Ὀμολίῳ εὑρεθεῖσιν, εἰκάζομεν ὅτι ὁ ναὸς θὰ ἦτο ἐκ μικρῶν λίθων πεποιημένος, ὡς ἐκεῖνοι. Ἐξ ἀναθημάτων τοῦ ναοῦ τούτου προέρχονται τμήματα λεπτῶν χαλκῶν ἀγγείων μετὰ κοσμημάτων δι' ἐντομῶν, τμήματα τριῶν λογχῶν χαλκῶν δοράτων καὶ μέρος βραχίονος μαρμαρίνου ἀγάλματιού, οἷα τὰ ἐν Γόννοις καὶ Φθιώτισι θήβαις εὑρεθέντα.

3) Ἀρχαία λεωφόρος Παγασῶν - Φερῶν·
πιθυνὴ θεοὶς μυκηναίων τάφων Μινυῶν Ἰωλκοῦ.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄνω ἐργασιῶν ἐρευνῶντες τὰ περὶ παρετηρήσαμεν σαφῇ ἔχνη μεγάλης λιθοστρώτου

λεωφόρου, ἅτινα ἀπὸ τῶν ἐγγύς τοῦ Σέσκλου πρὸς τὰς Φεράς εἶναι τοσοῦτον εὐδιάκριτα, ὥστε καὶ σήμερον ὀνομάζεται ἡ ὁδὸς αὕτη, πολλαχοῦ ἡ αὕτη τῇ σημερινῇ ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν χωρικῶν, Βελεστινόστρατα. Φέρει δ' ἐνιαχοῦ ἡ ὁδὸς ὑψηλὰ ἀνκλήμματα, ὧν τινὰ ἀρχαῖα, ἕτερα δ' ἐκ μεταγενεστέρως ἐπισκευῆς καὶ χρήσεως.

Ἡ αὕτη ὁδὸς εἶναι ἐνιαχοῦ ὁρατὴ καὶ ἐκ Διμηνίου εἰς Σέσκλον, οὐχὶ κατὰ τὴν νῦν ἐν χρήσει ἀτραπὸν εἰς τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ ρεύματος, ἀλλὰ μακρὰν τῆς ἀριστερᾶς αὐτοῦ, ἐγγὺς τῆς σιδηροδρομικῆς καὶ δημοσίας ὁδοῦ πρὸς τὴν στάσιν Λατομείου. Τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐστρωμένης διὰ σκληρῶν πλακῶν, ὑπέρκειται ἐκατέρωθεν πεζοδρόμιον δι' ἐμπεπηγμένων ἐπιμελῶς λίθων, ὡς ἐν Δημητριάδι, ἐξ οὗ διακρίνεται τοῦ τουρκικοῦ *καλητιρίμι*, ὅπερ ἐπίσης ὑπάρχει κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην, καὶ μάλιστα παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν ἐκ Βόλου εἰς Βελεστῖνον.

Λίαν σαφῆ εἶναι τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαίας ταύτης λεωφόρου εἰς τὰ ΒΔ κράσπεδα τοῦ λόφου Σπαρτιᾶς, καὶ ἐνιαχοῦ ἀπὸ τῆς ἐξόδου ἐκ τῶν Παγασῶν κατὰ τὴν θέσιν Μπουρπλήθρα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, ἐνιαχοῦ λελαξευμένου χάριν τῆς ὁδοῦ αὐτῆς, πρὸς τὸ Διμήνι. Εἶναι δ' ἡ λεωφόρος αὕτη ἡ πεδινὴ καὶ μεγάλη ἡ ἐνοῦσα τὰς ἀρχαίας Παγασὰς μετὰ τῶν Φερῶν, διότι καὶ ἑτέρα φαίνεται ὑπάρχουσα ἐκ τῆς Φεραϊκῆς πύλης τῶν τειχῶν τῶν Παγασῶν ὁρεινὴ μᾶλλον.

Πρὸς τοῦτοις παρατηρήσαμεν θέσεις τινὰς εὐαρμόστους εἰς ὑποδοχὴν μεγάλων μυκηναίων τάφων, οἷους δέον ἔτι νᾶ ἀναζητήσωμεν, ἀφ' οὗ οἱ δύο ἐν Διμηνίῳ εὐρεθέντες, ὁ τρίτος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Παγασῶν καὶ ὁ τέταρτος ἐν Καπακλί, δὲν θὰ εἶναι βεβαίως οἱ μόνοι ὑπάρχοντες τῶν πλουσιωτάτων Μινυῶν τῆς Ἰωλκοῦ.

Ἐπ' αὐτῆς τῆς νεολιθικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διμηνίου

εἰς τὰ Ἀνατολικά κράσπεδα τοῦ λόφου φαίνεται ὑπάρχων καὶ ἕτερος ἢ ἕτεροι θολωτοὶ τάφοι· ὁμοίως ἀριστερὰ τῆς ἐκ Διμηνίου εἰς Σέσκλον ἀτραποῦ οὐ μακρὰν τοῦ εὐρεθέντος καὶ γνωστοῦ. Καὶ κατὰ τὰ χωματώδη κράσπεδα τοῦ Πηλίου παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ τὸ φυλακεῖον 4 φαίνεται ὑπάρχων ἕτερος καὶ ἐστὶ ὑψηλότερον πρὸς τὸ χωρίδιον Μελισσιάτικα Καλύβια εἰς τὴν δεξιάν ὁχθὴν τοῦ Ξεριᾶ. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λόφου Κάστρο τοῦ Βόλου, ἥτοι τῆς ἀρχαίας Ἰωλκοῦ, θὰ ὑπάρχωσι βεβαίως πολλοὶ ὅμοιοι, μάλιστα οἱ ἄριστοι. Ἐγγὺς δὲ τοῦ φυλακεῖου 10 τοῦ σιδηροδρόμου λέγεται ὅτι ὑπάρχει κτίσμα ἐκ μεγάλων λαξευτῶν λίθων ἱστορικῶν Ἑλληνικῶν χρόνων, ὅπερ τὰ πολλὰ ἐκρημνίσθη κατὰ τὴν τομὴν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

Γ') Ἐν Ἰωλκῷ.

Μέγα ἀρχαῖκόν καὶ ἱστορικὸν χρόνων νεκροταφεῖον.

Ἐν τοῖς ΠΑΕ 1909, 159 κέ. ἐγράψαμεν περὶ εὐρέσεως τάφων ΒΔ τῆς Ἰωλκοῦ, ἥτοι τοῦ νῦν Κάστρου τοῦ Βόλου, ἐν θέσει *Πασπαλιά*. Καὶ ἐφέτος ἀνεσκάψαμεν ἐν θέσει *Ξηρόκαμπος* συνεχομένη τῇ ἄνω καὶ ἐγγύτερον πρὸς τὴν Ἰωλκὸν Ἐνταῦθα ὁ Ν. Συριανὸς ἀνοίγων φρέαρ εὗρεν εἰς βάθος 0.60' μὲν τάφον τετράγωνον ἐξ ἀκατεργαστων πλாகῶν μηδὲν ἐνέχοντα, περαιτέρω δ' εἰς βάθος 4.00 ἕτερον διὰ μεγάλων μαρμαρίνων πλாகῶν ἐξαιρεγασμένων καὶ καλῶς συντηρησομένων.

Ἐξ αὐτοῦ κατωρθώσαμεν νὰ διασώσωμεν* δύο ληκύθους μετὰ κοσμημάτων μελάνων καλῆς τέχνης, κοιλίαν ἑτέρου ἀγγείου ἐν εἴδει μεγάλης πυξίδος ἐπικεχρισμένην τὰ ἔξω διὰ λευκοῦ καλοῦ χρίσματος πωρωθέντος, καὶ βάσιν μετὰ μέρους τῆς κοιλίας ὠραίας κύλικος μετὰ λευκοῦ

ἐπιχρίσματος ἐπίσης, ἐφ' οὗ διὰ μελαίνης βαφῆς ἐγράφησαν κοσμήματα, ὧν τινα ὅμοια τροχοῖς, πωρωθέντα· ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τούτου ἐγένετο χρῆσις καὶ ἐρυθρᾶς καὶ κιτρίνης βαφῆς, αἵτινες ἐγένοντο τὰ πολλὰ ἐξίτηλοι ἐν τῷ ὕδατι.

Πρὸς τούτοις εὐρέθη κύαθος καὶ λύχνος γεγανωμένοι μέλανες λαμπρῶς, τμήματα ἐτέρων μικρῶν ληκύθων καὶ χαλκῆς στλεγγίδος· εὐρέθη καὶ λίθινος πέλεκυς τῶν νεολιθικῶν ἐκ προγενεστέρων χωμάτων.

Τὰ εὐρήματα ταῦτα, ἰδίως τὰ ἐπικεχρισμένα λευκὰ ἀγγεῖα κατὰ τὴν μέθοδον τῶν περιφρήμων λευκῶν ληκύθων, εἶναι σπουδαιότατα, μηνύοντα τὴν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμὴν τῆς Ἰωλκοῦ, περὶ ἧς εἵπομεν ἐν ΠΑΕ 1909, 159 κέ..

Ἀνασκάψαντες καὶ ἡμεῖς ἐγγὺς τοῦ φρέατος εὐρομένους τινὰς ἀνοιχθέντας πάλαι καὶ ἀνατραπέντας τάφους, ἐξ ὧν προήρχοντο θραύσματα ἀγγείων γεωμετρικῶν καὶ μελανομόρφων. Εὐρομεν δὲ καὶ ἀσύλητον τάφον τετράγωνον μηδὲν πλὴν ὀστέων καὶ τμημάτων ἀγγείων ἐκ προγενεστέρων χωμάτων ἐνέχοντα.

Ἄλλος τάφος ἐγγὺς τοῦ προηγουμένου ἦτο ἐκ ποταμολίθων, ἐκαλύφθη δ' ὑπὸ ὀκτὼ πρασινωπῶν ἀκατεργάστων πλακῶν· ἔχει μῆκος 1.60, πλάτ. 0.50, βάθ. 0.93 ἐντὸς εὐρέθη νεκρὸς τεθαμμένος, οὗ παρὰ τοὺς πόδας σιδηροῦν μαχαίριον καὶ λίθινον ἀκόνιον.

Παρ' αὐτὸν εὐρέθη μικρὸς κεραμοστεγῆς τάφος μήκους 0.87, ἐνέχων κόνιν καέντος νεκροῦ καὶ ἀκέραιον μικρὸν μελανοβαφές ἀγγεῖον, καὶ ἕτερος μέγας ἐξ ὀρθῶν πλακῶν μετὰ πώματος τριῶν πλακῶν· εἶχε μῆκ. 2.40, πλάτ. 0.85, βάθ. 0.80· αἱ δύο τῶν πλακῶν τοῦ πώματος εἶχον ἀνατραπῇ πρὸ πολλοῦ καὶ ὁ τάφος ἐσυλήθη οὕτως· ἡμεῖς εὐρομεν τμήμα μεγαρικοῦ σκύφου ἐκ ξένων πιθανῶς χωμάτων εἰσελθόντων ἄνωθεν.

Περαιτέρω ἐγγύτατα τούτων καὶ ἐπὶ τῆς διερχομένης ὁδοῦ εὑρομεν τάφον μῆκ. 2.20, πλάτ. 0.60, βάθ. 0.70 ἐκ τεσσάρων ὀρθῶν πλακῶν καὶ πώματος, ὅπερ εἶχεν ἀφαιρεθῆ· ἐντὸς εὑρέθη πήλινος λύχνος· ἕτερος παρ' αὐτὸν τάφος ἐποιήθη κυκλοτερῆς διὰ ποταμίων λίθων προχείρως καὶ ἐστεγάσθη διὰ μιᾶς ἀκατεργάστου πλακῆς· ἀνῆκεν εἰς παιδίων· ἐντὸς εὑρέθη εἰδώλιον γυναικὸς καθημένης, τέχνης τῆς Ε' π. Χρ. ἐκατονταετηρίδος.

Δεξιὰ δὲ τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν γενομένην ἐκχλωμάτωσιν, περὶ ἧς εἵπομεν ἐν ΠΑΕ 1909, 159 εὑρομεν τάφον μῆκ. 0.95, πλάτ. 0.40, βάθ. 0.50 μηδὲν ἐνέχοντα, καὶ ἕτερον κυκλοτερῆ ἐκ ποταμολίθων κτιστόν· περιεῖχε δύο χαλκᾶ ψάλια πλατέα, ἀγγεῖον ἀβαφές, ὅρμον χαλκοῦν καὶ τι κατιωμένον σιδηροῦν ἀντικείμενον.

Ἐνταῦθα ὑπάρχει μέγα νεκροταφεῖον τῆς Ἰωλκοῦ λαμπρῶν χρόνων, οὗ ἡ συστηματικὴ ἀνασκαφὴ θὰ παράσῃ σπουδαιότατα εὐρήματα· ἡμεῖς ἐπιλιπούσης τῆς ἐκ ὁρχ. ἐκατὸν πιστώσεως τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν κλ. ἀνεβάλομεν τὴν περαιτέρω ἀνασκαφὴν εἰς εὐθετώτερον χρόνον.

Ζ') Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλίου.

1) Λαξευταὶ οἰκῆσεις καὶ ἱερὸς περίβολος ἐπὶ τῆς ἄκρας κορυφῆς.

Τὸ Πῆλιον, μάλιστα ἡ κορυφὴ αὐτοῦ, εἶναι κέντρον πολλῶν μυθολογικῶν διηγήσεων, λίαν γνωστῶν, καὶ δύναται τις τοῦτου ἕνεκα νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸ μικρὸν Ὀλύμπον. Ἐπὶ τῆς ἄκρας αὐτοῦ λέγεται ὑπὸ τινῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὅτι ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Διὸς Ἀκραίου, εἰς ὃν καὶ ἱκαναὶ ἐπιγραφαὶ ἀναφέρονται ὡς ὄντα πρώτην θεότητα τῶν Μαγνήτων, IG IX² 1103. 1105. 1108-1110. 1128.

Πρὸς βεβαίωσιν τούτου ἀνέβημεν ἐκεῖσε καὶ ἐρευνήσαντες τὰς ὑψηλοτέρας κορυφάς, εὔρομεν ἐπὶ τῆς ὑψίστης, ἣτις καλεῖται Πλίσσίδι σήμερον, ἐχούσης ὕψ. 1633 μ., ἄφθονα ἔχνη κεράμων καὶ τινὰ σημεῖα οἰκοδομημάτων ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν ἔσω θάλασσαν ἐστραμμένης ὀλίγον ἐπικλινούς ἐπιφανείας, φαλακρῆς ὅλως καὶ πλήρους λιθαρίων (σάρα κοινῶς).

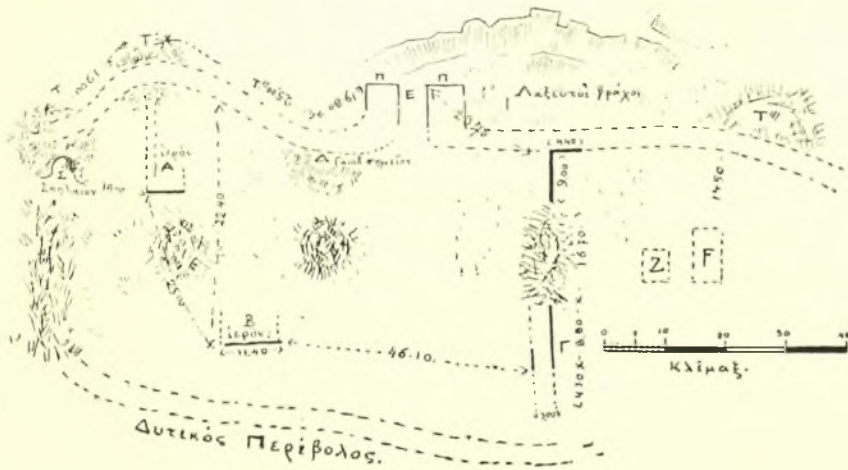
Τὰ περὶ τὴν κορυφὴν ταύτην μέρη ἦσαν πλήρη βόθρων καὶ ἀνατετραμμένων βράχων, ποιθέντων ὑπὸ χρυσοθηρῶν χωρικῶν ἀπὸ αἰώνων ἤδη, ὡς διηγοῦνται οἱ πλησιόχωροι· διότι ἐκ τῆς κοινῆς ὀνομασίας τῆς θέσεως παραγόμενοί τινες, ἐνόμισαν ὅτι κρύπτεται πού τῆς κορυφῆς μέγας θησαυρός, ὃν οὕτως ἀνεζήτησαν πολλοί· τινὲς τῶν ἐρευνητῶν τούτων ἐκ Δρακείας λέγεται ὅτι ἐσπαράχθησαν ὑπὸ λύκων.

Ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα ἐπὶ δεκαήμερον δαπάναις τῆς Κοινότητος Πορταριᾶς καὶ τοῦ κ. Ἀλεξίου Ἀθανασάκη, εὔρομεν κατὰ μὲν τὴν Ἀνατολικὴν βραχὴν πλευρὰν λαξευτάς οἰκῆσεις τοῦ γνωστοῦ τύπου (εἰκ. 5) τὸ διάγραμμα τοῦτο ἐποιήσαμεν προχείρως ἀλλὰ μεθ' ἱκανῆς ἀκριθείας, ὁμοίας ταῖς περὶ τὴν Δημητριάδα, ἐν Παγασαῖς, Φθιώτισι Θήβαις κ.ά. (ΠΑΕ 1907, 236)· ὑπάρχουσι καὶ ὅπαι πρὸς ἐμπηξιν τῶν ξύλων διὰ τὰς στέγας τῶν καλυδῶν τῶν παμπαιῶν ἐκεῖνων κατοίκων· καλοῦνται δ' αἱ οἰκῆσεις ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν ποιμένων «Σκολεῖο», διότι οἱ ἀναβαθμοὶ θεωροῦνται ὑπ' αὐτῶν ὡς ἔδρανα μαθητῶν παλαιῶν, διδασκομένων ποτὲ ἐκεῖ ὑπὸ τινος διδασκάλου. Ὁμοίως ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Πύρρας (νῦν Ἀγκίστρι) παρὰ τὰς Ἀμφανὰς καλοῦνται νῦν τοιαῦται λαξεύσεις «Δασκαλεῖο», ἧτοι Διδασκαλεῖον.

Τῶν οἰκήσεων τούτων θὰ ἐγίνετο χρῆσις δι' ἐμπήξεως ξύλων πρὸς ὀλιγοχρόνιον διαμονὴν κατὰ τὸ θέρος καὶ εἰς

τὴν λαμπρὰν ἱστορικὴν περίοδον· διότι εὐρέθησαν ἐπ' αὐτῶν χονδραὶ κεραμίδες, ὧν τινες φέρουσι συμπιλήματα γραμμάτων χαρὰχθέντων βαθέως ἐπὶ μαλακοῦ τοῦ πηλοῦ· φαίνεται ὅτι αὗται κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τόπου ἐνταῦθα.

Ἐγγὺς δὲ τῶν οἰκήσεων τούτων εὐρέθη κτιστὴ διὰ λαξευτῶν λίθων ἄλλ' ἐν ἑρειπίοις πύλη (εἰκ. ὁ Ε) μετὰ δύο πύργων ἐκατέρωθεν (εἰκ. ὁ Π Π), ὧν ὁ ἕτερος ἐποι-

ΚΟΡΥΦΗ ΓΗΛΙΟΥ

Εἰκ. 5. Ἱερὸς περίβολος μετὰ κτισμάτων λατρείας καὶ λαξευτῶν οἰκήσεων.

ήθη ἐπὶ μεγάλου λαξευτοῦ βράχου καὶ ἔπесεν εἰς ἑρείπια. Ἐκατέρωθεν τῶν πύργων τούτων ἄγει τεῖχος ἐπὶ τῆς ἀκροτάτης κορυφῆς, τὸ πλεῖστον ἐν ἑρείπιοις, ἀλλὰ σαφῶς διακρινόμενον· ἐποιήθη καὶ τοῦτο καὶ οἱ πύργοι περὶ τὴν Ε' ἰσως π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα.

Παρακολουθήσαντες τὸ τεῖχος τοῦτο, οὐ τὸ πάχ. 3 μ., εἶδομεν ὅτι ἀποτελεῖ μέγαν ἐλλειψοειδῆ περίβολον, ἔχοντα πιθανῶς καὶ ἑτέραν πύλην Νοτίως, ἐνθα ὅμως οὐκ ἐπιτηρεῖται τὸ ὅλον εὐκρινῶς· διότι ἐκ τῆς κλίσεως τοῦ ἐδά-

φους ἔπεσαν καὶ παρεσύρθησαν ἢ ἐκαλύφθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν λίθων.

Συνέγεται δὲ τῷ περιβόλῳ τούτῳ καὶ ἕτερος Νοτιοανατολικῶς (εἰκ. Ὡ Τ'''), οὗ μόνον ὀλίγον τι τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς διατηρεῖται εὐκρινῶς. Ἀμφότεροι ἀπετέλουν ἱερὸν περίβολον, ἀνάλογον τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ, Δελφοῖς κττ., χωριζόμενον ἐγκαρσίως κατὰ τὸ σημεῖον Γ τῆς εἰκ. Ὡ διὰ τεύχους ἐκ μικρῶν λίθων, ἀλλ' ἔχοντος πάχ. 3 μ. ἐπίσης.

2) Ἱερὰ καὶ σιὰ ἐντὸς τοῦ περιβόλου.

Ἐντὸς τοῦ μείζονος καὶ κάλλιον διατηρουμένου περιβόλου εὑρομεν δύο οἰκοδομήματα (τὸ Α καὶ τὸ Β τῆς εἰκ. Ὡ), ὧν οἱ τοῖχοι ἐποιήθησαν ἐκ μικρῶν λίθων καὶ ἔχουσι πάχ. 1 μ., ἐσώθησαν δ' ἐπὶ ὕψος σχεδὸν ἐνὸς μέτρου. Δὲν ἀνεσκάφησαν ὅμως ταῦτα ἐντελῶς. Τὸ Α εἶχε καταστραφῇ τὰ πολλὰ· φαίνεται δὲ ὅν σχήματος κυκλοτεροῦς, ὡς ὁ ἐν Γόννοις ναὸς τῆς Ἀθηναῖς Πολιάδος κἄδ..

Παρὰ τὸ Α Βορειοδυτικῶς ὑπάρχει μέγας ἀπότομος βράχος, ὑφ' ὃν διακρίνεται στόμα ἐλλειψοειδὲς σπηλαίου, ἀνοίγματος 2 μ. (εἰκ. Ὡ Σ), βεβυσμένον διὰ βράχων ριφθέντων ἐκ τῶν ἄνω ἐπίτηδες ὑπὸ χωρικῶν καὶ ποιμένων, ὧν τινες λέγουσιν ὅτι πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν εἶδον αὐτὸ ἀνοικτὸν καὶ λελαξευμένον· ἡμεῖς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ βεβαιώσωμεν ἂν ἔχει λαξευθῇ, διότι δὲν ἐγωρήσαμεν εἰς βάθος ἀρκοῦν πρὸ τοιαύτην διάκρισιν· ἠγάσαμεν ὅμως ὅτι ὄντως θὰ εἶναι τεχνητῶς λελαξευμένον. Τὸ σπήλαιον τοῦτο πάντως, κείμενον ἐντὸς εἰς τὸ ἄκρον τοῦ περιβόλου, θὰ ᾗτο ἀντικείμενον λατρείας, τὸ δὲ οἰκοδόμημα Α ἱερὸν τι τῆς ἐν τῷ σπηλαίῳ λατρευομένης θεότητος.

Τὸ Β ἐξ ἄλλου θὰ ᾗτο ἐπίσης ἱερὸν ἐτέρας σχετικῆς

θείτητος τῇ ἐν Α καὶ ἐν τῷ σπηλαίῳ λατρευομένη· εἶναι δὲ τοῦτο ἐπιφανέστερον ὡς ἔχον μίαν τῶν πλευρῶν, τὴν ἀνασκαφεῖσαν ἐν μέρει, διήκουσαν εἰς μῆκος 11.40 μ..

Ἀμφότερα τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἐποιήθησαν πηλόκτιστα ἀρχούντως ἐπιμελῶς, καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐστεγάζοντο, στερεομένης ἔσωθεν τῆς στέγης διὰ κορμῶν δένδρων· τὴν ὑπαρξιν στέγης βεβαιοῦσι κέραμοι ἄφθονοι, ὧν αἱ μὲν στρωτῆρες φέρουσιν ἐρυθρόν, αἱ δὲ καλυπτῆρες κατὰ τὴν κύρτωσιν ἄνω μέλαν γάνωμα, ὡς αἱ ἄνω ἐν Ε' 2 μνημονευθεῖσαι.

Ὅτι δ' ἦσαν ταῦτα ἱερά, ἀποδεικνύουσιν εὐρήματα παρὰ τὸ ΑΒΓ εὐρεθέντα κατὰ τὰς δοκιμὰς, ἧτοι. θραύσματα ἀγγείων μελανοβαφῶν καλῶν, στιλπνοτάτης γανώσεως, ἰδίως μικρῶν σκυφοειδῶν, τῆς Ε'-Δ' π. Χρ. ἐκατονταετηρίδος· εὐρέθη ἐπίσης καὶ χαλκοὺν ἀρίστης διατηρήσεως νόμισμα τῶν Χαλκιδέων τῆς Δ' π. Χρ. ἐκατονταετηρίδος (ἙΜ. προτομή γυναικὸς κατενώπιον· περίξ ἐπιγραφή. ὍΠ. ἀετὸς ἀναπεπταμένων πτερύγων, οὗ ἄνω ἀριστερὰ ἔχνη ἐπιγραφῆς), πολλοὶ χαλκοὶ καὶ σιδηροὶ ἥλαιοι, σαυρωτῆρ σιδηροῦς μικροῦ δόρατος, ἀναθηματικοῦ βεβαίως, μικρὰ καὶ δυσδιάγνωστα τμήματα πηλίνων ἀγαλματιῶν, ἐν οἷς πλακοειδὲς εἰδῶλιον ἀβαρεές, ὅμοιον τοῖς νησιωτικοῖς.

Διευκρινηθέντων τῶν κτισμάτων Α καὶ Β εὐρέθησαν ἐν μὲν τῷ Α κεραμίδες καὶ ἀγγεῖα εἰς πλῆθος τοῦ εἶδους τῶν μνημονευθέντων, ἥλαιοι, βέλος σιδηροῦν, λαβὴ κυλινδρική μαχαίριου ἢ μέρος σαυρωτῆρος, αἰχμὴ δόρατος σιδηροῦ, κρίκος χαλκοῦς, πολλὰ τμήματα λεπτῶν ἀναθηματικῶν ἀγγείων, ὧν τινα φέρουσιν ἔνδον κατὰ τὸν πυθμένα ἀπὸ τῆς ποιήσεως ἤδη ἐνσφράγιστα ἀνθεματὰ κοσμήματα ἀκτινοειδῶς, συνοχεῖς μεγάλοι σιδηροὶ πρὸς συγκράτησιν ξύλων κττ.. Τὰ γώματα ἐνταῦθα εἶχον κοσκινισθῆ

ὑπὸ τῶν θησαυροθηρῶν, πολὺ δὲ μέρος τῶν τοίχων κατεσκάφη ὅλως ὑπ' αὐτῶν.

Ἐν δὲ τῷ Β, ὄντι ἀσφαλῶς τετραγώνῳ καὶ ἔχοντι πάχ. τοίχου 0.55, εὐρέθησαν κεραμίδες, ἤλοι καὶ ἀγγεῖα, ὡς ἐν τῷ Α, ἔτι δὲ χαλκοῦν πῶμα ἀγγείου, αἰχμὴ σιδηροῦ δόρατος, ἔλασμα σιδηρᾶς μαχαίρας, τμήματα μεγάλων ἀβαφῶν ἀγγείων καὶ τινα χαλκῶν λεπτῶν· ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτοῦ κεῖνται βράχοι κατακυλισθέντες ὑπὸ θεομηنيῶν ἢ ἀνθρώπων. Ἰπ' αὐτὸ οὐ μακρὰν εὐρέθησαν τρία τμήματα ἀναθηματικῶν μαρμαρίνων στήλῶν λίαν ἐφθαρμένων· θὰ ἔφερον ἐπιγραφὰς ἐξιτήλους νῦν γενομένας.

Περὶ τὸν τοῖχον Γ εὐρέθη τὸ μνημονευθὲν νόμισμα, τμήματα κυλίκων μελανοβαφῶν πηλίνων τῆς Δ'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἐλάσματα χαλκᾶ διάτρητα, ἤλοι χαλκοῖ καὶ σιδηροῖ ἀμφικέφαλοι πλεῖστοι, τμήματα ἀγγείων χαλκῶν μετ' ἐντομῶν ἀποτελουσῶν ἐπιγραφὴν ἴσως, κεραμίδες ὡς ἄνω, ἕξ ὀξεῖς ἀμπορεῖς, ἐλαιοφόροι ποτὲ ἢ οἰνοφόροι, κατακεχωσμένοι ἐπίτηδες, πλήρεις δὲ ἀνθράκων καὶ τέφρας, τμήματα ἐτέρων ὁμοίων, τρεῖς λύχνοι, ὧν δύο ἀβαφεῖς, ὁ ἕτερος μέγας, ὁ τρίτος μελανοβαφῆς, στρεπτόν τι σιδηροῦν βέλος κττ..

Φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο Γ ἐχρησίμευσεν οὐ μόνον ὡς ἐγκάρσιον τεῖχος, κλεῖον Νοτιοανατολικῶς τὸν ἱερὸν περίβολον, ἀλλὰ καὶ ὡς σιτοῦ ἀμφοτέρωθεν ἐστεγασμένη, ἔνθα ἰδρύνοντο τὰ πωλητήρια πρὸς χρῆσιν τῶν προσκυνητῶν κατὰ τὰς τελουμένας ἐκάστοτε πανηγύρεις.

Παρὰ τὸ Ε τῆς εἰκ. 5 εὐρέθη τμήμα στήλης λείας ἀμφοτέρωθεν ἐκ πώρου λευκοῦ σκληροῦ μετ' ἀβαθῶς κεραραγμένης ἐπιγραφῆς τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος

Α Ν Μ . . .

Α Ι Σ (τέρμα)

ἴσως α[οἱ δεῖνα ἀνέθηκ]-

αν Μ[ούσι;-

αις».

Ἐπ' αὐτῆς εἶχον χαράζει ποιμένες, κυνηγοὶ κατ. μονογραφήματα ὀνομάτων καὶ χρονολογίας· ὅτι ἡ στήλη ἦτο ἀρτιωτέρα καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐτεμαχίσθη, ἀποδεικνύουσιν αἱ νεώτεροι ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφαί, ὧν τινὰ γράμματα ἐν μέρει σωθέντα ὑποδεικνύουσι τὴν ἄνω καὶ δεξιὰ συνέχειαν αὐτῆς· ἔχει δὲ νῦν ὕψ. 0.195, πλάτ. 0.19, πάχ. 0.06, ὕψ. γραμμ. 0.04, διάστιχ. 0.02.

Πλὴν τοῦ μεγάλου περιβόλου ὑπάρχει καὶ ἕτερος κατὰ τὴν ἐξω ὄψιν τῆς στοᾶς Γ· ἐνταῦθα ἀνεσκάψαμεν οἰκοδόμημα, ὅμοιον καθ' ὅλα τῷ Γ καὶ ὃν συνέχειαν αὐτοῦ πιθανῶς· παρηκολούθησαμεν δ' αὐτὸ ἐκ τῆς ἄνω γωνίας ἐπὶ 4.40 μόνον· περαιτέρω φαίνεται προχωροῦν κατὰ τὸ Γ' ὡς συνέχεια τοῦ τείχους τοῦ περιβόλου. Ἐνταῦθα εὑρομεν χονδρὰς ἐνσφραγίστους κεραμίδας, περὶ ὧν εἴπομεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 307, τμήματα ἀγγείων πηλίνων καὶ ἡλους χαλκοῦς καὶ σιδηροῦς.

Κατὰ τὸ μέσον που τοῦ δευτέρου τούτου δυσπροσδιορίστου τὴν ἔκτασιν περιβόλου εὑρομεν δύο οἰκοδομήματα, τὸ F καὶ Z τῆς εἰκ. 5. Τούτων τὸ F ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον καὶ κεῖται ἐπὶ μικροῦ ὑψώματος, ὑπέστη δὲ οἰκτρὰν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν θησαυροθηρῶν· ἀλλ' ἐμφανῶς ἐξάγεται ἐκ τῶν μεγάλων λαξευτῶν παραλληλεπιπέδων λίθων ὅτι τοῦτο εἶναι ναός, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν ἐνταῦθα, πιθανῶς ὁ τοῦ Διὸς Ἀκραίου, κείμενος περιέργως ἐξω τοῦ μεγάλου περιβόλου.

Τὸν νῦν τοῦτον δὲν ἀνεσκάψαμεν δυστυχῶς, διότι

θύελλα μετὰ βροχῆς ἐκραγεῖσα κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 15^{ης} Αὐγούστου καὶ διαρρήξασα τὴν σκηνὴν ἡμῶν ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ ἀποχωρήσωμεν ἐκεῖθεν· ἐξ ὀλιγοῦρου δοκιμαστικῆς σκαφῆς εὐρέθησαν ἄφθονοι κέραμοι στέγης, οἷαι αἱ μνημονευθεῖσαι.

Ἐγγύτατα αὐτοῦ ὑπέρκειται σωρὸς ἐρειπίων μικροτέρου οἰκοδομήματος Ζ, ὅπερ οὐδόλως ἀνεσκάψαμεν. Ἐν τῷ μέλλοντι ἐνταῦθα μάλιστα καὶ κατὰ τὰ σημεῖα Α. Β. Γ. Σ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γίνωσιν ἔρευναι, ἐξ ὧν θὰ διευκρινηθῶσι τὰ κατὰ τὸν σπουδαιότατον τοῦτον τρόπον λατρείας ἀρκούντως σημαντικὰ ἐρεῖπια.

β) Ἰδιότητες τοῦ Πηλίου· τοπωνυμία καὶ αὐτό.

Θεωροῦμεν ἄξιον ἀναγραφῆς τὸ ὅτι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοσοῦτον ὑψηλοῦ ὄρους ἀπηντήσαμεν κατὰ τε τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας ἡπιότητα περιέργον, οἷαν ἐπὶ ἐτέρων καὶ μικροτέρων ἔτι ὄρεων κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν τοῦ ἔτους οὐδόλως ἀπαντᾷ τις. Διότι, καίτοι ἡ κορυφὴ αὕτη περιβάλλεται πανταχόθεν ὑπὸ δάσους, καίτοι ἔχει ἐγγύτατα Ἀνατολικῶς καὶ εἰς οὐχὶ μεγάλην ἀπόστασιν γύρωθεν πλείστας διαυγεῖς καὶ ἀφθόνους πηγὰς ὑδάτων, καίτοι ἡμίσειαν ὥραν ὑπὸ τὴν ἄκραν διετηρεῖτο τότε ἐντὸς δάσους πτέριος χιῶν, ἐν τούτοις ἡ θερμότης καὶ ἡπιότης τοῦ κλίματος ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐπὶ θέσεως πανταχόθεν ἀπόπτου ἦτο καταφανής.

Ἐν γένει δὲ εἶναι ἡμερος ὁ περίξ τόπος, στερούμενος βλαβερῶν ζώων καὶ ἐρπετῶν κατὰ τὸ θέρος τοῦλάχιστον· οὐδὲ ἡκούσαμεν κατὰ τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς ἡμῶν φωνὴν λύκων, θώων καὶ τῶν τοιούτων, ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ ἀσυγκρίτως ταπεινοτέρου ὄρους τῶν Φθιωτῶν Θηδῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν τοῦ ἔτους συναντᾷ τις ἀγέλας ἔτι τοιού-

των ζώων, ἐπιτιθεμένων μάλιστα ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐναντίον ἀνθρώπων τε καὶ ἡμερωτέρων ζώων (βλ. ΠΑΕ 1908, 188 κέ.).

Τούτου ἕνεκα δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἰκάζωμεν ὅτι εἰς ἱκανῶς ἀρχαίκοις χρόνους κατωκίθη ἡ θέσις αὕτη καὶ ἀπετέλεσε μικράν τινα κώμην, ἥς διετηρήθη τὸ ὄνομα εἰς ὑστέρους χρόνους (Πελεθρόνιον, Κενταυρία;) κατόπιν μετετράπη εἰς τόπον λατρείας ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις· περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐξ οὗ πολλά σημεῖα τῆς Μυθολογίας δύνανται νὰ διαφωτισθῶσι, θέλομεν διαλάβει εὐθετώτερον μετὰ τὴν περάτωσιν τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφῶν.

Θέσεις δὲ ὀνομάζονται περὶ τὴν κορυφὴν αἱ ἐξῆς: Πλισσίδι ἢ Πλιασσίδι, Παζαρούλι, 'ς τοῖς Μουσγίτσες, 'ς τ' Ἀηδονάκι, Γαλανόπετρα, 'ς τὸ Κλουνί, Μπασδέκη Καλύδα, 'ς τὴν Πέτσιαλη, Καραούλι, Σουδάλα, Πυργάκι, Ἀρχόπετρα, Μικρὴ-Ἀρχόπετρα, Κρανίτσα, Κρύα Βρύσι, Στέρνα-Λαναρᾶ, 'ς τὴν Πατριντζιά, Καλντιρμάκι, Ἀμασκάλη, Ἀναθεματίσματα, 'ς τὰ Κέθρα, Κατσαροῦ, Ξινά-Νερά, Ἀγιά-Κατερίνη, Κστίνα, Θολορίχ· περαιτέρω πρὸς τὴν Δράκειαν λέγονται Μανώλη τῆμ Πέτρα, Καρμύχαλου, Κοτρώνια, Μισορράχι, Σταυρός, 'ς τὴ Σκλήθρα, Παλιάμπελα, Καστέλλι, Ταράτσες, Διασέλλα, Ἀγλίτσα, 'ς τὰ Δροσινά, Ἀνεμοῦτσα, Παναϊά, Σαπόπετρα, Γὸρ τὸ Βράχο, (ἔνθα παλαιὸν Μοναστήριον τοῦ Ἀγ. Δημητρίου), Λύκου-Τρυπα. Εἰς τὰς πλείστας τῶν ἄνω θέσεων ὑπάρχουσι καὶ ὀνομάζονται ὡς ἄνω πηγαὶ ὑδάτων.

Ἐτι περαιτέρω περὶ τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον μέχρι Ἀγ. Γεωργίου καὶ Λεωνίων λέγονται αἱ ἐξῆς: Κεφάλαια, Τζουάννη-Βρύσι, 'ς τὸ Μπουρνάζι, Καρδαρᾶ, Στρόφιλο, Καμπανᾶ, Μαρίνα, Πυργάκ'ς, Γουρνιτζιές, Συρβανᾶτες, Ἀρμάνια, Λιβάδι, 'ς τοῖς Μαμάτσες, Κουκουρῖγκος, Λιβάδι, Γαδάθα, 'ς τὴ Μαννεροῦ, Κότινας-Λάκκα, Καροῦ-

τες, Γοργοθάς, Μαναστηράκι, Ψηλά-Χαγιάτσια, 'Αϊγιάν-νης, Σλιναργίου, Μοχός ('ς τοὺς Μ'χούς), 'ς τὸ Μπολιάρι, 'Ράχες, Διαβατάκι, Σαρακνά, 'ς τὴν 'Αγοί-'Απάντοι, 'ς τὸ Δρυμάρι, Μούρτινες, Παναίτσα, 'Αιθύμνιος, Μακκελάρες, Στοϊάτικα, Κούτ-'Ράχι, Μετόχι, Κακαρούγκα, Λουλούδα, Γοῦδες, Νεόφυτ', Δέσι, 'Αἰκωσταντίνη, 'ς τ' 'Αντριᾶ, Κοκκινόη, Παλίσσες, Δρυμάρες, 'ς τὴ Μαγκουλοῦ, Σκιαθάκι (βράχος ὁμοιάζων μὲ σκιάθ'), 'ς τὴ Γόβρη, Βαθειὰ Λάκκα, Παππαγγέλ', Καψάλες, 'Ισιώματα, 'ς τὰ Βροχιά ἢ ὁ Βρόχιος (ποταμὸς Βρύχων;), Καναθάκι, 'Αγρόλευκες, Τρανὴ-'Οξυά, Μαῦρο-Βράχος, 'Ασπρο-Βράχος, Γυφτοσπηλιά, Κατσικᾶ, Γουρνομάντρι, 'ς τὴ Φλέση, Σκιζοαύλι, 'Ασπρόχωμα, Σαπόπετρα, Σταυρός, Κρεβδάτσια, Χλιό.

Περὶ δὲ τὴν Μακρυνίτσαν καλοῦνται θέσεις μέχρι Λέστιανης (βλ. ἄνω Κεφ. Δ') Κοῦκκος, Τρανὸ 'Ισιωμα, Γύφτοι, 'ς τὰ Μαγκόεια, Γκριτζόραχι, 'Ακόνια, Κόκκινη 'Ράχι, Στάμο, Καράδα, 'ς τὸν Καλόερο, Μαχαιρᾶ-Βρύσι, Παπαδήμ-'Λάκκες, Κορφή, Ξεράκια, Ξιφόρτι, Κουπέλλα, 'ς τ' Λαγωνίκα, Χαμορίγανι, 'ς τὸ 'Ανταδίτο (τ' 'Αντοδίτο) (βλ. ἄνω ἐν Δ'), Σιντούκια, Δρακόσπηλια, 'ς τὰ Βουλιά, Πάστρα, 'Αχερῶνες, Κοκκ'νόεια, 'ς τὰ Σκιληρά, Πουρνάρι, Ξυνομηλιά, Καλιακούδα, Κρύο-Νερό, Καραμτζάρι-'Ράχι, Φλάμπουρο.

Κατὰ δὲ τὴν Δημητριάδα (Γορίτζαν) καὶ 'Αλλην Μερίαν πρὸς τὴν Μακρυνίτσαν: Μέγα-'Ρέμα, Χιλιδοῦ, Δακρὲς (εἶδος ἄνθους), Τσίρου-Πηγάδι, Καραγάτσι, Παπατέλου, Μαντρινιά, Καβάλλα, Κήπια, 'Αλωνάκι, Τοῦμπα, 'Ράχι-Μούρου, 'Ανομαλιά (ὁμαλὴ θέσις), Λαμπή-Πέτρα, Παντελέημονας, 'Αἰδημήτρις, 'ς τὴ Λαβωστή (ἢ 'Αλαβωστή), 'ς τὴ Λεῦκα, Παραδείσι, 'Αἰλιάς, Σγαντζοπούρνι, Βαθύρεμα, Κλῖμα, Λουμπάρδα, Ξεριάς, Καλαμάκι, Κάκκαος, 'ς τὴ Γираκιά, Μεγάλο 'Ισιωμα, Γυφτόρεμα,

Φλαμπούρι, Σαρακ'νὸ (ὁ Σαρακηνός· μᾶλλον τὸ Σαρακνὸ, ἥτοι «μακδημένο βουνό», ἄδενδρον ἐκ τοῦ σάραξ, ἄσχετον πρὸς τοὺς Σαρακηνούς), Καινούρια-Βρύσι, Βασιλιά-Βρύσι, Μντάνι, Σγκακονᾶ (᾿ς τὴν Κακκονᾶ), Καλογρίτσες, Καμάρας, Φ'τόκου, Μαρμαρωμένο Φεῖδι, Μετερίζια, Κατσιρέλλου, Γιαννιοῦ, Παλιαύλακο, Κουτρίτσα, Γκιώνη, ᾿ς τὸ Γκουστίλλα, Βρωμόβρυσι, Μαῦρα Λιθάρία, Ἀλαφοκλήσι, Μελίσσια, ᾿ς τὸν Πυργάκι, Καρνᾶς τὸ Γιοφύρι, Γιερακιά.

Ὅνόματα δένδρων ἀνά τὸ Πήλιον λέγονται τὸ μέλις ἢ ὁ μέλις, θ'λύκι, κέδρο, ἀγριλιά, φλαμπούρι, πλυξάρι κττ..

Η') Ἐν Γόννοις Περγαιβίας.

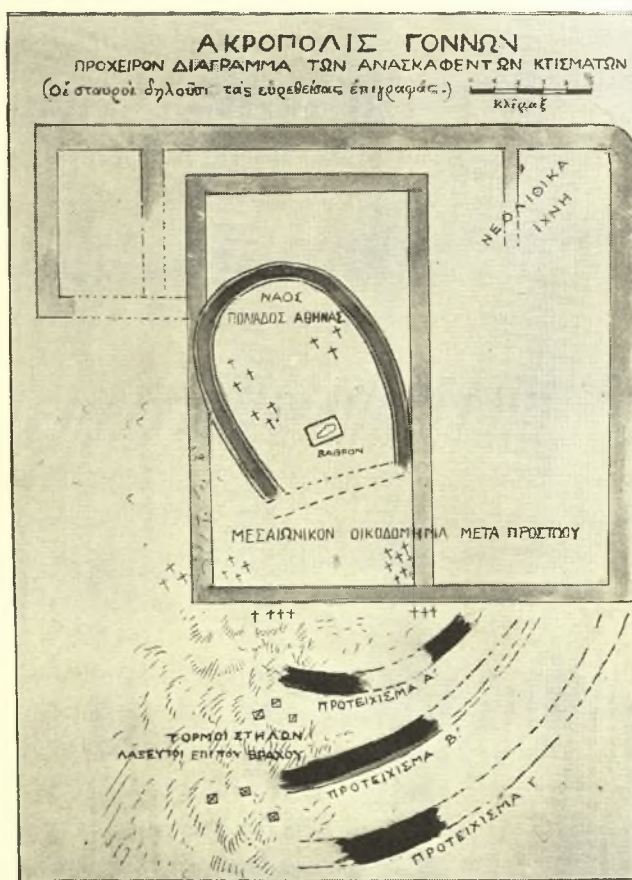
Τὰς περυσινὰς ἀνασκαφὰς ἐν Γόννοις ἐξηκολουθήσαμεν καὶ ἐφέτος, περατώσαντες μὲν τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος, ἐπεκτείναντες δὲ καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τὰς ἐργασίας, ὡς ἐξῆς:

1) Ναὸς Ἀθηνᾶς Πολιάδος ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως.

Τὸ μεσαιωνικὸν οἰκοδόμημα (εἰκ. 6) ἀπεκαλύψαμεν πανταχόθεν κατὰ τὰς ἔσω καὶ ἐνιαχοῦ τὰς ἔξω ἐπιφανείας τῶν τοίγων, ἐκρημνίσσαμεν δὲ τοὺς κτιστοὺς τετραγώνους κίονας τοῦ προστώου, διότι εἶχον ἐντοιχισθῇ στήλαι ψηφισμάτων καὶ ἀναθηματικαί περιέργως ἐπὶ τῶν λοιπῶν τοίγων τοῦ οἰκοδομήματος τούτου οὐδαμοῦ εἶδομεν ἐντετοιχισμένην στήλην· ἴσως μόνον κατωτάτῳ ἐν τοῖς θεμελίοις ἢ οὐδόλως ἐγένετο χρῆσις αὐτῶν· πάντως ὅμως εἶναι ἀναγκαῖον ἐν προσεχῇ ἀνασκαφῇ νὰ κρημνισθῇ μέρος τῶν τοίγων πρὸς βεβαίωσιν τούτων.

Πρὸς τούτοις ἠρευνήσαμεν ἔνδον τοῦ ναοῦ, χωροῦντος

εἰς βάθος 2.50 μ., ἵνα ἴδωμεν ἂν ὑπῆρχεν ἐπὶ τόπου ἀρχαιότερος· ἐδεβαίωθημεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν· ἐκ τούτου φαί-

ΓΟΝΝΟΙ

Εἰκ. 6. Ναὸς Ἀθηνᾶς Πολιάδος.

νεταὶ ὅτι τὰ αὐτὰ θεμέλια ἐχρησίμευσαν εἰς ποίησιν καὶ διόρθωσιν τοῦ ναοῦ κατὰ διαφόρους χρόνους· ἐντὸς αὐτῶν εὗρέθη τμήμα πίθου νεολιθικοῦ· θραύσματα δὲ νεολιθι-

κῶν ἀγγείων καὶ λίθινα ἐργαλεῖα εὐρέθησαν ὀλίγα καὶ κατὰ τὴν ἔσω Νοτισανατολικὴν γωνίαν τοῦ μεταγενεστέρου οἰκοδομήματος (εἰκ. 6).

Εὐρήματα ἔσχομεν περὶ τὰ τεσσαράκοντα ψηφίσματα καὶ ἀναθηματικὰς ἐπιγραφάς, ὧν μία μόνον ἐν Θεσσαλικῇ διαλέκτῳ, πῆλινα γεῖσα, ἀκροκεράμους ἀνθεμωτάς καὶ μετόπας ἀγράφους πηλίνας τοῦ ναοῦ, ἐνσφραγίστους κεραμίδας νέων τύπων, κεφαλὴν ἀγαλματίου πηλίνου γυναικός, ἀγγεῖα ἀναθηματικὰ πῆλινα μετ' ἐγγράκτων ἐπιγραφῶν ἢ ἄνευ αὐτῶν, ὧν ἐν τοῦ ἀχμαίου ἐρυθρομόρφου ρυθμοῦ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἐφ' οὗ παρίσταται ἡ Ἀθηνᾶ, πόρπας χαλκᾶς κτλ..

Σημαντικὸν εὐρημα ὑπῆρξε τμημα δωρίου κιονοκράνου πώρου λευκοῦ καλοῦ, ὀλίγον ὑποκιτρίνου, παχέος ἄβακος καὶ ἐγίνου προεξέχοντος ἱκανῶς κατὰ τὸν ἀρχαϊκώτερον τρόπον· οὕτω βεβαιοῦται ὅτι ὁ ναὸς εἶχε δύο κίονας εἰς τὴν εἴσοδον.

Ὑπολείπεται νῦν πρὸς ἀνασκαφὴν ἡ ἔξω ἐπιφάνεια τῶν τοίχων τοῦ μεσαιωνικοῦ οἰκοδομήματος, ἵνα εὐρεθῶσι κατακυλισθεῖσαι ἐπιγραφαὶ καὶ μικρὰ ἔρευνα ἔσω κατὰ τὰ σημειούμενα «νεολιθικὰ ἔχνη» τῆς εἰκ. 6.

2) Ἡ πόλις· ναὸς Ἀρτέμιδος· νεκροταφεῖον.

Ἐφέτος ἐποιήσαμεν ἀκριθέστερον διάγραμμα τῆς περιοχῆς τῶν τειχῶν τῶν Γόννων, ὅπερ ἀποδίδει ἡ εἰκὼν 7. Ἐν αὐτῇ διακρίνονται οἱ τετράγωνοι ἰσχυροὶ πύργοι τῆς Δυτικῆς καὶ μέρους τῆς Νοτίου πλευρᾶς, ἐν ᾧ τῶν λοιπῶν πλευρῶν ὅθεν κατωρθώσαμεν νὰ διακρίνωμεν ἀσφαλῶς τὴν θέσιν τῶν πύργων, διότι τὸ τεῖχος ἔπεσεν εἰς ἐκτεταμένα ἐρείπια καλύψαντα καὶ αὐτούς, ἢ ἀφῆρέθη κατὰ τὴν

λῶς ἀναθηματικῇ τῇ Ἀρτέμιδι ὑπό τινος γυναικός, ἡ δὲ πιθανῶς ὁμοία τῇ ἄνω ἀνατεθεῖσα ὑπὸ φρουρῶν ἢ ταγῶν ἐν σώματι Ἀνασκάφαντες ἐνταῦθα εὔρομεν ἱκανοὺς τοίχους ἐκ μεγάλων λαξευτῶν λίθων ὡς ὑποστηρίγματα τοῦ ἐπικλινοῦς ἐδάφους καὶ τετράγωνον οἰκοδόμημα ἐκ μικρῶν λίθων πηλόκτιστον, καθ' ᾧ περίπου ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς· ἐν τοῖς χώμασιν εὐρέθησαν πλεῖστα συντρίμματα ἀγγείων, μάλιστα μέλανος γανώματος.

Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ βεβαιώσωμεν ἐν τῷ παρόντι ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο εἶναι ναός, τὸ μὲν διότι ἡ ἀνασκαφὴ δὲν ἔβη κατὰ τὴν ἀπαιτουμένην ἔκτασιν, τὸ δὲ διότι δὲν εὐρέθη τι ἀσφαλίζον τὴν ὑπαρξιν ναοῦ· αἱ ἐπιγραφαὶ εὐρέθησαν ἀνωτάτω ἐπὶ τινος μάνδρας νέας παρὰ τὸ κτίσμα τοῦτο ἐγγύτατα.

Ἐν τούτοις δεχόμεθα ὡς πιθανὴν τὴν ἐνταῦθά που ὑπαρξιν ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος· αὕτη ἐκαλεῖτο *Ἐννοδία* κατ' ἐπιγραφὴν εὐρεθεῖσαν πρὸ ἐτῶν ὑπὸ χωρικῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μάνδρας, ὡς λέγεται· ἐν ἐτέρᾳ ἐπιγραφῇ καλεῖται ἡ Ἀρτεμις *Εὐώνυμος*, ἴσως ἡ αὐτὴ τῇ Ἐννοδίᾳ· τὰ περὶ τούτων θὰ βεβαιωθῶσι διὰ νέων ἀνασκαφῶν· ἐν τῷ παρόντι βλ. τὰ λεχθέντα ἐν ΑΕ 1911, 127-128.

Ἡ ἐτέρα πύλη τῆς πόλεως κατὰ τὴν πρὸς τὸν Πηνειὸν πεδιάδα φαίνεται πιθανῶς ὑπάρχουσα, ἀλλ' ἡ κακὴ κατὰστασις τῶν τειχῶν ἐνταῦθα δὲν ἐπιτρέπει τὴν βεβαίωσιν τούτου· εὐθὺς ἔξω αὐτῆς θὰ ἔκειτο βεβαίως τὸ νεκροταφεῖον, οὗ τὴν ὑπαρξιν μηνύουσι τρεῖς ἐπιτύμβιοι στήλαι διὰ μικρᾶς προχείρου σκαφῆς εὐρεθεῖσαι ἐνταῦθα· ἡ μία τούτων εἶναι τμῆμα ἀναγεγλυμμένου ἱππέως, ἡ ἐτέρα φέρει ἐπιγραφὴν καὶ ἡ τρίτη εἶναι τμῆμα λείου ἀνθεμίου γραπτοῦ ποτε.

Κατὰ δὲ τὴν Ἀγοράν, περὶ ἧς εἵπομεν ἐν τοῖς περυσινοῖς Πρακτικοῖς, δὲν ἐξετελέσαμεν οὐδ' ἐφέτος ἐρεῦνας·

διὰ τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς εἰκ. 7 ΡΟ, ΝΝ καὶ ΝΑΣ βλ. τὰ λεγθέντα ἐν ΠΑΕ 1910, 245 κέ.. Ἐσημειώσαμεν πρὸς τούτοις ἐφέτος δύο σημαντικὰ οἰκοδομήματα μεταξὺ τῆς πύλης τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Δυτικοῦ βουνοῦ ἔσω τῶν τειχῶν παρὰ τοὺς βράχους κείμενα καὶ δεόμενα ἐρεύνης ἐν τῷ μέλλοντι.

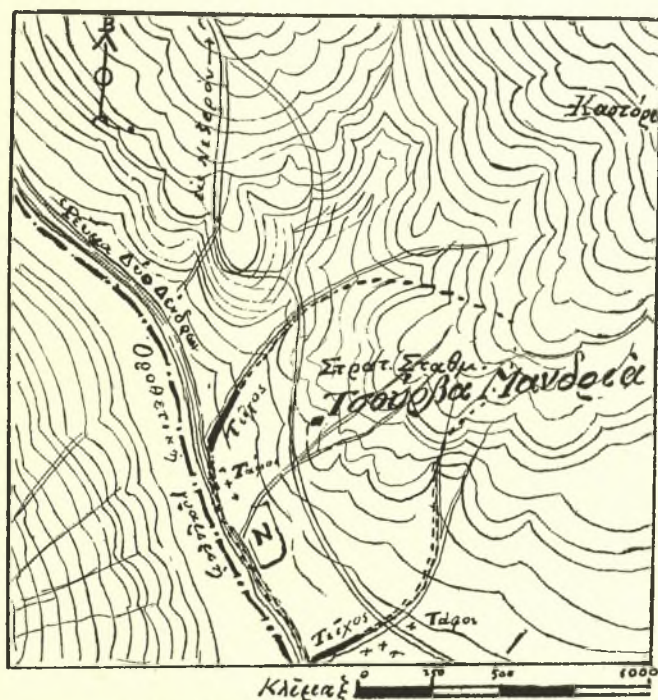
3) Γοννοκονδυλῶν· Ὀλυμπιάς· Χάραξ· Λαπαθοῦς.

Ἐν τοῖς περυσινοῖς Πρακτικοῖς σελ. 243 κέ. ἀνεγράψαμεν τοὺς λόγους, δι' οὓς ἐθεωροῦμεν ἐσφαλμένην τὴν διὰ Μπαλαμούτι-Σολίου-Ραψάνης ζήτησιν πολισμάτων τινῶν καὶ ὀχυρῶν φρουρίων ἐπὶ τῆς ἐκ Γόννων εἰς Μακεδονίαν ὁδοῦ ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Λιθίου, καὶ ἐξεφράσαμεν τὴν γνώμην ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ ζητηθῶσι πιθανώτερον κατὰ τὴν ἐκ Γόννων εἰς Δερελί-Τσιούρβα-Μαντριὰ-Νεζερόν-Ζηλιάναν κλ. ὁδόν. Τοῦτο φαίνονται βεβαιοῦσαι αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι τοῦ παρόντος ἔτους.

Διότι ἐν πρώτοις παρατηρήσαμεν σαφέστατα ἔχνη ἀρχαίας ὁδοῦ ἐκ τῆς Ὀλυμπικῆς πύλης τῶν Γόννων (εἰκ. 7) πρὸς τὰ κράσπεδα τοῦ Κάτω Ὀλύμπου Βορείως εἰς τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὰ Τσιούρβα Μαντριὰ καὶ Νεζερόν· ἡ ἀρχαία αὕτη ὁδὸς εἶναι ἐπὶ μακρὸν εὐδιάκριτος, διασχίζουσα καὶ λοφίσκους χωματώδεις, ὀλίγον μετὰ τὸ ἐξωκλήσιον τοῦ Ἁγίου Μοδίστου Δερελί μέχρι τοῦ στρατιωτικοῦ σταθμοῦ τῶν συνόρων Τσιούρβα Μαντριὰ ἐν συνεχείᾳ σχεδὸν πλήρει, ὑπὸ τινων ποταμίων μόνον διακοπτομένη ἢ ἐπ' αὐτῆς τῆς σημερινῆς ἀτραποῦ. Ἐπίσης διακρίνεται ὅτι ἦτο εὐρεῖα ἀμαξίτος αὕτη μέχρι τοῦλάχιστον τῆς πόλεως, περὶ ἧς εὐθὺς λέγομεν, καὶ πλακόστρωτος.

Ἐνταῦθα (εἰκ. 8) μεταξὺ τοῦ βεύματος Δύο Δένδρων καὶ τοῦ βουνοῦ Καστόρι τοῦ Ὀλύμπου διακρίνονται ἱκανὰ

ἵχνη τειχῶν, μάλιστα εἰς τὸ Βόρειον ποτάμιον ἐγγὺς τῆς πρὸς τὸ μέγα ῥεῦμα τῶν Δύο Δένδρων συμβολῆς· ἐποιήθησαν δὲ ταῦτα ἐξ ὀγκολίθων οὐχὶ ἐπιμελῶς λελαξευμένων κατὰ τὸν πολυγωνικὸν τὰ πολλὰ τρόπον, ἀλλ' ἐπιμελῶς

ΓΟΝΝΟΚΟΝΔΥΛΩΝ-ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Εἰκ. 8. Ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας πόλεως μετὰ τῆς πιθανῆς διευθύνσεως τῶν τειχῶν.

ἐκτισμένων· πρὸς τούτοις διακρίνονται, καίπερ μετὰ δυσχερείας, εἰς τὰς δασώδεις ἐκ θάμνων καὶ ἀποτόμους ὄχθας δύο ποταμίων, κειμένων ἐκατέρωθεν τοῦ στρατιωτικοῦ σταθμοῦ, ἐκβαλλόντων εἰς τὸ μέγα ῥεῦμα τῶν Δύο Δένδρων, ὅπερ παρέσυρε τὸ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης αὐτοῦ

τεῖχος τῆς πόλεως, ὃν μόλις ἐνιαχοῦ εὐδιάκριτον. Εἶναι δὲ τὰ τεῖχη μικτοῦ ρυθμοῦ, πολυγωνικοῦ πρὸς τὸν ἰσοδομικόν, καὶ ἐποιήθησαν πιθανῶς μεταξὺ τῆς Γ'-Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως ταύτης θὰ ἔκειτο ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ νῦν στρατιωτικοῦ σταθμοῦ· ἡ δὲ κάτω πόλις σύγκειται ἕνεκα τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους ἐκ διαζωμάτων ὑπερκειμένων ἀλλήλων (κοινῶς πεζοῦλες)· ἐκ τῶν οὐχὶ ἀφθόνων θραυσμάτων ἀγγείων κατ' αὐτήν, ἅτινα παρετηρήσαμεν περιερχόμενοι, δύνανταί τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ἡ πόλις αὕτη δὲν ἦτο πυκνῶς, ὡς οἱ Γόννοι, κατωκημένη.

Ἡ ἀρχοῦντως ἐκτεταμένη καὶ ἀρχαία αὕτη πόλις φαίνεται οὕσα ὁ *Γοννοκονδυλὼν* (ἢ τὸ *Γοννοκόνδυλον*); ἡ κατόπιν *Ὀλυμπιάς* μετονομασθεῖσα· τὸ ὄνομα αὐτῆς ὑποδηλοῖ ὅτι ἀνῆκε τοῖς Γόννοις, τοῦτο δὲ καθιστῶσι πιθανώτατον καὶ αἱ περὶ ὁρίων ἐπιγραφαί, ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Γόννων εὐρεθεῖσαι, περὶ ὧν θὰ γίνῃ ὁ ἀπαιτούμενος λόγος ἐν τῇ προσεχεῖ ἐκδόσει αὐτῶν ἐν τῇ *Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι*. Ἡ δὲ προσθήκη τοῦ *κονδυλὼν* δηλοῖ πιθανῶς ὅτι ὡς ὄχυρόν σημεῖον ἐχρησίμευε τὸ μὲν εἰς προστασίαν τῶν Γόννων ἐκ Βορρᾶ, τὸ δὲ δι' ἐπίθεσιν κατ' εἰσβαλλόντων ἐκεῖθεν, ἐν γένει ὡς ἀπειλητικὸν σημεῖον ἢ πυγμὴ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ἐπιχειροῦντος νὰ προσβάλῃ τοὺς Γόννους.

Οὕτω δύνανται νὰ ὀρισθῇ καὶ ἡ θέσις τοῦ *Χάρακος*, ὅστις ὠνομάζετο καὶ *Λαπαθοῦς* παρὰ *Λιδίῳ*, ὡς εἵπομεν διὰ μακροτέρων ἐν τοῖς περυσινοῖς *Πρακτικοῖς*· θὰ ἔκειτο δ' οὗτος εἰς μιᾶς περίπου ὥρας ἀπόστασιν ἐντεῦθεν Βορείως, ἀλλ' εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ρεύματος τῶν Δύο Δένδρων, ἥτοι ἐπὶ Τουρκικοῦ νῦν ἐδάφους· ἐκεῖ λέγεται ὑπὸ χωρικῶν ὅτι ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα ἐρείπια, μάλιστα μεγάλης ἐκκλησίας (ναοῦ Ἑλληνικῶν χρόνων, ὡς φαίνε-

ται), ἐξ ἧς αὐτομάτως ἀναλάμπει φῶς μέγα κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελετῆς τῆς Ἀναστάσεως, ὁπότε ψάλλεται τὸ «δεῦτε λάβετε φῶς».

4) *Ναὸς ἡ μέγα Μανσωλλεῖον καὶ τάφοι ἐν Ὀλυμπιάδι.*

Περὶ τῶν εὐρεθέντων τάφων καὶ ἐπιγραφῶν ὡς καὶ ἄλλων ἀρχαίων ἐν Ὀλυμπιάδι εἰπομέν τινα ἐν ΠΑΕ 1910, 243 καὶ ἐν ΑΕ 1911, 123. Αἱ γενόμεναι ἐφέτος ἐκεῖ ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναί ἐβεβαίωσαν τοῦτο· διότι εὐρέθησαν καὶ στήλαι ἐπιτύμβιοι καὶ τάφοι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ρεύματος τῶν Δύο Δένδρων, ὡς σημειοῦνται ἐν εἰχ. 8· πολλοὶ τούτων εἶναι ἔτι ὁρατοί, κρεμάμενοι κατὰ τὴν λίαν ἀπότομον καὶ βαθυτάτην τομὴν τοῦ ρεύματος, ὅπερ ἐξ ἄλλου εἶναι λίαν εὐρύ, πλήρες πλατάνων καὶ παρέχεται ἱκανὸν ὕδωρ ἐκ πηγῶν διφυγῶν τοῦ Κάτω Ὀλύμπου οὐ μακρὰν εὕρισκομένων· τούτου ἕνεκα πολλοὶ ἀγριόχοιροι κατέρχονται τὴν νύκτα ἐνταῦθα, ἐφονεύσαντες δ' ἓνα μέγιστον εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἐν τῷ ρεύματι κατὰ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου, ὁπότε μετ' ἄβροχον καιρὸν κατέρχονται ἐνταῦθα πρὸς βοσκήν.

Εὐρομεν δὲ ἤδη ἐπὶ τοῦ νῦν ἐδάφους παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ρεύματος λίαν μεγάλας ἐπιτυμβίους στήλας ἀνατετραμμένας καὶ τεθρουσμένας ὑπὸ τῶν χωρικῶν, αἱ ἀφῆκαμεν ἐπὶ τόπου, ὡς ὁσμετακομίστους· μία τούτων λήγουσα εἰς ὀξὺ ἀνθέμιον, φέρει δύο ῥόδακας καὶ ἐπιγραφὴν τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος «Ἀριστίω[ν] | Θεο[μνήστου]»· παράκειται ἑτέρα, ἡ τὸ κάτω τμήμα τῆς ἄνω, μετ' ἰχνῶν «Ἐρμάου Χθονίου»· τρίτη φέρει ἀναγεγλυμμένον τὸν Ἑρμῆν κατὰ τὸ σύνηθες· τετάρτη ἐπὶ ὀγκολί-

θου φέρει δυσδιάκριτον ἐκ τῆς φθορᾶς ἐπιγραφὴν τριῶν στίχων, τῶν αὐτῶν τῇ ἄνω χρόνων.

Παρατηρήσαμεν δ' ἐντὸς τοῦ ρεύματος πλείστους λίθους καὶ λευκὰ μάρμαρα μεγάλα, ἐπιμελῶς πανταχόθεν ἐξεργασμένους καὶ μηνύοντας τὴν ἐπὶ τοῦ χείλους που ὑπαρξὶν σπουδαίου οἰκοδομήματος.

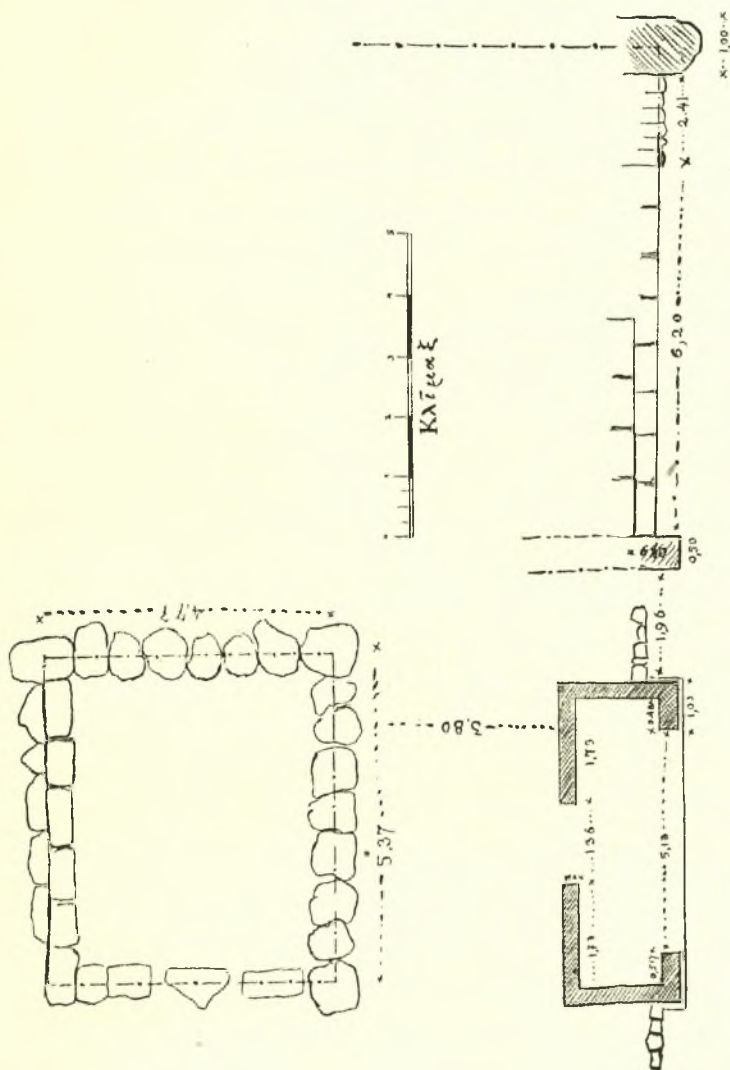
Ὅντως ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα, κατὰ τὸ σημεῖον Ν τῆς εἰκ. 8, εὑρομεν τρία σημαντικὰ οἰκοδομήματα συνεχῇ, ἐπιμελέστατα ἐκτισμένα, ὧν τὴν θέσιν καὶ ἔκτασιν δεικνύει τὸ ἡμέτερον διάγραμμα ἐν εἰκ. 9.

Τούτων τὸ ἐν τῇ εἰκόνι κάτω δεξιᾷ ἔχει μῆκος 9.47 (μετὰ τῆς εὐθυντηρίας 10.11), ἄγνωστον δὲ πλάτος, διότι δὲν ἔβη κατ' αὐτὸ ἡ ἀνασκαφὴ ἐφέτος· ἐποιήθη ἐκ κυβολίθων λευκοῦ καλοῦ μαρμάρου καὶ ἐσώθη κατὰ μὲν τὸ ἀριστερὸν ἡμισυ περίπου εἰς δεύτερον ἀναβαθμὸν, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν εἰς πρῶτον ἢ μόνον κατὰ τὴν εὐθυντηρίαν, λίαν ἐπιμελῶς καὶ ἰσχυρῶς πεποιημένων πάντων τῶν μελῶν· κατὰ τὰ ἄκρα φέρει προβλήτας, προεξέχοντας ἀνὰ 0.365 καὶ παρέχοντας μορφήν ἐρεισμάτων μεγάλης, πολυτελοῦς κλίμακος· τὸ ὕψος τῶν ἀναβαθμῶν εἶναι 0.384 + 0.354, ἢ δὲ ὀριζόντιος ἐκάστου ἀναβαθμοῦ 0.285.

Ἐγγύτατα τοῦ μέσου τοῦ οἰκοδομήματος τούτου πρὸ τοῦ πρώτου ἀναβαθμοῦ εὐρέθη πλάξ πεσοῦσα ἐκ τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου ἀναβαθμοῦ διαστάσεων 0.613 × 0.22 πάχ. 0.58, ἐφ' ἧς ἐχαράχθη ἐπιμελέστατα ἐπιγραφὴ τῆς Δ' - Γ' π. Χρ. ἐκατονταετηρίδος, συνεχιζομένη εἰς ἑτέραν παρακειμένην πλάκα μὴ εὐρεθεῖσαν· λέγει « τοῦτο τὸ Δαμοκράτους . . . | πατρὸς Ἀριστοφῶντος . . . | καὶ δυσμενέων ἀν . . . | πολλάκις ὥρθωσεν πατ[ρίδα] », ἐξ ἐπιγράμματος πιθανῶς.

Ἀριστερὰ τοῦ κτίσματος τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.96, ἐνθα ἔχνη τοιχαρίου μικρῶν λίθων, εὐρέθη δωμά-

τιον ἐκ κυανολίθου πεποιημένον ἐπὶ εὐθυνηρίας δύο καλίστων πλακῶν λευκοῦ μαρμάρου· εἶναι ἄριστα πεποιη-

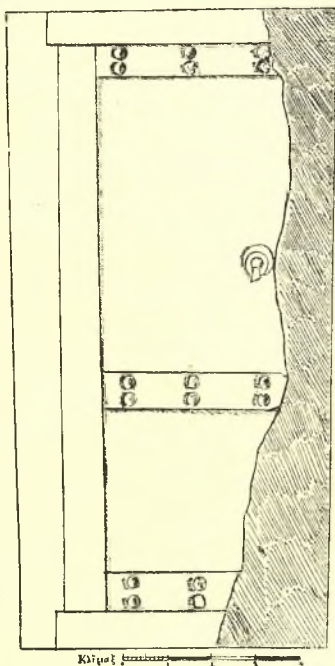

ΓΟΝΝΟΚΟΝΔΥΛΙΩΝ - ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Εἶκ. 9. Τοία μεγάλη, ἐξαιρετα οἰκοδομήματα, ὡν ἐν Μαυροσολείων.

μένον, ὅσον σπανίως εὐρίσκει τις· ἐσώθη εἰς ἐπτά δόμους ἐπὶ ὕψ. 1.35· τὸ πρὸς τὸ ρεῦμα ἄνοιγμα αὐτοῦ φαίνεται

ὅτι ἔφερε δύο χίονας, ἐφ' ὧν ὑπῆρχε μέγας μονόλιθος ὄροφος 1.305×1.60 πάχ. 27, ὅμοιος περίπου πρὸς τοὺς ἐν Παγασαῖς εὐρεθέντας· εὐρέθη δὲ κείμενος ἐντὸς τοῦ κτίσματος, ἐν ᾧ σπονδύλους χιόνων ἄνευ αὐλάκων εὐρο-

ΓΟΝΝΟΚΟΝΔΥΛΩΝ - ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Εἰκ. 10. Μέγα μαρμάρινον ἡμίφυλλον εἰκονικῆς θύρας μετ' ἀναγεγλυμμένων λεπτομερειῶν.

μεν κάτω εἰς τὴν κοίτην τοῦ μεγάλου ρεύματος τῶν Δύο Δένδρων.

Μετὰ τοῦ ὀρόφου εὐρέθη καὶ μεγάλη μαρμαρίνη πλάξ ἀποδοιδόμενη ἐν εἰκ. 10· ἔχει διαστάσεις 1.415×0.665 πάχ. 0.29 καὶ ἐν ἀβαθῶς ἐξέχοντι ἀναγλύφῳ ἀποδίδει μίμησιν θύρας μετὰ ῥόπτρου· ἐποιήθη δὲ μετ' ἐκτάκτου

ἐπιμελείας καὶ καλλιτεχνικῆς δεινότητος. Εἶναι ἐμφανές ὅτι ἀποτελεῖ ἡμίφυλλον θύρας, τοῦ ἐτέρου μὴ εὐρεθέντος· ἡ θύρα αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ᾔτο ἐν χρήσει· εἶναι ἀπλῶς μίμησις· ὅτι δ' ἔκειτο ἀπέναντι τῆς εἰσόδου κλείουσα τὸ ἀνοιγμα, ἀποδεικνύουσιν αἱ διαστάσεις αὐτοῦ, συμφωνοῦσαι πληρέστατα πρὸς τὸ ὀλικὸν πλάτος τῆς θύρας, ἦτοι $0.665 + 0.665 = 1.33$.

Πρὸ τοῦ κτίσματος τούτου εὐρέθη μεγάλη μαρμαρίνη πλάξ ὀρθογώνιος μετὰ πλουσίων γεισωμάτων ἔμπροσθεν, ἔνθα καὶ ἐπιγραφὴ τῶν αὐτῶν τῇ προηγουμένη χρόνων « Ἀριστοκράτης Δημοκράτους »· οὗτος φαίνεται υἱὸς τοῦ ἄνω μνημονευθέντος· ὁμοιάζει δ' ἡ πλάξ πρὸς βάθρον ἡρμοσμένον ἐπὶ τοίχου που καὶ φέρον ἕτερον μετ' ἀγάλματος· ἐπειδὴ ἐγγύτατα εὗρομεν δάκτυλον χειρὸς πηλίνου ἀγάλματος φυσικοῦ μεγέθους, εἰκάζομεν ὅτι ταῦτα εἶναι πάντως σχετικὰ ἀλλήλοις.

Ἐγγὺς τοῦ βάθρου εὐρέθη καὶ στήλη ἐπιτύμβιος μετ' ἐπιγραφῆς « Νικάνωρ | Εὐνόστου »· οὗτος φέρεται ὡς ταγὸς τῶν Γοννέων ἐν τινι ψηφίσματι τῶν ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος εὐρεθέντων· μετ' αὐτῆς εὐρέθη καὶ κάτῃ τμήμα ἐτέρας μετὰ τοῦ συνήθους « Ἑρμῆι Χίθονίω! ».

Περὶ τὸ κτίσμα τοῦτο καὶ ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθησαν ὠραιόταται μαρμάριναι κεραμίδες μήκους ἐκάστη 0.625, πλάχ. 0.14, διεδρिकाὶ τὰ ἄνω, μετ' ἀνθεμωτοῦ ἐπάρματος ἔμπροσθεν καὶ ἀρμογῆς ὀπισθεν δι' ἐτέραν· ἀκέραιοι ἔξ, ὧν μία ἡγεμών, αἱ λοιπαὶ καὶ τμήματα ἄλλων ἔξ στρωτῆρες. Ἐμφανῶς δι' αὐτῶν ἐστεγάζετο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μικρόν, κομφὸν οἰκοδόμημα.

Ἵπέρκειται δὲ αὐτοῦ ἐπὶ χωματώδους ὑψώματος τρίτον κτίσμα σχεδὸν τετράγωνον, οὗ ἐσώθη μόνον ἡ εὐθυνητήρια ἐκ μεγάλων μαρμαρίνων πλακῶν, κατὰ δὲ τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν εἰς δόμος τετραγώνων μαρμαρίνων

πλακῶν ὀρθῶς τεθειμένων, ἤτοι ἐπὶ μιᾶς τῶν στενῶν ἐδρῶν· ἔχουσιν ὕψ. 0.70, πλάτος ἀπὸ 0.553-1.004· ἡ Βόρειος πλευρὰ φαίνεται ὡς ἔχουσα παραστάδας καὶ εἰσοδον, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν εὐρεθεῖσα δὲν ἀνεσκάφη δεόντως, ἵνα βεβαιωθῇ καθ' ὅλα.

Αἱ ὀρθαὶ πλάκες δεικνύουσιν ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο, ἐπιμελῶς ἐπίσης ὡς τὰ ἄλλα πεποιημένον, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ βαστάσῃ τοῖχον λίθινον, ἀλλ' ἢ πλίνθινον, ἢ μόλις ἐκ μικρῶν κυανολίθων, ἂν τὸ μὴ εὐρεθὲν πάχος εἶχεν ἐπίσης ὀρθὰς πλάκας συνηρμοσμένας ἰσχυρῶς μετὰ τῶν τῆς ἐξωτερικῆς ὀψευς· ἀλλὰ λίθοι τοῖχου δὲν εὐρέθησαν.

Παρ' αὐτὸ εὐρέθησαν πολλὰ τμήματα ἀγγείων μέλανος στιλπνοῦ γανώματος τῆς Ε'-Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, οἷα καὶ παρὰ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα συνηντήσαμεν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲν δύναται τις ἐν τῷ παρόντι νὰ ἐξαγάγῃ ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τῶν τριῶν τούτων οἰκοδομημάτων· ἀτυχῶς δὲν ἐνεκρίθη ἡ πολλάκις αἰτηθεῖσα πίστωσις παρὰ τε τῆς Ἑταιρείας καὶ τοῦ Ὑπουργείου πρὸς πλήρη ἀνασκαφὴν καὶ διάγνωσιν τούτων.

Ἡμεῖς τὸ κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήσαμεν τὸ μὲν πρῶτον κτίσμα ὡς ναόν, ἤτοι πρόναον, οὗ τὸν σηκὸν ἀπετέλει τὸ τρίτον κτίσμα, ἐν ᾧ τὸ δεύτερον θὰ ἦτο τι ἡρῶν. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν μοι φαίνεται πιθανή· νομίζω δὲ ὅτι εἶναι πιθανώτερον ἐν τῷ παρόντι νὰ θεωρήσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ σπουδαίου Μαυσσωλλείου διὰ τινὰ ἐν ταῖς εὐρεθείσαις ἐπιγραφαῖς μνημονευόμενον Δαμοκράτην καὶ τοὺς ἀμέσους προγόνους ἢ ἀπογόνους αὐτοῦ ποιηθέν· οὕτως ἐνταῦθα ὑπόκειται μέγας τάφος μετὰ πολυτελῶν βεβαίως κτερισμάτων, ὅστις καὶ θὰ εἶναι ἀσύλητος πιθανώτατα.

Διότι οὕτω δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ κομψὸν κτίσμα μετὰ τῆς θύρας, τοῦ ὀρόφου καὶ τῶν κεραμίδων, ὡς ἡρῶν

πρὸ τοῦ τάφου, ὅσον περίπου τὸ ἐν Φεραῖς εὐρεθέν, περὶ οὗ βλ. ΠΑΕ 1907, 158. Τὰ δὲ δύο ἄλλα οἰκοδομήματα εἶναι βεβαίως σχετικὰ τῷ ἡρώῳ τούτῳ.

Πάντως ἡ ὑπαρξὶς τάφων ἐγγύτατα τοῖς ἄνω καὶ ἡ εὗρεσις παρ' αὐτὰ ἐπιτυμβίων στηλῶν ὑποχρεοῖ ἡμᾶς νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ταῦτα πρὸς ὅμοιον σκοπὸν ἦσαν προωρισμένα· διότι ἂν ἦτο ναὸς ἐνταῦθα, θὰ εὐρίσκετο ἀνάθημά τι ἢ ἐπιγραφή, ἀφ' οὗ ἡ ἔρευνα ἔβη ἐφ' ἱκανόν· ἡ τοῦλάχιστον τὰ ἐντὸς τοῦ ρεύματος κατακυλισθέντα πολλὰ μέλη θὰ ἐμῆνούν τινα βεβαίαν σχέσιν πρὸς ναὸν καὶ θεότητα λατρευομένην· ἀλλὰ μόνον σχετικὰ πρὸς τάφους καὶ πολυτελεῖ ἐπιτύμβια μνημεῖα ἀντικείμενα εὐρέθησαν.

Ἡ δὲ πλήρης ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου τούτου εἶναι εὐνόητον ὅτι πρωτίστως ἐπιβάλλεται ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι ἕνεκα μάλιστα τῆς ἐπ' αὐτῆς τῆς ὁροθετικῆς γραμμῆς θέσεως αὐτοῦ.

Θ') *Ἐν Μοψίῳ, Ἐλατεία, Γυρτώνῃ.*

1) *Ἀρχαία πόλις παρὰ τὸ Μακρυχώρι καὶ Μπαξιλάρ.*

Ἐν πρώτοις σημειωτέον ὅτι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὁχθῆς καὶ εὐθὺς ὑπὲρ αὐτὴν τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ, ἥτοι ἐν τῇ Πελασγιώτιδι πλέον καὶ οὐχὶ ἐν Περραιδίᾳ, μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Μακρυχώρι καὶ Μπαξιλάρ, ὑψοῦται ἀπότομος βουνὸς τῆς Καρακόπετρας, ἐφ' οὗ νῦν ὑπάρχουσι τὰ ὀχυρώματα· ἐνταῦθα λέγεται ὅτι διατηροῦνται μόλις διακρινόμενα ἱχνη τειχῶν ἀρχαίας πόλεως· ἡμεῖς μὴ σχόντες τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ ἀναβῶμεν, δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν τοῦτο· εἰδομεν ὅμως λίθους τινὰς λαξευτοὺς ἐγγύτατα τοῦ Πηνειοῦ ἐπὶ τῆς ἐκ Μακρυχωρίου εἰς Δερελὶ ὁδοῦ διὰ τοῦ Πηνειοῦ, κατακυλισθέντας ἐκεῖθεν, καὶ

νομίζομεν πιθανὸν ὅτι ὄντως ὑπάρχει ἐκεῖ πόλις ἀρχαία.

Τοῦτο καθιστῶσι πιθανώτερον ἀρχαῖοι κίονες μαρμάρινοι, λίθοι ἐπιγεγραμμένοι καὶ βάθρα ἀνδριάντων, ὧν τινὰ μὲν λέγονται ἐν τῷ χωρίῳ Μπαξιλάρ ὑπάρχοντα, πολλὰ δὲ εἶδομεν ἡμεῖς ἐν τῷ Τουρκικῷ νεκροταφείῳ τοῦ Μακρυχωρίου· τούτων ἐπιγραφὴν σταδιασμοῦ εἰς δέκα καὶ τέσσαρα τμήματα ἐστείλαμεν εἰς Δερελί· ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ ὑπάρχουσι καὶ στήλαι ἐπιτύμβιοι· ταῦτα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρήσωμεν μετακομισθέντα μακρόθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐγγύς εἰκαζομένης ἀρχαίας πόλεως, τῶν λοιπῶν κειμένων λίαν μακράν, ὅσον τῶν Γόννων, τῆς Ἑλατείας καὶ τοῦ Μοψίου.

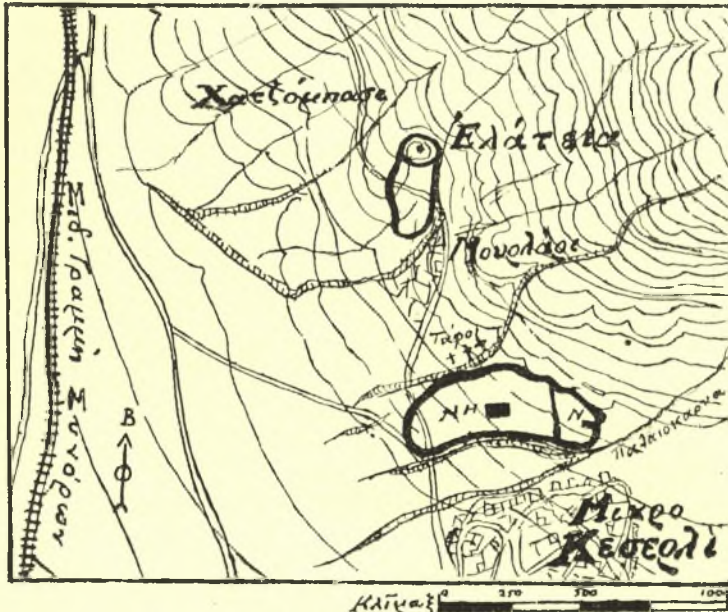
Ἰσως δυνηθῶμεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Γόννων νὰ προσδιορίσωμεν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης, ὁμοῦρου τῷ Μοψίου καὶ τῇ Γυρτώνῃ, περὶ ὧν γεννήσεται ἐν τοῖς κάτω ὁ λόγος.

2) Ἐρείπια τῆς Ἑλατείας καὶ τοῦ Μοψίου.

Πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Χατζόμπασι (εἰκ. 11) ὑπάρχουσι δύο μαρμάρινοι κίονες ἄνευ αὐλάκων, ὧν ὁ εἷς φέρει ἀποτετριμμένην λατινιστὶ πιθανῶς ἐπιγραφὴν, ὁ δ' ἕτερος ἐλληνιστὶ σταδιασμοῦ· θὰ ᾔσαν ποτε ἐγγὺς πρὸς τοὺς κειμένοι κατὰ τὴν ἐκ Λαρίσης εἰς Τέμπη ἀρχαίαν λεωφόρον. Περὶ δὲ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπ' αὐτῆς εἶδομεν ἐντοιχισμένας ἀρχαίας ἐπιτύμβιους στήλας μετ' ἰχνῶν ἐπιγραφῶν, ὑπάρχουσι δ' ὡς λέγεται καὶ ἐπὶ τῶν ἐστιῶν οἰκιῶν τινῶν τοῦ χωρίου τούτου ἐπιγραφαί.

Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀρχαῖα ἐκομίσθησαν ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου βουνοῦ, ἔνθα ἀνελθόντες μετὰ μιᾶς ὥρας πορείαν, εὔρομεν ἐγγὺς μὲν τῶν ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως ἐν τῷ κήπῳ Τσιτσούλη στήλην ἐπιτύμβιον μετ' ἀποτε-

τριμμένης ἐπιγραφῆς ΑΣΤΕΑΣ πιθανῶς, τῆς Δ'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, λήγουσαν ἄνω εἰς ὄξυ ἀέτωμα, περαιτέρω δὲ ἐπὶ ὀχυρᾶς θέσεως μεταξύ δύο ἀποτόμων χειμάρρων τῆς Ὀσσης, ἐξ ὧν καὶ κατὰ τὸ θέρος πηγάζουσι

ΕΛΑΤΕΙΑ-ΜΟΪΟΝ

Εἰκ. 11. Πρόχειρα διαγράμματα τῆς Ἐλατείας καὶ τοῦ Μοιοῖον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χάρτου τῆς σιραϊνικῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος.

διαυγῇ ὕδατα, εἰδομεν τὰ ἐν καλῇ ἐνιαχοῦ καταστάσει τείχη τῆς πόλεως.

Ἐποικήθησαν δὲ τὰ τείχη ἐκ λίθων πλακοειδῶν καὶ φαίνονται ἀρχαῖκὰ τῆς Γ'-Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς τὰ τῶν Ἀμφωνῶν κτθ.. Ἡ ἀκρόπολις κεῖται ἐπὶ τοῦ ἀκροτάτου βραχώδους ὑψώματος, νῦν Τρόχαλο καλουμένου, ἔνθα καὶ ἐπίχωσις· ἐπ' αὐτῆς ἀνασκάψαντες ἐπὶ μίαν

ἡμέραν εὐρομεν τέσσαρα τμήματα μακμαρίνων στηλῶν ἐξ ἀναθημάτων ἢ ψηφισμάτων, ἐφ' ὧν ὑπῆρχον ἐπιγραφαὶ ἀποτριβεῖσαι ὅλως· εὐρέθη δὲ καὶ τεῖχος κυκλοτεροῦς ναῦσκου, τῆς πολιούχου βεβαίως θεότητος, ὁμοίου τῷ τῆς Ἀθηνᾶς τῶν Γόννων, ὡς καὶ τμήματα γεγανωμένων καὶ ἄλλων ἀγγείων τῆς Ε'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Λέγουσι δὲ οἱ χωρικοὶ ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ὑπῆρχον πρό τινων ἐτῶν ἐν τῷ ἐμφανεῖ πλεῖσται μαρμαρίναι πλάκες, αἱ οἱ κτίσται ἐπίτηδες καὶ κατ' ἐκλογὴν ἀπεκόμιζον ἐκεῖθεν ὡς χρησιμωτάτας εἰς ἐπίστρωσιν τῶν ἑστιῶν τῶν χωρικῶν. Ἡ ὕπαρξις ἀναθηματικῶν στηλῶν καὶ ψηφισμάτων ἐνταῦθα, ὡς ἐν Γόννοις, εἶναι ὄντως βεβαία, θὰ κατεκυλίσθησαν δέ, ὅσα δὲν ἀφηρεῖθην, κατὰ πάσας τὰς πλευράς, ὄντος ἐπικλινοῦς καὶ μηδαμοῦ συγκρατουμένου τοῦ ἐδάφους.

Τῆς δὲ κάτω πόλεως ἐκτεινομένης πρὸς τε τὴν πεδιάδα Νοτίως καὶ πρὸς τὸ ὑπῆνεμον τοῦ ρεύματος Ἀνατολικῶς (ἢ δευτέρα αὕτη ἔκτασις δὲν ἐσημειώθη ἐν εἰκ. 11 ὑπὸ τοῦ ἀντιγράφαντος τὸ ἡμέτερον πρόχειρον διάγραμμα) τὰ τεῖχη διατηροῦνται ἐνιαχοῦ καλῶς εἰς ὕψ. δύο μέτρων, ἰδίως δὲ αἱ οἰκίαι καὶ οἱ δρόμοι εἶναι ἐμφανεῖς εἰς τὸ Ἀνατολικὸν τμήμα· τοῦτο συνέβη, διότι ἡ πόλις ἐγκαταλείφθεισά ποτε δὲν κατωκλήθη εἰς μεσαιωνικοὺς οὐδ' εἰς νεωτέρους χρόνους.

Ἐνταῦθα εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τελεσθῶσιν ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἀκροπόλεως εὐρύτεραι ἀνασκαφαί· ὅτι δ' ἡ πόλις αὕτη εἶναι ἡ *Ἐλάτεια*, προκύπτει ἐκ τοῦ Λιβίου 42, 54.

Νοτιοανατολικῶς καὶ εἰς μιᾶς περίπου ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Ἐλατείας παρὰ τὸ χωρίον Μικρὸ Κεσερλί κατὰ τὴν δεξιάν ὁχθὴν τοῦ βαθυτάτου καὶ λίαν ἀποτόμου ποταμοῦ Παλλιοκαρυά, ἔχοντος ἄφθονον ὕδωρ, ὑπάρχουσιν ἐμφανῆ ἐρείπια ἐτέρας μεζζονος πόλεως, ἐπίσης ἐπὶ ὑψώμα-

τος κειμένης, μεταξύ δύο αποτόμων ρευμάτων, κλίνοντος πρὸς τὴν πεδιάδα ἡπίως· μέχρι αὐτῆς ἔφθانون τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐξηφανίσθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν εὐρέως ἐκχυνομένων ἐντεῦθεν χειμάρρων καὶ διὰ τῆς καλλιεργίας.

Ἐποιήθησαν δὲ τὰ τεῖχη ἀκριδῶς ὅμοια πρὸς τὰ τῆς προειρημένης πόλεως ἐκ πλακοειδῶν λίθων ἡρμοσμένων οὐχὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας· ἀνήκουσιν ἄρα εἰς τὴν Γ'-Ε' π. Χρ. ἐκατονταετηρίδα καὶ εἶναι τὰ μὲν τῆς κάτω πόλεως ἀφανῆ τὰ πολλά, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀκροπόλεως διατηροῦνται κάλλιον, περιέργον δὲ φαίνεται ἡμῖν πῶς οἱ ποιήσαντες τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ ἐξαιρέτου στρατιωτικοῦ χάρτου ἀξιωματικοὶ δὲν εἶδον οὐδ' ἐτημείωσαν αὐτά.

Ὅτι ἐνταῦθα κεῖται τὸ *Μόψιον*, εἶναι βέβαιον ἐκ τῶν εὐρεθεισῶν ἐπιγραφῶν· ἡμεῖς ἀνεσκάψαμεν ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸ ὕψιστον τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα εὕρομεν τοιγὰρ ἰνα, ἴσως ναοῦ, ὁμοίου τοῖς προηγουμένοις, πολυάριθμα θραύσματα ἀγγείων ποικίλων, βάρος μολύβδινον τετράγωνον καὶ τέσσαρα τμήματα μαρμαρίνων στηλῶν μετ' ἐφθαρμένων ἐπιγραφῶν, ὧν μιᾷ διακρίνεται «ὁ δεῖνα ἀρχιφρουρήσας καὶ οἱ σύμ[φρουρ]οι· στρα[τηγ]οῦντος δεῖνος».

Ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν μετὰ τὸ ἐν ἐρειπίοις τεῖχος τὸ χωρίζον αὐτὴν ἀπὸ τῆς κάτω πόλεως, εὕρομεν ἵχνη τοίχων σημαντικοῦ οἰκοδομήματος καὶ τμήμα στήλης μετ' ἐπιγραφῆς «Εἰραχ[λεῖ]», ἐξ ἧς εἰκάζομεν ὅτι θὰ ἔκειτο ἐνταῦθα ναὸς τοῦ Ἡρακλέους· εὐρέθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα τμήματα στηλῶν μετ' ἀποτετριμμένων ἐπιγραφῶν, περαιτέρω δὲ παρὰ τὴν πεδιάδα τμήμα «Φω]σφόρ[ω]ι [ὁ ἀρχιφρουρὸς κτλ.]. Φαίνεται πιθανὸν ὅτι πολλοὶ ἐπιγραφαὶ κατεκυλίσθησαν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως μέχρι τοῦ ὑποτιθεμένου ναοῦ τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς πεδιάδος.

Εὐρομεν δ' ἀνὰ τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου καὶ νέας ἐπιγραφὰς ἐντεῦθεν μετακομισθείσας, τὰς ἐξῆς: ἐν τῷ κρημνισθέντι τζαμίῳ παρὰ τὴν πλάτεϊαν, ἐνθα νῦν ἐγείρεται σχολεῖον ὑπάρχει μεγάλη στήλη: «Εἵρουι Δικ[αίου· [Σ]ιμίουν | δεῖνο...]ς λειτορεύουν», καὶ ἐτέρα μικρὰ «ἀρχι]φ[ρουρήσας] κ[α]ὶ οἱ σύμ[φρουροι | στρατηγούντος [...]ε[...]. Ἐν τῇ οἰκίᾳ Δ. Κούργια «Οὐρα[ν]ία· Ἀγασικρά[της δεῖνος | ..νος· εὐξάμενος». Ἐν τῷ ἀχυρῶνι Μεμέτ «ἐν τῷ] ΙΚΩ ΤΟΥΤΟ ΑΜΗΝ (οἶκῳ τούτῳ)». Ἐν οἰκίᾳ Β. Ζάρα «Ἀρ]τέμιδι». Πρὸ τοῦ περιβόλου τῆς οἰκίας Κ. Κούτρα ἀκέραιος ναῖσκος μέγας μετ' ἐπιγραφῆς «Εἵρουι Δικαίου· Ἀγασίχlea Πολυ[χλ]εῖτου, Εὐνόμου· εἰρούισσα Δειξάρου· Νικα[το]υ· Εὐδιό[του]». Σημειωτέον ὅτι ὁ Δικαῖος ἦτο ἥρως τῶν Ὑπερβορείων, ὧν περιεργότατῃ ἐν Μοψίῳ ιδιάζουσα λατρεία· βλ. *Revue de Philologie* 1911, 124 N° 31-34. Ἐν τῇ οἰκίᾳ Γ. Ζάρα ὑπάρχει πλάξ μετ' ἰχνῶν μακρᾶς ἀποτετριμμένης ἐπιγραφῆς.

Ἡ δὲ νῦν ἐκκλησία τοῦ χωρίου, κτισθεῖσα ἐκ παλαιότητας πρὸ δεκαπενταετίας, ἐνέχει πλείστας ἐπιγεγραμμένας πλάκας μετεξεργασμένας καὶ ἀποξεσθείσας τὸ πλεῖστον· ἐπὶ μιᾷς ἀνέγνωμεν «Πο]λυ[ξ]ένα Π[αρ]μενίωνος | ἥρως χρη(σ)τὲ | χαῖρε»· τὸ Ω καὶ C οὕτως· ἐνταῦθα ἐκομίσθησαν αἱ ἐπὶ τοῦ τζαμίου ἐντετοιχισμέναι στήλαι καὶ ἄλλαι συλλεγεῖσθαι ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως.

Ἐντεῦθεν περαιτέρω καὶ εἰς ἀπόστασιν $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας πρὸς τὸ χωρίον Πουρνάρ τοῦ Μεγάλου Κεσερλίου λέγεται ὅτι ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπάρχει Κάστρον (= Δάρισα ἐπὶ τῇ "Οοση;), εἰς ὃ δὲν ἀνέβημεν.

3) Ἑρείπια τῆς Γυρτώνης.

Ὑπὲρ τὸ νῦν ἐλεεινόν, πλὴν τῆς ἐπιστάσις, χωρίδιον

Μπάκρινα, ἐφ' οὗ διακρίνεται νεολιθικὸς συνοικισμὸς μετ' ἰχνῶν ἱκανῶν ἀγγείων ἀρχαϊκῶν καὶ ἱστορικῶν χρόνων, ἐπὶ τῶν τελευταίων προπόδων τῆς Καρακόπετρας, περὶ ἧς βλ. ΠΑΕ 1910, 262 καὶ ἄνω σελ. 325, ὑπάρχει μικρὰ μὲν ἀλλ' ὀχυροτάτη ἀρχαία πόλις ἐπὶ διαζωμάτων τοῦ βουνοῦ ἐν εἶδει ἀμφιθεάτρου (εἰκ. 12).

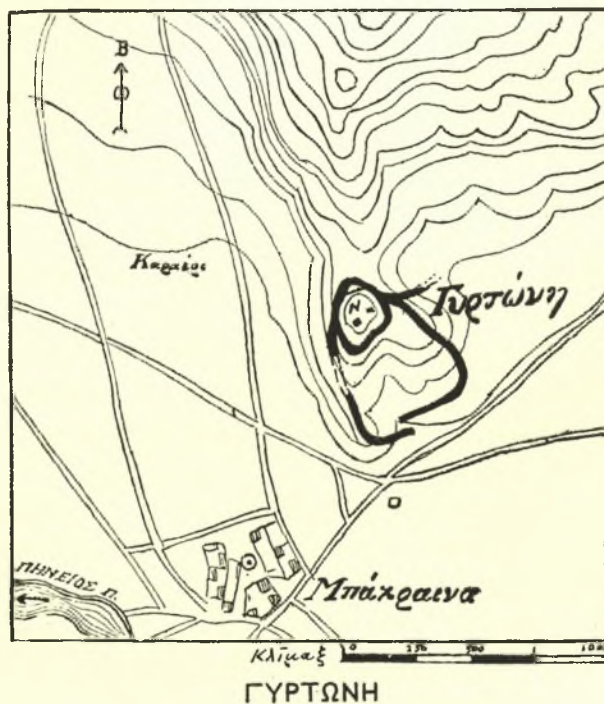
Τὰ τεῖχη αὐτῆς ὄντα ἐνιαχοῦ πολυγωνικοῦ ρυθμοῦ ἐποικήθησαν ἐκ μεγάλων πλακῶν καὶ οὐχὶ λίαν ἐπιμελῶς, καθ' ἃ τὰ τῶν προηγουμένων πόλεων, κατὰ τὸν ἀρχαϊκώτερον δὲ τρόπον, ἐντὸς τῆς Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος πιθανῶς· ἔχουσι δὲ πᾶχος δύο μέτρων· μία πύλη, ἴσως ἢ μόνη τῆς πόλεως, εἶναι ἐμφανῆς Νοτίως πρὸς τὴν πεδιάδα· εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς ἐνὸς σχεδὸν χιλιομέτρου ὑπάρχει κωνικὸς λόφος κρύπτων πιθανῶς τάφον μέγαν.

Οἱ λίθοι τῶν τειχῶν τῆς κάτω πόλεως καὶ αἱ ἔνδον αὐτῆς οἰκίαι, ὧν διακρίνονται ἐνιαχοῦ τὰ θεμέλια, ἔχουσιν ἀφαιρεθῆ μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας, ὥστε ἡ θέσις φαίνεται ὡς ἐπίτηδες καθαρισθεῖσα· ἐντεῦθεν βεβαίως ἐκομίσθησαν εἰς τὸ χωρίον καὶ αἱ πολλαχοῦ ἀνὰ τοὺς οἰκίσκους αὐτοῦ διακρινόμεναι μεγάλαι πλάκες, τὰ πολλὰ ἀρχιτεκτονικαὶ ἐξ οἰκοδομημάτων ἱστορικῶν Ἑλληνικῶν χρόνων· ἐπιγραφὴν τινα ἐμφανῆ ἐπὶ τινος αὐτῶν δὲν διεκρίναμεν, οὐδ' ἐν τινι περαιτέρω τουρκικῷ νεκροταφείῳ, ἔνθα φαίνονται δύο ἡυλακωμένοι κίονες.

Κάλλιον σφύζεται τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως, λίαν ἰσχυρὸν καὶ ἐξ ὀγκωδεστέρων λίθων πεποιημένον· χωρίζεται δ' αὕτη ἀπὸ τῆς κάτω πόλεως δι' ἰσχυροῦ ἐπίσης τείχους, οὗ ἔνδον ἔχουσι βεβαίως συσσωρευθῆ πάντα τὰ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως κατακυλισθέντα ἀρχαῖα· διότι ἕνεκα τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους πρὸς ταύτην μόνον τὴν διεύθυνσιν ἡδύναντο νὰ καταφέρονται.

Ἡ θέα τῆς πεδιάδος ἐκ τῆς ἀκροπόλεως εἶναι θαυμα-

στή· φαίνεται ὡς θάλασσα ἐκτεταμένη, ὡς ἐκ Θαυμακῶν· εἶναι δὲ τοσοῦτον εὐκρατον ἐνταῦθα τὸ κλίμα ἐξαιρετικῶς, ὥστε, καθ' ἃ λέγουσιν οἱ χωρικοί, οὐδέποτε πίπτει χιὼν ἐνταῦθα, καὶ ὅταν ἡ περαιτέρω πεδιάς τῆς Λαρίσης καλύπτηται ὑπὸ χιόνων, ἡ πίπτουσα δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ·

Εἰκ. 12. Πρόχειρον διάγραμμα τῆς πόλεως μετὰ τῶν πέριξ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χάρτου τῆς στρατιωτικῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος.

διὰ τοῦτο μεταχειρίζονται σήμερον τὴν θέσιν ταύτην ὡς «χειμαδιό», οὕσαν καὶ ἄλλως ὑπῆνεμον ἐκ τοῦ Βορρᾶ καὶ ἔχουσιν ἐγγύτατα τὸν Πηνειόν· θὰ ἦτο δὲ ὁ τόπος οὗτος ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ εὐδαιμονέστατος τῆς Πελασγιώτιδος καὶ διὰ τὸ ἐκτάκτως εὐφορον καὶ διὰ τὴν ἡπιότητα καὶ

εὐκрасίαν· σήμερον ἡ ἔλλειψις δένδρων, καίτοι παράκειται ὁ Πηνειός, καθιστᾷ τὸν τόπον αὐχμηρὸν καὶ πνιγηρὸν ἐν μέσῳ ἔτι Νοεμβρίῳ μηνί.

Ἐπὶ τοῦ ὑψίστου σημείου τῆς ἀκροπόλεως εἶδομεν οἰκοδόμημα ἀρχαῖον, τετράγωνον, μετὰ περιδόλου μακροῦ, εὔρομεν δὲ ἄνευ σκαφῆς ἤδη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τμήματα μαρμαρίνων στηλῶν ἐκ ψηφισμάτων καὶ ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν· ἐκ τούτου καὶ τῆς προλεχθείσης κλίσεως τοῦ ἐδάφους νομίζομεν ὅτι ἀνασκαφή τις ἐνταῦθα ἤθελεν ἀποδώσει πλεῖστα εὐρήματα, πλείονα τῶν ἐν Γόννοις καὶ Ὁμολίῳ· διότι οὐδαμοῦ ὑπάρχουσι μεταγενέστερα ἔγνη, οὐδὲ νεωτέρα πόλεις ἐγγύς, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι τὸ ὑλικὸν δὲν ἀπεκομίσθη οὐδὲ διεταράχθη, ἀλλ' εὐρίσκεται κατὰ χώραν.

Ὅτι ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ περίφημος *Γυρτώνη*, θεωροῦμεν πιθανώτατον καὶ ἴσως θὰ ἀποδείξωμεν τοῦτο εὐθέτως. Σημειωτέον ὅμως ὅτι περαιτέρω Βορειοδυτικῶς εἰς τοὺς πρόποδας ἐπίσης τῆς Καρακόπετρας, ἔνθα ὁ Πηνειὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν ὀρεινὴν κοίτην, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Σατόμπασι, λέγουσιν οἱ χωρικοὶ ὅτι ὑπάρχει ὅμοιον Κάστρο, ὅπερ δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατὸν ἐφέτος νὰ ἐπισκεφθῶμεν.

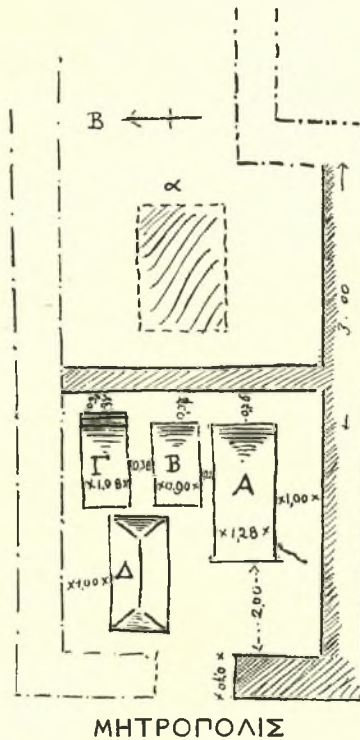
Γ') Ἐν Μητροπόλει Ἑστιαιωτίδος.

1) Τάφοι τετράγωνοι τῆς Β' - Α' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ τῆς Μητροπόλεως ἐγράψαμέν τινα ἐν ΠΑΕ 1909, 171 προκειμένου περὶ τετραγώνου τάφου πλουσιωτάτων καὶ λίαν σημαντικῶν κτερισμάτων, συληθέντος τὰ πολλὰ ὑπὸ χωρικῶν· ὁ τάφος οὗτος ἀποδίδεται ἐν εἰκ. 13 ὑπὸ τοῖς στοιχεῖον α' νῦν οὐδὲν ἔχον· αὐτοῦ σώζεται, ἀποκομισθέντων καὶ τῶν λίθων ἔτι αὐτοῦ ἀπάντων ἕνεκα τῆς ὑπαρ-

χούσης σπάνιος πετρῶν ἐν γένει ἀνά τὰ πλησίον χωρία.

Πέρυσιν εὗρον ἐγγὺς τοῦ α ἕτερον τάφον οἱ χωρικοί, ὃν ἀνέσκαψεν ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Καρδίτῃ Γυμνασίου Κ. Παππαδημητρίου· τὰ ἐξ αὐτοῦ εὐρήματα, μικρᾶς ὄντα σημασίας, μετεκομίσθησαν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθη-

Εἰκ. 13. Συστὰς τετραγώνων τάφων τῆς Β'-Α' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

νῶν· δηλοῦται δ' ἐν τῷ παρακειμένῳ προχείρῳ διαγράμματι ἡμῶν ὁ τάφος οὗτος διὰ τοῦ στοιχείου Α· τὸ πῶμα αὐτοῦ ἔχει μῆκος 2.18, πάχ. 0.28.

Ἐφέτος ἀνεσκάψαμεν ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης, ἣτις καλεῖται Καλαμιὰ, τρεῖς ἐτέρους τάφους· ἐν πρώτοις εὗρο-

μεν κατὰ τὴν σκαφὴν πλήθη κεράμων στέγης, ἀγγείων μαγειρικῆς χρήσεως, ἐτέρων λεπτοτέρας τέχνης καὶ σκύφων Μεγαρικῶν μετ' ἀναγλύφων κοσμημάτων καὶ παραστάσεων ἱκανῶς σημαντικῶν· μετ' οὐ πολὺ συνηντήσαμεν πηλόκτιστον τοῖχον ἐκ μικρῶν ποταμίων λίθων ἐπιμελῶς καὶ ἰσχυρῶς ἐκτισμένων ἐπὶ τινας δόμους, ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν τοῦ ὕψους θὰ ἀπετελεῖτο ἐκ πλίνθων ὠμῶν, καθ' ἃ καὶ σήμερον κτίζουσιν ἐν τῷ χωρίῳ Παλαιοκαστρῷ καὶ τοῖς παρακειμένοις.

Οἱ τοῖχοι οὗτοι ἀπετέλουν τετράγωνον οἰκοδόμημα ἱκανῶς μέγα, ἔχον εἴσοδον ἐκ Δυσμῶν, ὡς δεικνύει ἡ εἰκ. 13, καὶ χωριζόμενον εἰς δωμάτια μὴ ἀνασκαφέντα· πλὴν τῶν ἀγγείων εὐρέθησαν καὶ τμήματα χαλκωμάτων, στλεγγίδων, ἐπιγεγραμμένων κεράμων καὶ τινὰ Θεσσαλικά νομίσματα τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ.

Ἡσχέσις τοῦ οἰκοδομήματος τούτου πρὸς τοὺς ἐν αὐτῷ τάφους δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ ἀναμφισβητήτως· ἐπειδὴ οἱ τάφοι κεῖνται βαθέως, οἱ δὲ τοῖχοι οὐδαμοῦ ἤψαντο αὐτῶν, δύο ὑποθέσεις δύναται τις νὰ ποιήσῃ περὶ αὐτοῦ· ἢ ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο ἐποιήθη χάριν τῶν τάφων ὡς περιοχὴ αὐτῶν, ἢ ὅτι εἶναι αὐτοτελὲς καὶ ἄσχετον πρὸς τοὺς τάφους, ποιηθὲν πάμπολλα ἔτη μετ' αὐτοὺς καὶ κατὰ σύμπτωσιν μηδαμοῦ ἀψάμενον αὐτῶν· οὕτως οἱ κτίσαντες αὐτὸ καὶ κατοικήσαντες ἐν αὐτῷ ἠγνόουν ὅλως ὅτι ὑπῆρχον ὑποκάτω τάφοι, μάλιστα πολῦτιμα ἀντικείμενα περιέχοντες.

Ὅτι ἡ δευτέρα αὕτη εἰκασία εἶναι ἡ μόνη πιθανή, δεικνύουσι τὰ εὐρεθέντα ἀγγεῖα χρήσεως, πάντα περὶ τοὺς τάφους καὶ ὑπὲρ αὐτοὺς εἰς μικρὸν βάθος ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδάφους εὐρεθέντα, ἐν ᾧ οἱ τάφοι κεῖνται ἱκανῶς βαθύτερον αὐτῶν, ὠρισμένως 1 μέτρου περίπου.

Ὁ τάφος Β εὐρέθη ἔχων ἄνω ἐπὶ τοῦ πώματος χον-

δρὴν πλάκα πρὸς στερέωσιν· τὸ πῶμα ἐκ σκληροῦ ἄμμο-
λίθου ὑποκυάνου ἔχει μῆκ. 2.28, πᾶχ. 0.22· ἐποιήθη δ'
ἐκ σαρκοφάγου ἀπλῆς λίθου ἄμμώδους ὑποκυάνου, ἥτις
ἔχει ἔσωθεν μετρομένη μῆκ. 1.87, πλάτ. 0.57, βάθος
0.45· τὸ πᾶχ. αὐτῆς εἶναι 0.12.

Ἐν αὐτῷ εἶχε ταφῇ εἰς νεκρός· εὐρήματα ἔσχομεν
δώδεκα χρυσᾶ ὠραιότατα κομβία, μέγαν χρυσοῦν δακτύ-
λιον μετὰ λίθου ἐγγεγλυμμένου ἐντέχνως, στρογγύλον
ἐλασμα καὶ φυλλάρια χρυσᾶ, χρυσοῦν ἀποτύπωμα νομί-
σματος τῆς πρώτης Ῥωμαϊκῆς τριανδρίας πιθανῶς, ἀγ-
γεῖον λεπτὸν χαλκοῦν ἐφθαρμένον, τρία ἐργαλεῖα τορευ-
τικὰ σιδηρῶν καυλῶν μετὰ εἰλιγμάτων ὀστείνων καὶ τινὰ
πήλινα σωληνοειδῆ ἀβαφῇ ἀγγεῖα κοινοῦ τύπου.

Ὁ τάφος Γ ἔφερε πῶμα ἐξ ἄμμολίθου ἐπίσης, εἰλημ-
μένον ἐκ μεγάλου τινὸς οἰκοδομήματος· διότι εἶχε γει-
σοειδῇ εἰσοχὴν καὶ ἦτο ἐμφανῶς μέλος ἀρχιτεκτονικόν,
θραυσθὲν μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπίθεσιν· ἔφερε καὶ
σύμβολον διὰ τῆς σφύρας ὡς μέγα Γ· θὰ ἐλήφθη ἐξ ἀρ-
χαίου τινος οἰκοδομήματος.

Ἐκεῖτο δὲ ὁ νεκρὸς ἐν σαρκοφάγῳ ὁμοίᾳ τῇ προηγου-
μένη, ἥς τὸ μῆκ. 1.83, πλάτ. 0.82, πᾶχ. 0.13, βάθ.
0.52 καὶ μετὰ πολλῶν χωμάτων, ἐν οἷς θραύσματα ἀγ-
γείων μελανοβαφῶν τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος τὰ
ὅστ' αὐτοῦ εἶχον γίνεαι κόνις· φαίνεται ἀνήκων ἁλώφ' ἔτι
ἀνθρώπῳ. Μετ' αὐτοῦ εὐρέθησαν φυλλάριά τινα χρυσᾶ,
δακτύλιος καὶ πόρπη ἀργυρᾶ, σιδηροῦν τι ἀντικείμενον ὡς
μακρὰ λαβὴ καὶ ἀγγεῖον πήλινον σωληνοειδὲς τεθραυσμένον.

Πλουσιώτατος πάντων ὑπῆρξεν ὁ τάφος Δ, κείμενος
πάντων βαθύτατα· τὸ πῶμα αὐτοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου
ἐποιήθη κατὰ μίμησιν στέγης· τὰ ἔνδον ἀπετελεῖτο ἐκ
τεσσάρων ὀρθῶν μαρμαρίνων πλακῶν βεβαθυσμένων κατὰ
τὰς ἀκμὰς ἐφ' ἱκανὸν καθέτως, ἵνα ἀρμώσῃ καλῶς ἀλ-

λήλαις· ὑποκάτω ἔφερε μεγάλην μαρμαρίνην πλάκα ὡς ὑπόστρωμα. Αἱ διαστάσεις τοῦ πώματος: τὸ μὲν μῆκος ἄγνωστον, διότι δὲν ἔβημεν κατ' αὐτὸ ὅλον, πλάτ. 0.98, πᾶχ. 0.23· τοῦ τάφου ἔνδον τὸ μῆκ. 2.05 (τὸ πῶμα ἄρα θὰ ἦτο μεῖζον κατὰ τι), τὸ πλάτ. 0.75, τὸ βάθ. 0.86.

Ἐν αὐτῷ ἦσαν τεθαμμένοι τρεῖς νεκροὶ μὴ καλυπτόμενοι ὑπὸ χωμάτων, ἀλλ' ὑπὸ πηλώδους χώματος ἐπὶ ὕψ. μόλις 0.03, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ ἦτο κενός· τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἦτο στεγανῶς πεπωματωμένος οὕτως, ὥστε ἠμποδίζοντο τὰ ὕδατα νὰ εἰσέλθωσιν. Ὁ πρῶτος νεκρὸς, ὁ καὶ κύριος, τὸ πολὺ τοῦ τάφου κατέχων, ἔκειτο κανονικῶς, ἔχων τὴν κεφαλὴν πρὸς Ἀνατολὰς· κατὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔκειντο ὡς ἐν σωρῷ οὐχὶ κανονικῶς οἱ λοιποὶ δύο ἔχοντες τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ Νοτιοανατολικά, τεθειμένοι ἄρα λοξῶς τὰ πολλὰ κατὰ τὸ πλάτος τοῦ τάφου· ἐκ τούτου καὶ τῶν ὀστέων δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἢ ὅτι ἦσαν μικρόσωμοι, ἐν ᾧ ὁ κύριος νεκρὸς ἦτο σημαντικῶς ὑπέρτερος τοῦ κοινοῦ ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ἢ μᾶλλον ὅτι εἶχον ταφῇ ἤδη πρότερον καὶ τεθέντος ἑτέρου ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ, τὰ ὅστ' αὐτῶν προὔπαρχόντων συλλεγέντα ἐτέθησαν εἰς τὸ ἄκρον.

Κτερίσματα τοῦ μὲν κυρίου νεκροῦ ἦσαν πέντε μακρὰ χρυσᾶ ἐλάσματα, τεσσαράκοντα καὶ δύο χρυσᾶ φύλλα, εἷς δακτύλιος χρυσοῦς ὡραιότατος μετὰ λίθου, ἐφ' οὗ ἐγγεγλυμμένος τεχνικώτατα ἵππος ἀπὸ ρυτῆρος καλπάζων. Τῶν δὲ δύο ἑτέρων νεκρῶν ὑπῆρχον κτερίσματα τὰδε: διακόσια τεσσαράκοντα ἐπτὰ φύλλα καὶ φυλλάρια χρυσᾶ, δύο χαλκᾶ ἀγγεῖα οὐχὶ μεγάλα, δύο ὑάλινα μεγάλα παραλληλεπίπεδου σχήματος, μία κλεῖς μεθ' ὅλων τῶν ἐξαρτημάτων, μία χαλκῇ στλεγγίς, πήλινον ἀγαλματίον καθημένου πιθήκου, κρίκοι καὶ ἥλοι μικροὶ χαλκοῖ καὶ σιδηροὶ πολυάριθμοι καὶ ὀστέινον κυκλωτερές ἐν εἵδει νομί-

σματος ἀντικείμενον μετ' ἐγγεγλυμμένης κεφαλῆς πωγωνοφόρου ἀνδρός.

Θεωροῦμεν πιθανὸν ἔνεκα τῶν εὐρημάτων ὅτι οἱ νεκροὶ εἶχον τετῇ ἐντὸς φερέτρου πολυτελῶς κεκοσμημένου διὰ τῶν χρυσῶν φύλλων καὶ ἐλασμάτων· οὕτω μόνον δύνανται νὰ ἐρμηνευθῶσιν οἱ πολλοὶ καὶ ποικίλοι ἥλοι, ὧν οἱ μὲν ἐχρησίμευον πρὸς ἀρμογὴν τῶν ξύλων τοῦ φερέτρου, οἱ δὲ πρὸς καθήλωσιν τῶν κοσμημάτων αὐτοῦ, καθ' ἃ καὶ σήμερον ἐν Ἑλλάδι, πλὴν τῶν Ἀθηναίων, πράττουσι.

Περὶ τοὺς τάφους τούτους ἐγγὺς δοκιμάσαντες πολλαχοῦ δὲν εὗρομεν σημεῖα ἐτέρων· τὰ ἐκ τούτων ἀποτελέσματα σκοποῦμεν νὰ ἐκθέσωμεν εὐρύτερον μετ' εἰκόνων ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι.

2) Μέγας ναὸς ἐν τῇ πόλει.

Κατὰ τὸ πέρας τῆς ἄνω ἀνασκαφῆς τῶν τάφων ἐδοκιμάσαμεν περαιτέρω Βορείως ἐπὶ πεπλατυσμένου ὑψώματος τῆς πεδιάδος παρὰ τοὺς τελευταίους ἐπ' αὐτῆς οἰκίσκους τοῦ χωρίου· ἐκεῖ εὔρε πέρυσιν ὁ Εὐάγ. Κωτούλας χαλκὴν κεφαλὴν φυσικοῦ μεγέθους μετακομισθεῖσαν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον· φαίνονται δὲ κατὰ τὰ ἐγγὺς τῶν πέριξ σπόνδυλοι μεγάλων δωρίων κιόνων πώρινοι καὶ ἕτερα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ βάρη σημαντικοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, παρ' ὃ ἐποιήθη κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἢ πρώϊμον Χριστιανικὴν περίοδον ἕτερον ἐξ ὀπτοπλίνθων καὶ ἀσβέστου.

Ἡ θέσις αὕτη, ὡς διηγοῦνται οἱ χωρικοί, ἐχρησίμευσεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὡς μέγα λατομεῖον· ἐντεῦθεν ἐξήχθησαν πλεῖστοι σπόνδυλοι κιόνων καὶ ἄλλαι πλάκες, ὧν πολλοὶ ἐπιγεγραμμένοι, μετακομισθεῖσαι τὸ μὲν εἰς Καρδίτσαν, πρὸς ἰδρύσιν μάλιστα τῆς ἐκεῖ μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου, τὸ δὲ εἰς τὰ παρακείμενα

χωρία Τσαούση, Ρούσσου, Φράγκου πρὸς κτίσιν ἐκκλησιῶν καὶ οἰκιῶν, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Παλαιόκαστρον ἐννοεῖται διὰ τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς· μόλις δ' ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἤμποδίσθη ὅπωςδὴποτε ἡ τοιαύτη βεβήλωσις.

Ἐνταῦθα εὔρομεν στερεοβάτην ἐκ μεγάλων τετραγώνων λίθων, ὃν ἀπεκαλύψαμεν μέχρι μήκους 9.54 προχωροῦντα ἔτι περαιτέρω· εὐρέθη καὶ ἡ γωνία αὐτοῦ διερρηγμένη καὶ ἐν ἀταξίᾳ· οὗτος κεῖται εἰς βάθ. ἐνὸς μέτρου ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους, τὰ δ' ἔσω αὐτοῦ ἔχουσιν ἐξορυχθῆ πολλοῦ. Ἐν τοῖς χώμασιν εὔρομεν νομίσματα τινα, λύχνους μετ' ἐμβλημάτων ἀναγλύφων, τμήματα σκύφων Μεγαρικῶν καὶ ἀγγείων μελανοβαφῶν τῆς Ε'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἀποκόμματα χαλκωμάτων κτλ..

Πιθανῶς ἐνταῦθα ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς πολιούχου θεᾶς Καστνίας Ἀφροδίτης, φερομένης ἐπὶ νομισμάτων τῶν Μητροπολιτῶν, ἧς τὴν λατρείαν περιγράφουσιν ἰκανῶς ἄσυνήθη οἱ ἀρχαῖοι.

Τὰς δὲ ὑπαρχούσας τέως γνωστὰς ἀνὰ τὸ Παλαιόκαστρον ἐπιγραφὰς καὶ ἄλλα ἀρχαῖα καὶ ἐτέρας νέας, μετεκομίσσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου καὶ θὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τῇ γνωστῇ σειρᾷ τῶν ἡμετέρων ἀνεκδότων Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν.

3) Λαογραφικά· τοπωνυμιαί.

Ἀξία σημειώσεως εἶναι τελετή τις τελουμένη ἐν Παλαιοκάστρῳ καὶ τοῖς πέριξ χωρίοις τῆς πεδιάδος μόνον, διότι περαιτέρω ἐπὶ τῶν ὄρεινῶν χωρίων εἶναι ἄγνωστος, καλουμένη τὰ *Ρογκάσια* (ὡς καλοῦνται τὰ *Κάλαντρα* κττ.). Τελεῖται δὲ ἀπὸ τῆς 4-6 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους ὑπὸ νέων ἀνδρῶν καὶ πραγματικὸν ἰδιαίτερον σκοπὸν ἔχει τὴν ὑπ' αὐτῶν ὄψιν τῶν κορασίων ἐκάστου χωρίου πρὸς

ἐκλογὴν συζύγων μεταξὺ αὐτῶν, ἀπαγομένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἵνα μάλιστα μὴ πληρώσωσιν οἱ σύζυγοι τῷ πατρὶ τῆς νύμφης τὴν ἐπιζομένην μόνον ἐν τοῖς χωρίοις τῆς πεδιάδος ἐπίσης χρηματικὴν ἀμοιβήν.

Οἱ νεανῖαι ἐνδύονται δέρματα προβάτων καὶ αἰγῶν, φοροῦσιν Ἀθιγγανικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐνδύματα, προσθέτους γενειάδας καὶ προσωπίδας, ἐξαρθῶσι δὲ ἀφ' ἑαυτῶν κώδωνας πολλοὺς, παλαιὰ ὅπλα, ξίφη, μαχαίρας· εἰς τούτων στολιζέται ὡς νύμφη, ἕτερος ὡς γαμβρός, ἄλλος ὡς «ἀράπης», ὢν κατάφορτος κωδῶνων καὶ ὀπλῶν.

Οὕτως ἀποτελεῖται τὸ *Ρογκάτσι* καὶ μεταβαίνει εἰς τὰ πλησίον χωρία, ψάλλον ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ἄσματα ἰδιαίτερα δι' ἕκαστον φύλον, ἡλικίαν, ιδιότητα κτλ., π.χ. τῷ ἰδιοκτῆτῃ τῆς οἰκίας:

ἀφέντη μου 'ς τὴν τάβλα σου χρυσὴ καντήλα φέγγει·
κι' ἀπὸ τὰ παραθύρια σου λάμπειν ὁ κόσμος ὅλος κτλ., ἢ
ἀφέντη μ' μὲ τὰ κόκκινα, πασὰ μ' μὲ τὰ γαλάζια κτλ.

τῇ συζύγῳ αὐτοῦ ἢ ὑπάνδρῳ ἐν γένει:

κάθετ' ὁ ἀφ' ἡς καθεταί μὲ τὴν κερά 'ς τὸ γόνα·
'ς τὰ γόνατα τὴν κράταε, 'ς τὰ μάτια τὴν τηράει·
— κερά μ' δὲν εἶσαι ῥοδινή, κερά μ' δὲν εἶσαι ἄσπερη κτλ.

πρὸς ἀνυπάνδρους κόρας:

ἐδῶ μαντήλια κρέμονται, ἐδῶ μαντήλια σείονται·
ἐδῶ 'χουν νιὰ κόρη ξανθὴ καὶ θεὸς νὰ την παντρέψουν·
τὴν εἶδ' ὁ γυιὸς τοῦ Βασιλιά, τὴν εἶδ' ὁ γυιὸς τοῦ Ῥήγα·
τὴν εἶδαν τριὰ ὀρχοντόπουλλα 'πὸ μέσ' ἀπὸ τὴν Πόλι κτλ.

εἰς παιδιὰ μικρά:

ἓνα μικρὸ μικρούτσικο, σπυρὶ μαργαριτάρι κτλ.

Ἐπίσης ὑπάρχουσιν ἰδιαιτέρα ἄσματα πρὸς γέροντας, γράϊας, ἐν τῇ ξένῃ μένοντας κττ..

Ὅσάκις συναντηθῶσι δύο Ῥογκάτσια τὸ θεωροῦν ἑαυτὸ ἰσχυρότερον προεκβάλλει τὸν Ἀράπη καὶ τὸν γαμβρόν, οἵτινες ἐξάγοντες διασταυροῦσι τὰς σπάθας αὐτῶν, ὑφ' ἧς ὀφείλει νὰ διέλθῃ ἀνὰ ἕκαστον μέλος τὸ ἕτερον Ῥογκάτσι· ἂν δὲν δεχθῇ, ἀντιμάχεται καὶ ἐντεῦθεν προκύπτει πεισματώδης ἀγὼν κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τῶν χειρῶν καὶ ξύλων, κατόπιν δὲ διὰ τῶν ὀπλων, ἕως οὗ ἢ διαλυθῶσι φονευομένων τινῶν, ἢ ὑποχωρήσῃ τὸ ἕτερον.

Θέσεις δὲ καλοῦνται ἐν Παλαιοκάστρῳ καὶ τοῖς πέριξ αὐτῆς: ἡ Γαύρια, ποτάμιον μέγα τοῦ χωρίου τούτου ῥέον διὰ τοῦ χωρίου Πετσαρῆ καὶ χυνόμενον εἰς τὴν Βασιλιάκα, ἥ ἐστιν ἕτερον ποτάμιον ἐκ Παπαράντζας προερχόμενον· Κούτρα, ἔνθα ἡ ὑψηλότερα ἀκρόπολις τῆς Μητροπόλεως, Σκιά, Φτέματα, Ῥάχι, Κουτσούφλιανη, 'ς τὰς Γαυρῶνες, Καστρόλογγο, Καπριάνη, Παλιάμπελα, Τρόχαλο, Τσαπόγα, Πόρτα, Κυπριώτη, 'ς τὴν Γαυρώναν, 'ς τὴν Πάσχα, Κλίμα, Ῥαζοπούλα, Κολοκθιά, Ῥάζια, Μαυρόες, Χιλιαδοῦ, 'ς τοῦ Καρούτη, Βουργάρα, 'ς τὴν Λέβινη, 'ς τὴν Ξίνα, Βαρκά-Βρύσι, Κιούγγι, Ξηροπόταμο, Βαζούρια, Λαπαρδᾶς (ποταμός).

Παρὰ τὸ χωρίον Πορτίτσα καλεῖται σπήλαιόν τι ἐπὶ τοῦ ὄρους Βομπρότρυπα, ἔνθα λέγεται ὅτι ὑπάρχει Κάστρο, λεγόμενον Στεφάνι ἐκ τῆς στρογγυλότητος· ἐντὸς αὐτοῦ οἱ χωρικοὶ τῶν πέριξ μετακομίζουσι τὰ ἄρρωστα (βομπίρ) καὶ κοινῶς βρέφη καὶ διαβιβάζοντες ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἄνοιγμα τοῦ σπηλαίου ἀφίνουσι νὰ πέσωσι τὰ ἐνδύματα αὐτῶν καὶ ἐκ τούτου νομίζουσιν ὅτι σώζονται ἀπὸ τῆς ἀσθενείας γινόμενα ὑγιᾶ.

ΙΑ') Ἐν Κιλελέρ τῆς Λαρίσης.

"Ἰχνη ἀρχαίας πόλεως (τοῦ Ἀρμενίου;).

Τὸ χωρίον Κιλελέρ κεῖται ἀριστερὰ τῆς σιδηροδρόμου καὶ γραμμῆς ἐκ Γκερλί εἰς Λάρισαν εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας σχεδὸν ὥρας ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου στάσεως· ὑπέρεκειται δὲ τοῦ χωρίου μέγας νεολιθικὸς συνοικισμὸς, ἐφ' οὗ τζαμίον ἐν ἐρειπίοις πλὴν τοῦ μιναρέ, πεποιημένον ἐκ πλακῶν ἐξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἰδίως δ' ἐκ τάφων ἱστορικῆς περιόδου.

Μεταξὺ τῆς στάσεως καὶ τοῦ χωρίου ἐν θέσει Κούμνια εὔρε χωρικὸς καλλιεργῶν ἐν ἀγγεῖον πληρὲς ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Φιλίππου, Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, Λυσιμάχου κττ., ὧν πολλὰ κατασχεθέντα παρεδόθησαν τῷ Νομισματικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν.

Αἰτήσῃ τῶν ιδιοκτητῶν ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα ἐπὶ μικροῦ ἐπάρματος τῆς πεδιάδος, εὔρομεν θραύσματα ἀγγείων τῆς Ε'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἴσως ἐκ μεγάλων πλημμυρῶν παρὰσυρθέντα, διότι οὐδαμοῦ διακρίνεται Ἰχνη οἰκοδομημάτων ἀρχαίων ἢ ἄρα δὲν ὑπῆρχον, ἢ ἦσαν πάντα πλινθόκτιστα· μετ' αὐτῶν εὐρέθησαν καὶ ἔγχρωμα νεολιθικά ἀγγεῖα κοινοῦ τύπου ὅμοια τοῖς ἐν Διμηνίῳ.

Περαιτέρω τοῦ χωρίου πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους τῶν Κυνὸς Κεφαλῶν ὑπάρχει βουνὸς Ντάς'-Τεπὲ καλούμενος, ἔνθα εἶδομεν λαξευτοὺς ἐπὶ τοῦ βράχου τάφους, πάλαι ἠνεωγμένους. Παρ' αὐτὸν καὶ τὸ χωρίον Ἀλίτσι ὑπάρχει ἐκκλησία, ἔνθα κιονόκρανον βυζαντιανὸν παλαιότερας καὶ ἐγγὺς ὕψωμα χωματῶδες, ἴσως πολυάνδριον.

Λέγεται δ' ὅτι ὑψηλότερον κατὰ τὰ μέσα τοῦ ὄρους

ἐν θέσει Βυθὸς ὑπάρχει Παλαιόκαστρον τετειγισμένον διὰ μεγάλων λίθων οὐχὶ ἐπιμελοῦς λαξεύσεως· ὄντως δὲ μακρόθεν φαίνεται μέγα ἐπίπεδον ὕψωμα ὡς ἀκρόπολις ἱστορικῶν χρόνων καὶ πιθανῶς ὑπάρχει ἐνταῦθα πολίχνη τις ἀρχαία, ἴσως τὸ Ἀρμένιον τῆς ἱστορικῆς περιόδου, ὡς ἤδη ἠγάσαμεν ἐν ΠΑΕ 1910, 232. Περαιτέρω Βορειοδυτικῶς πρὸς τὴν Κραννῶνα διακρίνεται ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ ὄρους ἕτερον μέγα Παλαιόκαστρον.

IB') Ἐν Δολοπίᾳ.

1) Ἀρχαῖαι πόλεις ἀπὸ Καΐτης εἰς Σμόκοβον.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐν ὥρᾳ λίαν ἀκαταλλήλῃ διετάχθημεν νὰ μεταβῶμεν εἰς Δρανίσταν Δολόπων, χωρίον κείμενον ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ δασωδεστάτου καὶ μεγαλοπρεποῦς ὄρους Ἰτάμου, τελευταίου Νοτίου τμήματος τῆς Πίνδου.

Μία ὁδὸς πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Καΐτης· τοῦ χωρίου τούτου ὑπέρκειται ὑψηλὸν βουνόν, ἐφ' οὗ τείχη ἀρχαίας πόλεως· ἡ ἀκρόπολις ἔχουσα ἱκανὴν ἐπίχωσιν διατηρεῖ πιθανῶς σημαντικὰ ἀναθήματα, ὡς ἡ τῶν Γόννων καὶ αἱ ὅμοιαι· λέγεται ὅτι σφύζονται πολὺ καλῶς τὰ τείχη ὡς καὶ πύλη· ἐκ τοῦ χωρίου ἀπεστείλαμεν εἰς Βόλον ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον πλάκα, ἐφ' ἧς τῶν πλευρῶν ὑπάρχουσιν ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαί, οὐχὶ ὀρθῶς ἐν τισιν ἐκδοθεῖσαι ἐν IG IX² 228.

Ἅτερον σημαντικὸν φρούριον λέγεται ὅτι ὑπάρχει παρὰ τὸ χωρίον Πάπα σφύζομενον ἐν καλῇ καταστάσει· ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως αὐτοῦ, ἐνθα ὑπάρχει «πέτακας», ἥτοι σωρὸς λίθων, λέγουσιν οἱ ποιμένες ὅτι εἶδον πολλὰς λευκάς πλάκας πλήρεις γραμμάτων· ἄλλοι λέγουσιν ὅτι εἶναι δύο Κάστρα ἐκεῖ, χωριζόμενα διὰ ρεύματος· ὑπάρχει δὲ καὶ

σπήλαιον « πού το φιλογοῦνε », ἤτοι διαφημίζουσιν ὡς σημαντικὸν οἱ περίοικοι.

Τρίτον Παλαιόκαστρον ἐπὶ τοῦ Ἰτάμου εἶναι τὸ τῆς Δρανίστης, περὶ οὗ ἐν τοῖς κάτω· σημειωτέον ὅτι ἐκ Καίτης ἄγει ἀτραπὸς διὰ τοῦ δάσους ἐπὶ πολλὰς ὥρας εἰς Δρανίσταν, καθ' ἣν ἀτραπὸν παρετηρήσαμεν πολλαχοῦ ἔχνη ἀρχαίας ὁδοῦ.

Τέταρτον Δολοπικὸν φρούριον, Παλιόκαστρο καλούμενον, κεῖται μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Δρανίστης ἐπὶ ὑψηλοῦ δασώδους βουνοῦ μεταξὺ τῶν ρευμάτων Κόκλα καὶ Γκελανίτη· σφίζεται ἐν ἀρίστη καταστάσει καὶ εἶναι πολυγωνικόν, ὡς τὰ πλεῖστα τῆς Δολοπίας· λέγεται ὅτι ἔχει δύο πύλας μετὰ κλιμάκων λιθίνων καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς σωρὸν πλακῶν ἐξ ἐρειπίων ναοῦ πιθανῶς.

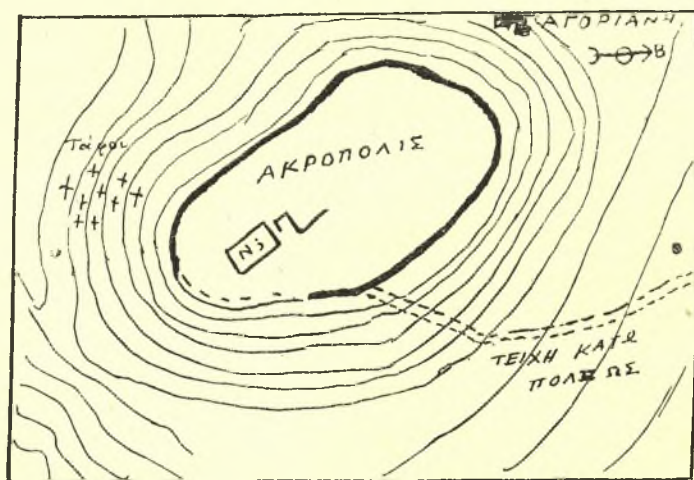
Πέμπτον Κάστρον λέγεται ὅτι ὑπάρχει ὑπὲρ τὸν Σμόκοδον καὶ ἕκτον οὐχὶ λίαν μακρὰν παρὰ τὸ χωρίον Θραψίμι. Ἑβδομον μνημονεύουσιν ἐν θέσει Κυδωνιὰ μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Παλιολιαννιτσοῦς· Τοῦτο λέγουσιν ὅτι εἶναι μέγα καὶ ἔχει κτισθῇ διὰ μεγάλων πολυγωνικῶν λίθων.

Ὅγδοον ἀναφέρουσι τὸ λεγόμενον Κάστρο ἡμίσειαν ὥραν ὑπὲρ τὸ χωρίον Βαρμπόπι ἐν θέσει Ἀγλίας· ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει μέγας θολωτὸς τάφος, ἔνθα οἱ ποιμένες συλλέγουσιν ὕδωρ· οὕτω βεβαιοῦσι τὰ περὶ τοῦ τάφου ἔκεῖ οἱ ἰδόντες τὸν ἐν Δρανίστη.

Περαitéρω δέκατον φρούριον ἀναφέρουσι τὸ τῆς Πεντίνας, τὸ Βορειότατον βεβαίως τῆς Δολοπίας· εἰς τὸ τέρμα δὲ Νοτίως παρὰ τὴν πεδιάδα τῶν Θαυμακῶν ἀναφέρεται ἐνδέκατον τὸ τῆς Ἄνω Ἀγόριανης, ἔνθα λέγουσιν ὅτι ὑπάρχουσι τάφοι λαξευτοὶ ἐπὶ τῶν βράχων, καὶ δωδέκατον τὸ τῆς Κάτω Ἀγόριανης, ὅπερ διακρίνεται ἤδη ἀπὸ

τῆς Φαρσαλίας πεδιάδος· πρόχειρον διάγραμμα αὐτοῦ βλ. ἐν εἰκ. 14.

Τὰ τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως ταύτης δὲν διετηρήθησαν πανταχοῦ ἐν καλῇ καταστάσει, κρημνισθέντα ἐσχάτως ὑπὸ τῶν ἐργολάβων κατὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Διεθνοῦς σιδηροδρόμου· ἔχουσι πάχ. τριῶν μέτρων καὶ ὕψος ἐνιαχοῦ δύο· σύγκεινται ἐκ μεγάλων πολυγωνικῶν λίθων ἐπιμελῶς ἐφηρμοσμένων. Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, μικράν ἐχούσης

ΑΓΟΡΙΑΝΗ ΔΟΛΟΡΩΝ

Εἰκ. 14. Περίβολος πολυγωνικῶν τειχῶν ἀρχαίας πόλεως.

ἐπίχωσιν, διακρίνεται τὸ κτίσμα Ν ἴσως ναός, ἢ ἀνάκτορον, ἕτερόν τι δὲ παρ' αὐτὸ ἐντὸς τῶν πρίνων· κάτω αὐτῆς Νοτιοανατολικῶς εὐρέθησαν τάφοι κεραμοστεγεῖς· ἐντεῦθεν μετεκομίσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου τμῆμα ἀναγλύφου στήλης καλῆς τέχνης καὶ λαμπρῶν χρόνων μετὰ μεγάλης ἐνσφραγίστου κεραμίδος τάφου.

Ἐκ δὲ τῆς κάτω πόλεως, ἐκτεινομένης πρὸς τὴν πε-

διάδα ἐπὶ τοῦ νῦν χωρίου, ὀλίγα ἔχνη τειχῶν ἰσοδομικῶν μᾶλλον ἐκ λίθων μικρῶν διακρίνονται· ἐν οἰκίᾳ Ν. Χαμπίπη ὑπάρχει στήλη ἐπιτύμβιος μετ' ἀνθεμίου ἀμελῶς γλυπτοῦ καὶ ἐπιγραφῆς «Εὐτροφίων Ἀρίστωνος | ἥρως χρηστὲ | χαῖρε», ἐτέρα λήγουσα εἰς λεῖον γραπτὸν ποτε ἀνθέμιον μετ' ἰχνῶν ἐπιγραφῆς. Ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ Ζωῆς Οἰκονόμου ὑπάρχει μικρὰ στήλη μετ' ἐπιγραφῆς «Λυσιμάχᾳ Εὐδιότου» καὶ ἐτέρα μετ' αὐτώματος καὶ ἐπιγραφῆς «Ξενοφίλος Σφακίωνος». Λέγεται ὅτι καὶ ἄλλοι ἐπιγεγραμμένοι λίθοι ὑπάρχουσιν ἀνὰ τὸ χωρίον καὶ τοὺς ἀγρούς, ἀλλ' ἡμεῖς ἐλλείψει χρόνου καὶ ἔνεκα τοῦ χειμῶνος δὲν εἶδομεν αὐτούς.

Τὰ φρούρια ταῦτα τῆς Δολοπίας καὶ ἄλλα ἴσως ὑπάρχοντα δέονται, ὡς εἶναι εὐνόητον, μακρᾶς ἐρεῦνης καὶ θὰ ἦτο τοῦ κόπου τὰ μάλιστα ἀξία ἢ διὰ σκαφικῶν ἀποπειρῶν ἔρευνα αὐτῶν, ἵνα προσδιορισθῶσιν αἱ ἀγνοούμεναι ὅλως πόλεις καὶ πολίχναι τῆς ἀξιοσπουδάστου ταύτης ὀρεινῆς ἀρχαίας ἐπαρχίας· δι' αὐτῶν θὰ διαφωτισθῇ σπουδαίως ἡ ἐπιστήμη, ὡς εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν προεξηρημένων.

Θέσεις ἀπὸ Ἀγόριανης εἰς Σκάρμιτσαν, Δομοκὸν καὶ τὰ περίξ μέχρι Φαρσάλου λέγονται αἱ ἐξῆς: Κάστρο (ἀκρόπολις Φαρσάλου), Σοῦρλα, Γυφτόβρυσι, Καραπλά¹⁾, Κριντήρι, Ἀμπέλια, Ἀλογοπάτι, Βρυσιὰ, Συκιά, Μπογάζι, Τραγάνες, Παπακώστα-Πηγάδι, Κεραμαργεζιό, Ντουλάπια,

¹⁾ Τὰς ἐπὶ βράχων τοῦ ὄρους τούτου ἐπιγραφάς, περὶ ὧν ἐγράψαμεν ἐν ΠΑΕ 1910, 182 ἀντέγραψεν ἐν ἐκτύποις τῇ ἡμετέρᾳ ὑποδείξει μεταδὼς ἐπὶ τόπου ὁ Fr. Stählin, ἵνα μελετήσῃ καὶ μετὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν ἐκδοσιν προσθήσῃ τὰς ἑαυτοῦ γνώμας. Ἐπίσης ἔλαβεν ἐκτυπον τοῦ πάλαι γνωστοῦ μοι ψηφίσματος τῶν Θαυμακῶν, τοῦ ἐντοιχισθέντος ἐν τῷ νέῳ κλιδάνῳ τῆς πλατείας Δομοκοῦ, ὅπερ τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον δέν μοι ἐπέτρεψε νὰ ἀποκομίσαι δι' ἀποσχίσεως τῶν περιττῶν (διότι εἶναι μέγας ὀγκόλιθος δυσμετακόμιστος), προτιμήσαν τὴν φθορὰν τοῦ ὅλου τῆς ἀπορρίψεως τοῦ ἀχρήστου μέρους. Καὶ τὸ ψηφισμα τοῦτο θέλω ἐκδώσει προσεχῶς ἐν ταῖς ἐμαῖς ἀνεκδότοις Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς.

Γουρνόρεμα, Βαλόρεμα, Βασιλότρυπα, Κρεβδάτι, Κουκουδάγια, Τραγοβούνι, Γρίθα, Πάτωμα, Κασσιδιάρης, Καρλιντζή, 'Ρέμα-Κανάγια, Χόχλια, Καζάνια, Τσικουραλᾶ, Γκιόλι, Κομμένο-Τζαμί· ἡ Κακκάρια, Κριτήρια, Καλιακόθρος, Ψηλόραχες, Ντάπιες, Νυφίτσα.

Σημειωτέον ὅτι ἡ τελευταία θέσις ἔσχε τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ μύθου προσομοίου τῷ τῆς Νιόβης· πρῶτον νομίζουσιν ὅτι ὁ βράχος Νυφίτσα ὁμοιάζει πρὸς σῶμα νεαρᾶς γυναικός· μετεμορφώθη δὲ κόρη τις, ἥτις ὑκανδρευομένη ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς ἅπασαν τὴν περιουσίαν καὶ τὰ οἰκιακὰ σκεύη· τελευταῖον δ' ἐζήτησε καὶ τὴν μόνην ἐναπομείνας τῇ γραίᾳ μητρὶ «κλῶσσα μὲ τὰ ποιλλιά», ἐξ οὗ ἀγανακτήσασα κατηράσθη αὐτὴν ἢ μήτηρ καὶ ἀπελιθώθη οὕτω.

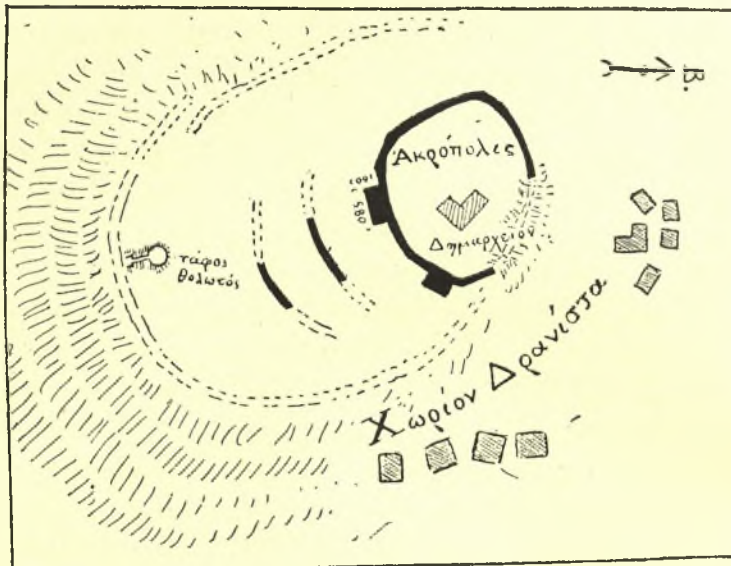
Περαιτέρω Ντάπιες, 'Αμιλιανός, 'Αγιά Τριάδα, Τρανὸ Κοτρώνι, 'Αἰλιᾶδες, Μάτι, 'Αρβανιτόρεμα, Γόλιανες, 'Ασπρόχωμα, Γραμμένες-Στέρνες, Λιθαδάκια, Κυδωνιά, Ποτάμι, Παππαπέτρου, 'ς τοὺς 'Αμπλαῖτοι, Καζάνια, Χούσου-Κοτρώνι, Τσιάπουρνα, 'ς τὸ Μπούρι, Μπιρμπίλη 'Ράχι, 'ς τοὺς Βέντζους, Δύο 'Ρέματα, 'ς τὸ Φόρος, Βλαχοκάλυβα, Κουδουνιστὸ-Πηγάδι, 'Ρήγα-Βρύσι, Παλιάμπελα, Ταμπακόρεμα, 'Αγᾶ-Μαντρί, Κομμένη-Ράχι, Μαντζοχώρι, 'Αληάγα-Βρύσι, Μίσιαγα, 'Ισιώματα, Κοττᾶ-Βρύσι, Λουρίδες, Βαθρέματα, Ξηρόκαμπος, 'Αλατόγεια, Ξηρόγourna, Καραντζόραχες, Μαγοῦλα, Βρύσι-Βάτο, Λεβεντούρα, Στενὰ-Λιθάρια· Μύλια, Παλιοκκλήσι, Κουτσοπλάτανος· καλεῖται καὶ εἶδος ὄφως «ἐλαφιᾶς» ἐνταῦθα καὶ τὸ βραδύνω λέγεται «μοργαρίζω».

2) Πόλις ἀρχαία καὶ μέγας θολωτὸς τάφος ἐν Δρανίστῃ.

Εὐθὺς ὑπὲρ τὸ προειρημένον χωρίον Δρανίστα ὑπάρ-

χουσιν ἐν σχεδὸν καλῇ καταστάσει τείχη πολυγωνικά ἐκ μεγάλων λίθων, λίαν ἐπιμελῶς ἡρμοσμένων, ὧν εὐδιάκριτα σώζονται τὰ τῆς ἀκροπόλεως μετὰ πολὺ μεγάλων πύργων, καὶ ὑπ' αὐτὴν Νοτίως τριῶν περιβόλων τῆς κάτω πόλεως· τούτων βλ. τὸ ἡμέτερον πρόχειρον διάγραμμα ἐν εἰκ. 15.

Ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν καὶ εὐθὺς ὑπὲρ διάζωμα, τῆς

ΔΡΑΝΙΣΤΑ ΔΟΛΟΠΩΝ

Εἰκ. 15. Πολυγωνικά τείχη καὶ τάφος θολωτὸς ἀρχαίας πόλεως.

ποτὲ κάτω πόλεως πιθανῶς, ἀνεσκάψαμεν θολωτὸν τάφον, οὗ ὁ δρόμος ἦτο ἐστεγασμένος διὰ μεγάλων πλακῶν· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐπὶ μῆκος 3 μέτρων ὁ δρόμος εἶναι εὐρύτερος ὥς ἔχων πλάτ. 1.21, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν μῆκος 5.60 εἶναι στενότερος ὥς ἔχων πλάτ. 0.62 καὶ συγχλίνων τὰ ἄνω· οἱ τοῖχοι ἐποιήθησαν ἐκ μικρῶν πλα-

κοειδῶν λίθων, οὓς μόνον εἰς τὸ ποτάμιον Κόκλα εὐρίσκουσιν· ἔχει δὲ ὕψ. ὁ δρόμος 1.40-1.60.

Ἐντὸς δὲν ὑπῆρχε θύρα οὐδὲ παραστώδες, ἀλλ' ἀπλῶς ἐποιήθη ἄνοιγμα πλάτ. 0.78 ὡς ἐν τῷ τάφῳ Καπακλὶ καὶ τοῖς ὁμοίοις· εἶχε δὲ βυσθῇ διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν λίθων ἢ θύρα αὕτη.

Ἡ θόλος εἶχε πρὸ αἰώνων καταπέσει· ἐσώθη νῦν ἐπὶ ὕψ. 3.50· ἔχει δὲ ἔνδον διάμετρον κατωτάτω 4.70. Ἐντὸς αὐτῆς εὐρέθησαν τριάκοντα καὶ εἰς νεκροὶ καέντες ἐπὶ τόπου ἀναμφιβόλως, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς κτίσεως τῆς θόλου· διότι τινὲς λίθοι αὐτῆς κατωτάτω ἐσκέπαζον ὅστ' ἀνθρώπινα· εὐρέθησαν καὶ τινα ὅστ' ἀτάκτως καὶ κτερίσματα ὁμοίως ἐν τῷ δρόμῳ· θὰ διεπέρασαν ἐκεῖθεν, ὅτε κατέπεσεν ἡ θόλος, παρασυρόμενα ὑπὸ εἰσρεόντων ὑδάτων.

Ὑπῆρχον δ' ἐν τῇ θόλῳ καὶ δύο βόθροι, ὡς ἐν Λέστιανῇ καὶ Σέσκλῳ (βλ. ἄνω σελ. 293. 296 κέ.) πλήρεις ὅστων ἀνθρωπίνων· ὅστ' ἔζων καὶ πτηνῶν εὐρέθησαν ἱκανὰ καὶ μετὰ τῶν νεκρῶν ἐκ συγκαέντων αὐτοῖς ζώων καὶ ὑψηλότερον ἐν τοῖς ἄνω χώμασιν· ἀλλὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἦσαν βεβαίως ξένα καὶ ἄσχετα πρὸς τὸν τάφον, συμπέσοντα ἐκ τῶν ἄνω μετὰ κεραιδῶν κττ. κατὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἄνω τῆς θόλου.

Τὰ ἐν τῷ τάφῳ κτερίσματα ἦσαν ποικίλα καὶ ἱκανῶς πλούσια, ἰδίως σφραγιδολίθοι μετ' ἐγγλύφων παραστώσεων, θῆκαι ὅστέιναι μετὰ κοσμημάτων ἐγγεγλυμμένων κττ.· ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἀγγείων δηλοῦται ὅτι ὁ τάφος ἐποιήθη κατὰ τὴν γεωμετρικὴν περίοδον, περὶ τὸ 800 π. Χρ. στρογγύλως εἰπεῖν· ἐπειδὴ προτιθέμεθα νὰ διαλάβωμεν περὶ τοῦ τάφου τούτου ἀλλαχοῦ διὰ μακρῶν, ἀρκούμεθα ἐν τῷ παρόντι τοῖς προειρημένοις.

3) Δημώδεις γενεαλογίαι και τοπωνυμίας.

Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι οἱ χωρικοὶ τῆς Δρανίστης γενεαλογοῦσι τὸ χωρίον αὐτῶν, λέγοντες ὅτι ἔκτισεν αὐτὸ ὁ βασιλεὺς Δράνος· ἦτο δὲ γενναῖος βασιλεὺς οὗτος καὶ φιλόπολις, ἀποζῶν μετὰ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ τὰ πολλὰ ἐκ ληστειῶν· διότι λέγουσι τάδε περὶ αὐτοῦ: «ὁ Δράνος ἐπῆε κι' ἔκοψε κοπάδια 'ς τὰ Φέρσαλα κι' ὁ βασιλιᾶς ἀπὸ τὰ Φέρσαλα ἐκίνησε στρατὸ νὰ ῥθῃ νὰ χαλάσῃ τὸ Δράνο· μὰ κάποιος τοῦ ἔδωκε χαμπέρι τοῦ Δράνου ἀπὸ τοῦν κάμπου κι' ἔπιασε ὁ Δράνος μέρος ὁποῦ νὰί πέρασμα κι' ἐκάναν μάχην· κι' ἐσκοτώσανε ὁ Δράνος τοὺς Φερσαλινούς κι' ἀποὺ τότες λέουνται Φερσαλομνήματα»· ἡ θέσις αὕτη μνημονεύεται παρὰ τοὺς τελευταίους πρόποδας τοῦ Ἰτάμου· μέχρι αὐτῆς ἦσαν τὰ *Γραμμένα*, ἦτοι τὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποταχθέντα καὶ καταγραφέντα πρὸς πληρωμὴν φόρων χωρία· ἐκεῖθεν δὲ πρὸς τὸ ὄρος ἦσαν τὰ *Ἀγραφα*· εἰδομεν δὲ τὴν θέσιν αὐτὴν καὶ φαίνεται ὄντως πλήρης μικρῶν τάφων.

Πρὸς τούτοις διηγοῦνται οἱ χωρικοὶ ὅτι εἰς παλαιότερους χρόνους κατώκουν ἐκεῖ οἱ *Λήνηδες* (ὁ Λήνης) ἄνδρες ἰσχυροί, μεγαλόσωμοι, γυμνοὶ τὰ πολλὰ καὶ φιλάνθρωποι· οὗτοι φαίνονται ἐνίοτε καὶ σήμερον εἰς τινὰς ἀνὰ τὸ δάσος· διότι γέροντά τινα Δρανιστιώτην «ιδρωμένον κι' ἀποσταμένον μὲ τὸ ἐννὶ 'ς τὸν ὦμο τὸν ἀπάντησ' ἕνας Λήνης καὶ τοῦ λέει: γιὰτ' εἶς' ἔτσι ἀποσταμένος; ἀπ' τ' ἀλέτρι ποῦ νὰί βαρὺ, τοῦ λέει· καὶ τὸ πῆρ' ὁ Λήνης καὶ τοῦ λέει: αὐτὸ νὰί βαρὺ; καὶ τό 'κλασε (=ἔθραυσε) μὲ τὰ χεῖρια ἀπάνου 'ς τὸ γόνα του».

Θέσεις δὲ ἀνὰ τὴν Δρανίσταν καὶ τὰ περίξ ἀναφέρουσι τὰς ἐξῆς: Καστρί, ἔνθα ἡ προειρημένη ἀκρόπολις, 'ς τὴν Ἀμα-

γρίδα, Μουστερη, 'ς τοῦ Κόκλα, 'ς τὸν Γκελανίτη· τὰ τέσσαρα ταῦτα εἶναι μεγάλα ρεύματα ἐκ Δρανίστης μέχρι Παλαιο-κάστρου, οὗ ἐγγὺς ὑπῆρχέ ποτε χωρίον Νιοχώρι· Αἰθι-νάσις, Αἰλιᾶς, Ἀναθεμάτισμα, Τραπεζίτσα, Παλιοχώρι, Πετρωτά, Σκιᾶ, 'ς τοῦμ Πέτσα, Κουτσαγγέλη, Σουρβιά, Γραμμένο, Μελίσσι, Πεντεμύλοι, Καλόγρια, Δυὸ-Γκορ-τσές, Βελίχ'-Βαρχὸ (Βελίκου), Μπαξιᾶ-Βρύσι, ἔνθα εἶναι « ἄμπλας », ἤτοι ὁπῇ εὐρεῖα ἄκτιστος, ἐξ ἧς ἐξέρχεται ὕδωρ, Καταλκαγιᾶ, Μτσάρα, Κρεμαστό, Κρύα-Βρύσι, Πλάχα, 'ς τὸ Χοντροπλοῦμ', 'ς τὸ Σόινο, Ροῖδο, Πλατά-νια, Πλατανόρεμα, Ξηροδούνη, Σαπόδρουσι, Αὐγὸ, Ντιλη-κώσταινας, Λιδάδια, Κεραμίδι, Μασλί, Παλιομανάστηρο, Γιοφύρι, 'ς τ' Ἀμπελορίτη, 'ς τὰ Δύρμα, Μακρυράχι, Τρέπισο-Λιθάρι, 'ς τὴ Μέγκα, Μέγα Λιδάδι, Γιωργιού Βρύσι, Ζουγκλαίικο, Παλιόδεντρο, Καλύδια, Λουτσαίικο, Μνήματα. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ὁ λίψ ἐν Δρανίστῃ ὀνομάζεται *Μέγας* καὶ εἶναι ὀριμύτατος τὸν χειμῶνα.

Ἐπίσης δεικνύουσιν οἱ χωρικοὶ καὶ ἐξαίρετον ἀερόλι-θον, διατηρούμενον νῦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Παρα-σκευῆς· ἔπεσε παρὰ τὴν ἐκεῖ πηγὴν τὴν μεσημβρίαν τῆς 6 Αὐγούστου 1873· ἔχει μέγεθος δίσκου παλαιστρικοῦ καὶ σχῆμα προσόμοιον ἀκανόνιστον, εἶναι βαρύτερος, με-λάνοχρους καὶ φέρει ἰνώδη κανονικὰ διαχωρίσματα ἀπο-τελοῦντα τετραγωνίδια, ἔτι δὲ βαθύσματα μικρὰ κωνικά, ὡς διὰ δακτύλων πεποιημένα.

Περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου κατεγράψαμεν τὰ ἀρχαῖα τοῦ προσωρινοῦ *Μουσείου Λαρίσης* ὄντα 620· μετέβημεν δὲ καὶ εἰς *Λαμίαν*, ἔνθα εὐρέθησαν ἱχνη τοῦ τείχους τῆς κάτω πόλεως καὶ πύργος ἐξ ἐρυθρῶν κορακιλοπαγῶν κυβο-λίθων μεταξὺ τῶν ὁδῶν Καρπενησίου, Γκότλανδ καὶ Ἑσπλιν. Ἦν τῷ γυμνασίῳ διατηροῦνται ἄνευ οὐδε-

μιᾶς προσοχῆς, πατούμενα τὰ πολλά ὑπὸ τῶν μαθητῶν, τὰ ἐξῆς ἀρχαῖα: 1) μαρμαρίνη σαρκοφάγος μετ' ἀναγλύφων Ἑρώτων καὶ ἀνθοδεσμῶν· 2) στήλη ἐπιτύμβιος «Φίλων Φίλωνος»· 3) τμήμα βάρους χαλκοῦ ἀνδριάντος μετ' ἰχνῶν ἐπιγραφῆς· 4) στήλη ἐπιτύμβιος «...οδάμου»· 5) πρὸ τῆς ἐξωθύρας κεχωσμένον καὶ φθειρόμενον βᾶθρον τι ἀρχαῖον.

Ἐν Βόλφ, 1912.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΣ